T a r t u R i i k l i k Ü l i k o o l

NSV Liidu ajaloo kateeder

G. P u i s

T A R T U R A J O O N I K O L H O O S I "A V A N G A R D" A R E N G U T E E

Diplomitöö

TRÜ NSVL aj.al.kat.
nr. 1380.

T a r t u, 1958

SISSEJUHATUS

21. juunil 1940. aastal kukutas eesti töötav rahvas kommunistliku partei juhtimisel kodanliku diktatuurivalitsuse Eestis ja 21. juulil võttis Riigivolikogu ühel häälel vastu ajaloolise otsuse Eesti kuulutamise kohta nõukogude sotsialistlikuks vabariigiks. Järgmisel päeval võeti vastu deklaratsioon Eesti astumise kohta Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu.

23. juulil võttis Riigivolikogu vastu deklaratsiooni maa kuulutamisest kogu rahva omanduseks. Selles ajaloolises dokumendis deklareeritakse: "Kogu maa ühes selle põue varadega, kõik metsad, järved ja jõed kuulutatakse kogu rahva omanduseks, s.o. riigi omanduseks."[1]

Riigivolikogu otsustas kustutada talurahvalt kõik väljaostumaksud seoses kodanliku maareformi teostamisega, maksuvõlad ja trahvid. Likvideeriti kapitalistlik suurmajapidamine, kõik maad üle määratud normi /30 ha/ arvati riiklikku maatagavarasse, millest riik andis maad maata ja vähese maaga talupoegadele. Samal päeval võeti vastu deklaratsioon pankade ja suurtööstuse natsionaliseerimise kohta.[2]

---

1 "Riigi Teataja" nr.77, 1940.a., lk.744.

2 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 521-522.

Sotsialistliku revolutsiooni võidu tagajärjel kehtestati Eestis proletariaadi diktatuur, purustati kodanlik riigimasin ja loodi nõukogude riigiaparaat. Eesti töötav rahvas asus sotsialismi ülesehitamisele vabariigis.

Töölisklassi kõrval koondus ka eesti töötav talurahvas tihedalt nõukogude võimu ümber, kes oli teda vabastanud kulaklikust orjusest ja ekspluateerimisest. Nõukogude võimu tähtsaimaks ülesandeks vabrikute, tehaste, transpordi ja pankade natsionaliseerimise kõrval oli vanast, kapitalistlikust ühiskonnast päritud iganenud agraarsuhete asendamine uute, sotsialistlikule ühiskonnale vastavate agraarsuhetega. Maa natsionaliseerimisega loodi objektiivsed eeldused põllumajandusliku tootmisviisi iseloomu ja arenemissuuna muutmiseks, vanade agraarsuhete revolutsiooniliseks ümberkujundamiseks ning asendamiseks uute, ekspluateerimisest vabade, inimeste koostööl ja vastastikusel abistamisel põhinevate agraarsuhetega.

Maa natsionaliseerimine nõukogude korra tingimusis ei tähendanud mitte ainult suurmaavalduste likvideerimist ja igasuguste pärisorjuslike igandite väljarookimist, vaid niisuguse painduva agraarkorra loomist, mis andis proletaarsele riigile suurimad võimalused üleminekuks sotsialismile ka põllumajanduses.[1]

Eestimaa Kommunistlik Partei, olles varustatud NSV Liidus sotsialismi ülesehitamise kogemustega, suunas töötavate hulkade jõupingutused sotsialistliku majandussüsteemi ülesehitamisele vabariigis, juhindus marksistlik-leninlikust põhimõttest, et on vaja kindlustada töölisklassi ja talurahva liit kui töölisklassi diktatuuri vankumatu alus.

---

[1] Antons, R., Agraarsuhted kodanlikus Eestis, Tallinn, 1957, lk. 244 - 245.

Seejuures ei saanud aga talurahvast, kui proletariaadi liitlast vaadelda ühtse massina, vaid proletariaat pidi talurahvasse suhtuma diferentseeritult. Partei lähtus siin leninlikust õpetusest, et "proletariaat peab tegema vahet, tõmbama piiri töötava talupoja ja talupoja-omaniku vahele, - töötava talupoja ja talupoja-hangeldaja vahele, talupoja töömehe ja talupoja-spekulandi vahele. Selles piiritõmbamises on sotsialismi kogu tuum."[1]

Maa kuulutamisega rahva omandiks ja kulakluse majandusliku baasi piiramisega vabanes töötav talupoeg põhiliselt maaga hangeldajate ja liigkasuvõtjate küüsist. See samm, mis veelkordselt demonstreeris töötava talurahva laiadele hulkadele kommunistliku partei õiglast poliitikat külas, pani aluse töölisklassi ja töötava talurahva liidu edasisele tugevnemisele.

"Ainult Nõukogude võimu, töörahva võimu ajal teostusid Eesti töötava talurahva paljude inimpõlvede lootused ja ootused - ta sai endale maad ja sai tegelikuks peremeheks selle maa üle, mida ta oma palehigis oli harinud, kuid oma töövilja oli pidanud pikkade sajandite kestel andma saksa parunitele ja mõisnikele, kapitalistidele ja teistele söödikutele.

Nõukogude võim abistas igati töötavat talurahvast: tühistas talurahva võlad pankadele, samuti ka igasugused lõivu- ja maksuvõlad, tühistas ebaõiglased maksud, andis laenu, asutas masina-traktorijaamu, müüs talurahvale soodsail tingimusil mineraalväetist ja põllutöömasinaid."[2]

Nõukogude võimu tähtsaimaks ürituseks noores Eesti Nõukogude

---

1 Lenin,V.I., Teosed, 30.kd., lk. 382.

2 "Eesti NSV Teataja" nr. 2, 6. oktoober 1944, lk. 14.

Sotsialistlikus Vabariigis, mis taotles tööliskl assi ja talurahva liidu kindlustamist, oli maareformi teostamine. See toimus antud ajalooliste tingimuste tõttu kahes etapis: 1940/1941. aastal ja 1945/1946. aastal.

Nõukogude maareformi esimesel etapil loodi kulaklike ja teiste suurmaaomanike maade ülejääkidest ja niisuguste majandite maadest, kes ise maad ei harinud, vaid rentisid teistele, samuti riigi, kirikute ja kloostrite maade arvel, riiklik maafond. 53 tuhat sulast , kehvikut ja osa keskmikke said sellest fondist üle 550 tuhande hektari maad. Loodi 26,5 tuhat uut talumajandit.[1]

Sotsialistlike agraarsuhete esimesel etapil ei olnud esmajärguliseks ülesandeks mitte otsene üleminek sotsialismile põllumajanduses, vaid töötava talurahva sajandeid kestnud maa eest peetud võitluse lõpuleviimine, kulaklik-kapitalistliku maavalduse likvideerimine ning igasuguste võimaluste kaotamine kasutada maad inimese ekspluateerimise vahendina inimese poolt.[2]

Nõukogude võimu poolt kehvtalurahvale kasuks ja kulakute arvel teostatud maa ümberjaotamise tühistasid fašistlikud okupandid. Okupatsiooni tagajärjeks oli meie rahvamajanduse enneкuulmatu hävitamine. Erakorralise Riikliku Komisjoni andmeil oli Eesti NSV rahvamajandusele tekitatud kahju ainult varaliste väärtuste hävitamise näol üle 16 miljardi rubla.[3] Selle hulgas sai tohutut kahju ka põllumajandus. Hitlerlikud okupandid hävi-

---

1 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 528.

2 Antons, R., Agraarsuhted kodanlikus Eestis, Tallinn, 1957, lk. 245-246.

3 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 556.

tasid ja vedasid Saksamaale suurel hulgal põllutöömasinaid ja inventari. Loomade arv vähenes rohkem kui 45 protsendi võrra. Veiste arv vähenes 300.000 võrra, hobuste arv 86.000 võrra, sigade arv 246.000 võrra, lammaste arv 434.000 võrra ja kodulindude arv 700.000 võrra.[1]

Pärast Eesti NSV territooriumi vabastamist saksa fašistlikust okupatsioonist algas rüüstatud rahvamajanduse hoogne taastamine.

Nõukogude võimu poliitika põllumajanduses sõjajärgsel perioodil leidis oma väljenduse Eesti NSV Ülemnõukogu poolt 17. septembril 1944. aastal vastu võetud seaduses "Saksa okupantide poolt äravõetud maa tagasiandmise kohta Eesti NSV talupoegadele". Selle seadusega taastati 1940. aastal antud määrus "Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamisest" ja seati uuesti jalule riiklik maafond. Samuti seati jalule kõik okupatsiooniajal rikutud maatameeste, väikemaapidajate ja keskmiktalude omanike õigused maale, mis nad olid omandanud Riigivolikogu poolt 23. juulil 1940. aastal vastuvõetud maa natsionaliseerimise dekreediga ja ülaltähendatud määrusega.[2]

Nõukogude maareformi taastamise üksikasjaline kord määrati kindlaks Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK/b/P Keskkomitee määrusega nr. 189 "Maa tagasiandmise kohta Eesti NSV talupoegadele".[3]

Nimetatud määruse - nr. 189 - alusel loodi riiklik maafond, kuhu arvati:

---

1 Matin,V., Kolhoosikorra võit Eestis, Tallinn, 1955, lk. 10.

2 "Eesti NSV Teataja" nr. 2, 6.oktoober 1944, lk. 14-15.

3 "Eesti NSV Teataja" nr. 4, 20. oktoober 1944, lk. 42-44.

"a/ maaomanike ühes omandis olevate maade osad, mis ületavad 20-30 ha;

b/ saksa kolonistide maad;

c/ saksa röövvallutajatega põgenenud rahvavaenlaste maad;

d/ saksa okupante aktiivselt abistanud talupidajate maade osad, mis ületavad 5-7 ha;

e/ peremeheta jäänud maad;

f/ maad, mis enne Nõukogude võimu taastamist olid fašistliku riigivõimu või tema allorganite valduses;

g/ maad, mis enne Nõukogude võimu taastamist olid kirikute, koguduste, usuühingute ja nende liitude ning kloostrite valduses."[1]

Maareformi läbiviimine toimus terava klassivõitluse olukorras. Kulaklus ja nõukogude võimule vaenulikud elemendid tegid kõik, et nurja ajada või vähemalt pidurdada maareformi edukat lõpuleviimist. Kulakud ja nende käsilased püüdsid pugeda nõukogude võimu organitesse, et maareformi läbiviimisel jätta endale paremaid maid ja lõigata kehvikutele halvemaid maatükke. Kohalike võimuorganite vilumatuse tõttu, mõnikord aga ka nõukogude võimule vaenulike elementide tegevuse tõttu ilmnes kohati maareformi läbiviimisel nõukogude võimu poliitika moonutamise fakte. Pahatihti võeti ära maid keskmikelt, tekitades sellega rahulolematust nõukogude võimu vastu. Sel perioodil aga oli keskmik tööliskl/assi kehvtalurahva liitlane. Maareformi lõpuleviimisega keskmik muutus eesti külas põhiliseks kujuks.

Maareform muutis põhjalikult talurahva sotsiaalse koosseisu. Kui 1939. aastal 33.500 jõukat talupoega-kulakut ehk

---

1 Ajaleht "Rahva Hääl" nr. 72, 17. oktoober 1944.

25,8 protsenti talunditest omas 1.600.000 ha ehk 54,4 protsenti terve vabariigi maast, siis pärast maareformi läbiviimist muutus põhimiseks ja juhtivaks talupoegade grupp keskmise maasuurusega 10-30 ha ühe talundi kohta, mis moodustas 150.000 ha ehk 71,5 protsenti kõigist talunditest. Selle grupi valduses oli 2150 tuhat hektarit maad ehk 90,5 protsenti terve vabariigi maadest.[1]

Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK/b/P Keskkomitee määrus nr. 151/57 27. märtsist 1946. aastast "Eesti NSV 1944 - 1945.a. maareformi läbiviimise tulemuste ja maakasutamise parandamiseks tarvitusele võetavate abinõude kohta" luges maareformi põhiliselt lõpetatuks ja kinnitas maareformi tulemused 1. jaanuari 1946. aasta andmete kohaselt.

Selle määruse kohaselt maareformi läbiviimise tulemusena sai 1946.a. 1. jaanuari andmeil üle vabariigi 27.243 maata talupoega 338.000 ha maad ja 17.355 vähese maaga talupoega sai juurdelõigetena 77.000 ha maad. Võrreldes 1939. aastaga suurenes talundite arv 16.800 talundi võrra. Pealeselle said sovhoosid 21.000 ha, abimajandid 48.000 ha, masina-traktorijaamad ja hobulaenutuspunktid 15.500 ha, muud riiklikud asutused ja organisatsioonid 19.500 ha ning riiklikku metsafondi arvati 65.000 ha.[2]

Majanduspoliitika, mida Eestimaa Kommunistlik Partei teostas NLKP Keskkomitee juhtimisel talurahva suhtes, oli töötava talurahva sotsialistliku ümberkujundamise ja sotsialistlikule ülesehitustööle kaasatõmbamise poliitika. Nõukogude võim Eesti NSV-s toetas kõigiti töötavat talurahvast. Nõukogu-

[1] "Eesti NSV Teataja" nr. 26, 13.mai 1946, lk. 418.
[2] Samas, lk. 417-418.

de maareformi läbiviimise tulemusena said uusmaasaajad 1945-1946. aastal eluhooneid 4693, majapidamishooneid 14.286, ehitusmaterjali 395.000 kantmeetrit, hobuseid 4336, sarvloomi 13.403, lambaid 6013, sigu 3908, suur hulk põllutööriistu, inventari ja muud vara. 1945. aasta jooksul said uusmaasaajad pikaajalist põllumajanduslikku krediiti ehitusteks 18,6 miljonit rubla, hoonete taastamiseks 2 miljonit rubla, piimakarja muretsemiseks 2,5 miljonit rubla jne.[1]

Eestimaa Kommunistlik Partei lähtus Lenini juhistest talurahva koopereerimisel, algul talurahva kaasatõmbamisest tarbijate-, varustus-turustus kooperatsioonidesse ja seejärel järkjärgult kooperatsiooni kõrgemasse vormi - tootmiskooperatsiooni, kolhoosi. Killustatud väiketootmise kollektiivsele suurtootmisele ülemineku meetodiks põllumajanduses on kooperatsiooni igakülgne arendamine. See tee on talupojale arusaadav ja kerge. Kooperatsiooni arenemist suunab nõukogude võim sellega, et ta annab kooperatsioonile igakülgset abi ning muudab kooperatsiooni töötava rahva massorganisatsiooniks. Riik suunab ja kindlustab majanduslikult kooperatsiooni arenemist kogu ühiskonna huvides. Võttes arvesse ja rahuldades kooperatsiooni kaudu töötavate talupoegade isiklikke huve, allutab riik ühtlasi kooperatsiooni arengu kogu nõukogude ühiskonna üldistele huvidele.

Kapitalistlikus ühiskonnas on põllumajanduslik kooperatsioon kapitalistlik ettevõte. Seda juhivad kulaklus ja linnakodanlus. Laiad talupoegade hulgad aga jäävad kooperatsioonist eemale.

Tootmiskooperatsiooni kõige levinenumaks liigiks kodanli-

---

1 "Eesti NSV Teataja" nr. 26, 13. mai 1946, lk. 481.

kus Eestis olid masinaühistud, millel oli 10.000 liiget, ehk 75 % vabariigi talupoegade üldarvust. Kuid ka neis ühistuis mängisid peremeest kulakud ja jõukad talupojad. Nendel 7,5 protsendil talupoegadel oli 606 traktorit /33,5 % traktorite üldarvust vabariigis/, 446 lokomobiili /36,0 % /, 1178 viljapeksuagregaati /23,2 % /; muud masinad olid kulakluse eraomand. Kehv- ja kesktalupojad vajasid kõige enam masinaühistute toetmisabi, kuid neile oli juurdepääs kooperatiividesse suletud. Masinaühistud koos kulakutega, kes omasid komplitseeritud põllutöömasinaid, hoidsid oma sõltuvuses töötavaid talupoegi, rikastudes nende ekspluateerimisest. Nii näiteks ühe tonni pekstud vilja eest nõudsid need kooperatiivid töötavailt talupoegadelt 5-7 krooni. Viljas ümberarvestatult tähendas see 31-44 kg toiduteravilja või 3,1-4,4 protsenti pekstud viljast. Niisamapalju tõtsid ka eramasinate omanikud kulakud. Seega polnud mingit vahet kooperatiivide ja kulakute suhtumisel kehv- ja kesktalupoegade hulkadesse.[1]

Põllumajanduslik kooperatsioon nõukogude korra tingimustes on aga talurahva abistaja, on üks tähtsamaid vorme talurahva sotsialistlikul kasvatamisel. Nagu märgib V.I. Lenin erinevad nõukogude korra tingimustes kooperatiivsed ettevõtted erakapitalistlikest ettevõtteist kui kollektiivsed ettevõtted, kuid ei erine sotsialistlikest ettevõtteist, kui maa ja tootmisvahendid, millele nad on rajatud, kuuluvad riigile.

ÜK/b/P XV kongress oma resolutsioonis kriipsutas alla:

"Rööbiti selle äärmiselt suure majandusliku tähtsusega, mis on

---

1 Terentjev,M., Põllumajanduslik kooperatsioon kodanliku Eesti ja Nõukogude Eesti tingimustes, ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 5, märts 1947, lk. 64.

kooperatsioonil üldse ja põllumajanduslikul kooperatsioonil eriti, tuleb märkida, et kooperatsioon on talurahva massilise majandusliku ühendamise, tema isetegevuse ja initsiatiivi arendamise parimaks vormiks, tema majandusliku, kultuurilise ja poliitilise ümberkasvatamise vormiks, mille abil talurahvas tõmmatakse üldise sotsialistliku ülesehitustöö voolu."[1]

Arvesse võttes põllumajandusliku ühistegevuse suurt poliitilist, majanduslikku ja kultuurilist tähtsust Eesti NSV-s, ta suurt tähtsust vabariigi põllumajanduse edasiviimisel, töötava talurahva laialdaste hulkade ainelise ja kultuurilise olukorra parandamisel ning nende kasvatamisel nõukogude vaimus ning lähtudes vajadusest põllumajanduslikku ühistegevust organisatsiooniliselt kindlustada ja teda igati arendada, Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK/b/P Keskkomitee oma määrusega nr. 33-13, jaanuarist 1945, otsustasid asutada Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu juurde Põllumajandusliku Ühistegevuse Peavalitsuse, allutades sellele kõik põllumajanduslikud ühistud ja nende liidud.[2]

Töötava talurahva laiaulatuslikuks kaasatõmbamiseks kooperatiivkoondistesse, põllumajandusliku tootmise tõstmiseks ning töötavale talurahvale materiaalse ja kultuurilise abi osutamiseks Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 12. juunist 1945, taastati varem tegutsenud Piimaühistute Liit, Masinaühistute Liit ja Kartuliühistute Liit. Peale selle loodi Põllumajanduslike Ühistute Liit, mis pidi ühendama põllumajandus-

---

1 NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 464

2 "Eesti NSV Teataja" nr. 8, 28. veebruar 1945, lk. 112.

likud kooperatiivühistud, põllumajanduse mehhaniseerimise ja elektrifitseerimise ühistud, maaparandamise ühistud ja ühistud turba ühistootmise alal.[1]

Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimisel etendas põllumajanduslik kooperatsioon küllaltki tähtsat osa, olles ettevalmistavaks etapiks kolhooside loomiseks. Kooperatiivühistud, koondades kehvikute ja keskmike hulki, organiseerisid neid võitlusse kulakluse vastu. Talurahva laiad massid õppisid kooperatiivide kaudu tundma kollektiivi jõudu ja harjusid majandamise kollektiivsete meetoditega.

14. ja 15. aprillil 1948. aastal toimus Eesti NSV põllumajandusliku ühistegevuse esimene vabariiklik kongress, kus aruandega esines Põllumajandusliku Ühistegevuse Keskliidu organiseerimisbüroo esimees J.Pärn. Aruandja märkis, et 1945. aastaga võrreldes oli 1947. aasta lõpuks põllumajandusühistute liikmete arv kahekordistunud, ulatudes 112.105-ni. Nende käsutuses oli 818 traktorit, 582 mootorit, 1668 rehepeksumasinat, 37 remonttöökoda.[2]

Tuginedes kehvikuile ja liidus keskmikega teostas eesti töölisklass sotsialismi aluste loomist vabariigi põllumajanduses. Kulak aga oli nõukogude võimu vaenlane. Kulakluse suhtes teostas nõukogude võim sel etapil piiramise ja väljatõrjumise poliitikat. Maareformi lõpuleviimine õõnestas tugevasti kulakluse majanduslikku alust, kuid sellega polnud siiski likvideeritud baas kulakluse eksisteerimiseks. Talumajandite maa piiramine 30 hektariga ei muutnud maa väikekaubamajanduse olemust, mis seisneb selles, et väikekaubatootmine on kapitalismi tekki-

---

1 "Eesti NSV Teataja" nr. 24, 17. juuli 1945, lk. 369-370.

2 Ajaleht "Postimees" nr. 91, 17. aprill 1948.

mise baasiks. V.I.Lenin, iseloomustades väikekaubatootmise olemust kirjutas: "Siin on meil kapitalismi jaoks äärmiselt laialdane baas, millel on väga sügavad, väga tugevad juured. Sellel baasil kapitalism säilib ja tekib uuesti - kõige ägedamas võitluses kommunismi vastu."[1]

1948. aasta detsembris toimunud EK/b/P V kongress märkis vabariigi põllumajandusliku tootmise tõsist mahajäämust. Ebarahuldavalt toimus viie aasta plaani täitmine põllumajanduse osas, eriti vabariigi põllumajanduse peamise haru - loomakasvatuse alal. Loomade arvu suurendamise ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmise plaane vabariigi osas tervikuna ei suudetud täita. Ka külvipinna suurendamise alal täideti plaane mitterahuldavalt. Eesti NSV väiketalumajandus ei suutnud täita põllumajanduse ees seisvat peaülesannet - kõigi põllumajanduslike kultuuride viljakuse tõstmine, loomade arvu edasine suurendamine ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmine põllumajandusteaduse ja kaasaegse tehnika eesrindlike saavutuste laialdase kasutamise alusel. Väiketalumajandus pidurdas vabariigi põllumajanduses kaasaegse tehnika rakendamist ja ei võimaldanud kasutada eesrindlikke agrotehnilisi ja zootehnilisi meetodeid põllumajandusliku tootmise organiseerimisel. Põllumajanduse mahajäämus hakkas pidurdama sotsialistliku suurtööstuse arengut.

V.I.Lenin õpetas,et "ilma maa ühise harimiseta põllutööliste poolt, parimate masinate kasutamiseta ja teadusliku haridusega agronoomide juhtimiseta ei ole väljapääsu kapitalismi ikkest."[2]

---

[1] Lenin,V.I., Teosed, 30. kd., lk. 88.

[2] Lenin,V.I., Teosed, 24. kd., lk. 463.

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus olid töötavat talurahvast igakülgselt abistanud põllumajanduse taastamisel. Pärast sõda rajati Eesti NSV-s 24 masina-traktorijaama. 1945. aastal harisid masina-traktorijaamad üles 20 tuhande, 1946. aastal 32 tuhande ja 1947. aastal 35 tuhande kehviku ja keskmiku talundi maad. 1944. aasta oktoobrist kuni 1948. aasta oktoobrini sai Nõukogude Eesti töötav talurahvas pikaajalist krediiti 167,5 miljoni rubla ulatuses.[1] V.I.Lenin märkis, et "iga väiketalupoega küllaldase hulga tootmisvahenditega varustada on võimatu ja äärmiselt ebaratsionaalne, sest see tähendaks hirmsat killustamist..."[2]

Parteile oli selge, et väiketalumajapidamine ei suutnud vabariigi põllumajandust vajalikus tempos edasi viia, et "väikemajapidamisega ei pääse viletsusest."[3] Sellepärast valmistas Nõukogude võim meie vabariigis ette tingimusi väiketalumajandite ümberkujundamiseks sotsialistlikeks suurmajanditeks. "Partei lähtus sellest, et proletariaadi diktatuuri kindlustamiseks ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks on peale industrialiseerimise vajalik veel üleminek talupoegade individuaalselt väikemajapidamiselt traktorite ja ajakohaste põllutöömasinatega varustatud kollektiivsele suurmajapidamisele kui nõukogude võimu ainsale kindlale alusele külas.

Partei lähtus sellest, et ilma kollektiviseerimata on võimatu juhtida meie maad sotsialismi majandusliku alusmüüri ehitamise avarale teele."[4]

---

1 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 569.

2 Lenin,V.I., Teosed, 30. kd., lk. 121.

3 Samas, lk. 125.

4 Stalin,J.V., Teosed, 13. kd., lk. 183.

Töötava talurahva üleminekut kolhoositeele valmistas ette ning soodustas maa kogu sõjajärgne majandusliku ja poliitilise arengu käik. V.I.Lenin õpetas, et "sotsialismi ainsaks materiaalseks aluseks võib olla mehhaniseeritud suurtööstus, mis suudab reorganiseerida ka põllumajanduse."[1]

Siin tuli noorele Eesti Nõukogude Sotsialistlikule Vabariigile appi NSV Liidu valitsus. Eesti NSV põllumajandus sai 1946. aastal NSV Liidu valitsuselt põllumajanduslikke masinaid, inventari, tagavaraosi ja mineraalväetisi 14,4 miljoni rubla eest, 1947. aastal 115 uut traktorit, 55 viljapeksumasinat, palju lokomobiile, jne.[2] Kindlustus Eesti NSV põllumajanduse materiaalne-tehniline baas.

Suur tähtsus põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise protsessis oli ka sovhoosidel. Sovhoosid näitasid üksiktalupoegadele meie vabariigis põllumajandusliku suurmajapidamise paremusi. Võttes põllumajanduslikus tootmises kasutusele kaasaegsele tehnikale ja teaduse saavutustele rajanevaid eesrindlikke töömeetodeid, vabariigi sovhoosid tegid suuri edusamme põllumajanduse ja loomakasvatuse alal, aidates sellega kaasa talupoegade üleminekule kolhoosidesse. Nõukogude võim varustas pidevalt sovhoose kaasaegse tehnikaga ja moodustas vajaduse korral juurde uusi sovhoose. Nii näiteks moodustati Tartumaal Nõo vallas 1948.a. kevadel uus tõuloomakasvatuse sovhoos, kogusuurusega 460,76 ha, sellest põldu 302,64 ha.[3]

28. jaanuaril 1949. aastal võttis NSV Liidu Ministrite Nõukogu vastu määruse "Leedu NSV, Läti NSV ja Eesti NSV põllu-

---

1

2 Lenin,V.I., Teosed, 32. kd., lk. 434.

3 Matin,V., Kolhoosikorra võit Eestis, Tallinn, 1955, lk. 23. Tartu linna ja rajooni Riiklik Arhiiv, edaspidi TARRA, fond 162, sü 1, leht 186.

majanduse abistamise abinõudest." Selles määruses oli ette nähtud igakülgne abiandmine noorte nõukogude vabariikide töötavatele talupoegadele, kes olid asumas sotsialistlikule arenguteele. Selle määruse alusel kohustati Eesti NSV Põllumajandusministeeriumi organiseerima 1949.a. 1. aprilliks 15 uut masina-traktorijaama lisaks juba olemas/olevale 24 masina-traktorijaamale.[1]

Ajavahemikul 1949-1950 loodi esmakordselt 6 maaparandusjaama; vabariigi kolhoosipõldudele ilmus üle 1000 kombaini. Põllumajanduspanga kaudu anti 1949. aastal Eesti kolhoosidele 15 miljonit rubla laenu. Vabariigi kolhoosidele ja sovhooside-le eraldati 95 tuhat tonni mineraalväetisi.[2]

Nende abinõude eesmärgiks oli tugeva materiaalse-tehnilise baasi loomine eesti külas, kus oli algamas talurahva massiline kolhoosidesse astumine.

Nii toimus põllumajanduse kollektiviseerimiseks eelduste loomine meie vabariigis:

"1/ tööstuse kõigekülgse arendamise teel, sealhulgas ka põllutöömasinaid ja -riistu tootva tööstuse arendamise teel:,

2/ maareformi läbiviimise teel, mis piiras maakasutamist 30 hektariga ja sellega ühelt poolt nõrgendas kulaklust eksisteerimise majanduslikke aluseid, teiselt poolt, varustades maaga sulaseid, maata ja vähese maaga talupoegi, järsult tõstis töötava talurahva materiaalset olukorda, mistõttu Nõukogude Eesti küla kesksek kujuks muutus keskmik;

1/ TARRA, fond 162, sü 2, Leht 25.

2 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 571.

3/ sovhooside, masina-traktorijaamade ja hobulaenutuspunktide loomise teel. Sovhoosid näitasid sotsialistliku suurpõllumajapidamise eeliseid. Masina-traktorijaamad ja hobulaenutuspunktid aitasid töötavat talurahvast põllumajandustööde tegemisel. Masina-traktorijaamade võrgu laiendamisega ja vastava tehnilise kaadri ettevalmistamisega lõi nõukogude võim põllumajanduses uusi tootlikke jõude, valmistades sellega kolhoosikorra industriaalset materiaal-tehnilist baasi;

4/ kooperatsiooni kõigekülgse arendamise teel, tema madalamatest vormidest kõrgemate vormideni, s.o. tootmisalase kooperatsioonini, soodustas nõukogude võim kollektiivsete majapidamisvormide juurutamist väikekaubatootjate seas;

5/ kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitika läbiviimise teel."[1]

Poliitiline töö, mida tegid partei- ja nõukogude aktivistid külas, veenis järk-järgult ikka laiemaid talurahva hulki kolhooside loomise vajalikkuses. Kolhooside organiseerimisel pidas partei silmas vabatahtlikkuse leninlikku printsiipi: "Väärtuslikud on ainult need ühinemised, mis talupojad on teostanud ise omal vabal algatusel ja mille kasulikkust nad on praktikas järele proovinud. Ülemäärane kiirustamine selles asjas on kahjulik, sest see võib ainult suurendada kesktalurahva eelarvamusi uuenduste suhtes."[2]

Esimene kolhoos sõjajärgseil aastail, Viktor Kingissepa

1/ Matin,V., Põllumajanduse kollektiviseerimise iseärasustest Eesti NSV-s, EPA teaduslike tööde kogumik nr. 2, Tallinn, 1956, lk. 16.

2 Lenin,V.I., Teosed, 29. kd., lk. 195.

nimeline kolhoos, organiseeriti 23. augustil 1947 Saaremaal. 1948.a. kevadel oli vabariigis juba 58 põllumajanduslikku artelli.[1]

Massiliselt hakkas eesti talurahvas kolhoosidesse astuma 1949. aasta kevadel. Siis toimus ka Eesti NSV-s kulakluse kui klassi likvideerimine üldise kollektiviseerimise alusel. Kulaklus ekspropriieeriti, tema tootmisvahendid läksid kolhoosidesse ühinenud talupoegade kätte.

1949. aasta 25. maiks oli organiseeritud 2904 kolhoosi, mis ühendas 71,1 protsenti kõigist talumajanditest. See tähendas seda, et töötavate talupoegade enamus oli astunud põllumajanduse arendamise sotsialistlikule teele.[2] See tähendas seda, et viienda viisaastaku alguseks oli kolhoosikord Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis põhiliselt võitnud.

Vanade, kodanlike tootmissuhete asendamine uute, sotsialistlike tootmissuhetega põllumajanduse üldise kollektiviseerimise alusel tähendas, et Nõukogude Eestis oli põhiliselt üles ehitatud kommunismi esimene faas - sotsialism. Seega algas Eesti põllumajanduse arengus uus ajastu - sotsialismi ülesehitamise lõpuleviimise ja sotsialismilt kommunismile järk-järgulise ülemineku ajastu.[3]

Muidugi ei läinud kollektiviseerimine Eesti NSV-s libedasti ja vigadeta. Oli palju raskusi ja esines ka vigu. ÜK/b/P Keskkomitee oma 1947. aastal vastu võetud otsuses soovitas Balti nõukogude vabariikides kolhooside loomisel mitte kiirus-

---

1 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 570.

2 Matin,V., Kolhoosikorra võit Eestis, Tallinn, 1955, lk. 37.

3 Antons,R., Agraarsuhted kodanlikus Eestis, Tallinn, 1957, lk. 257-258.

tada. Kuid Eesti NSV-s viidi kollektiviseerimine läbi liialt kiires tempos. See asjaolu vähendas kolhooside riikliku abistamise ning nende organisatsiooniliseks ja majanduslikuks kindlustamiseks tehtava töö efektiivsust. Selle tagajärjeks oli, et rida kolhoose alustas oma tegevust majanduslikult ja organisatsiooniliselt nõrkadena, mis arusaadavalt pidurdas nende ühismajapidamise arengut.[1]

Põllumajanduse kollektiviseerimise protsessis Eesti NSV-s oli vanemate vennasvabariikidega võrreldes mõningaid iseärasusi, mis tulenesid soodsamatest majanduslikest ja ajaloolistest tingimustest kollektiviseerimise teostamisel.

"Esiteks, väikemajapidamiste kollektiviseerimine toimus vabariigis olukorras, kus vanemates vennasvabariikides oli kolhoosikord juba võitnud.

Teiseks, Eesti NSV kolhoosikorra industriaalse materiaal-tehnilise baasi loomine masina-traktorijaamade näol toimus enne põllumajanduslike artellide tekkimist, mispärast peaaegu üksgi vabariigi kolhoos ei läbinud oma arengus nn. "manufaktuurset"perioodi.

Kolmandaks, Eestimaa Kommunistlik Partei ja nõukogude võim kasutasid kolhooside ehitustöös ja klassivõitluse läbiviimises külas NLKP kogemusi ja tema otsest abi.

Neljandaks, kolhooside loomine vabariigis toimus kohe algusest peale põllumajandusliku artelli vormis.

Viiendaks, soodsamad tingimused kollektiviseerimisprotsessi läbiviimiseks põhjustasid ka kolhooside loomise kiiremat tempot vabariigis.

---

1 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 572.

Kuuendaks, spetsiifiliseks tingimuseks, mis raskendas suurte kollektiivmajandite loomist vabariigis oli põllumajanduses valitsev krunditalude süsteem."[1]

Kolhoosikorra võit kutsus esile rahvahulkade tootmisalase aktiivsuse, äratas nende loomingulised jõud. Sajandite vältel allasurutud ja rõhutud eesti töötavad talupojad asusid nõukogude võimu kaasabil kolhoosikorra tingimusis tuginedes töölisklassile uue, vaba elu ehitajate ridadesse. Tugevnes töölisklassi ja talurahva liit. Kindlustusid sotsialistlikud tootmissuhted, vastastikuse abistamise ja seltsimeheliku koostöö suhted.

Käesolevas diplomitöös käsitletakse Eesti NSV sotsialistliku põllumajanduse arenemise üldisel taustal ühe vabariigi kolhoosi arenguteed. Vaadeldavaks kolhoosiks on valitud Tartu rajooni kolhoos "Avangard". Diplomitöö eesmärgiks on kolhoosi ajaloo valgustamise kaudu näidata, kuidas nõukogude võimu ja kommunistliku partei süstemaatilisel abistamisel kolhoos võib oskusliku juhtimise juures saavutada silmapaistvaid tulemusi.

Analoogiline teema on varem leidnud käsitlemist A.Köörna diplomitöös,[1] kus käsitletavaks kolhoosiks oli Miina Härma nimeline kolhoos Tartu rajoonis. On ilmunud ka mõned brošüürid üksikute vabariigi kolhooside majanduslike tulemuste kohta, kuid ajaloolise arengu seisukohalt, meie partei ja nõukogude valitsuse otsuste valgusel, üksik kolhoos eraldi uurimisobjektina laiemat käsitlemist leidmud ei ole.

A.Köörna eelpoolmärgitud diplomitöös õigustatult kurdab,

---

1 Matin, V., Põllumajanduse kollektiviseerimise iseärasustest Eesti NSV-s, EPA teaduslike tööde kogumik, nr. 2, Tallinn 1956, lk. 16 - 17.

1 Köörna, A., Tartu rajooni Miina Härma nimelise kolhoosi areng, Diplomitöö, TRÜ NSV Liidu ajaloo kateeder, Tartu, 1955.

et "mõni aeg tagasi Eesti NSV-s püstitatud üleskutse nn. kolhoosikroonikate ülestähendamiseks pole seni leidnud vastukaja ja on täiesti vaibunud."[1] Käesolev diplomitöö püüab kasvõi kõige vähemalgi määral seda lünka täita ja jätkata TRÜ NSV Liidu ajaloo kateedri poolt praktiliselt alustatud tööd - uurida meie vabariigi kolhooside arenguteed ja ajalugu.

Käesoleva töö autor ei sea endale ülesandeks anda kolhoosi majandusliku arengu üksikasjalikku ja terviklikku analüüsi. Antud töö raamides pole see ka võimalik, sest see nõuaks ulatuslikku uurimistööd põllumajanduse ökonoomika kui ka poliitilise ökonoomia valdkonnas. Piirdume vaid kolhoosi majandusliku arengu üldiste näitajate esiletoomisega partei ja valitsuse vastavate otsuste valgusel.

Põllumajanduse kollektiviseerimise vajaduse teoreetiline põhjendus sotsialismi ülesehitamisel ja mõningal määral ka põllumajanduse kollektiviseerimise käik Eesti NSV-s on leidnud käsitlemist üsna mitmetes ulatuslikumates töödes kui ka artiklites, sellepärast käesoleva töö autor antud teema piirides piirdub ainult kõige vajalikuma refereerimisega sissejuhatavas osas.

Kolhoos "Avangard" asub Tartu rajooni Kukulinna külanõukogu piirkonnas. Kuid 1949. aastal, kui kolhoos loodi, asus see tolleaegse administratiiv-territoriaalse jaotuse järgi Tartu maakonna Äksi vallas. Sellepärast diplomitöö esimene peatükk, mis käsitleb kolhooside asutamise ja organisatsioonilis-majandusliku kindlustamise perioodi vabariigis, ning kolhoosi "Avangard" moodustamist, algabki ülevaatega põllumajan-

---

[1] Köörna, A., Tartu rajooni Miina Härma nimelise kolhoosi areng, Diplomitöö, TRÜ NSV Liidu ajaloo kateeder, Tartu, 1955, lk. 4.

duse kollektiviseerimise ettevalmistamisest ja läbiviimisest Tartu maakonnas, minnes üle põllumajanduse kollektiviseerimise teostamisele Äksi vallas. Edasi käsitletakse kolhoosi "Avangard" loomist ja selle ühinemist kolhoosiga "Komsomol" ning ühinenud kolhoosi võitlust organiseerimisperioodi raskustega.

Teises peatükis näidatakse kolhoosi "Avangard" võitlust partei ja nõukogude valitsuse otsuste elluviimisel põllumajanduse kiire tõusu saavutamiseks. Kolhoos "Avangard", küündimata oma olemasolu algperioodil rahuldavate tulemusteni, tõuseb uue energilise esimehe Edgar Beek'i juhtimisel rajooni kolhooside esirinda.

Kolhoosi "Avangard" arengutee näitab, kuidas keskmistes tootmistingimustes asuv kolhoos, tuginedes partei ja nõukogude valitsuse otsustele oskuslikul juhtimisel võib saavutada märkimisväärseid tulemusi. See tõestab näitlikult kolhoosikorra üleolekut individuaalsest talumajapidamisest. See näitab, kuidas kapitalistlikust ekspluateerimisest vabanenud talupojad sotsialistliku korra viljastavais tingimusis oskavad ja suudavad olla oma elu peremeesteks.

Käesoleva diplomitöö kirjutamisel on tuginetud marksismi-leninismi klassikute teostele. Käsitledes kolhoosikorra arengut meie vabariigis on aluseks võetud vastavad partei ja nõukogude otsused. Allikana nende esitamiseks on ilmunud raamatute kõrval antud peamiselt "Eesti NSV Teataja".

Kolhoosi "Avangard" arengutee valgustamisel kuni 1953. aastani on põhimaterjaliks Tartu linna ja rajooni Riikliku Arhiivi materjalid. Peamiselt on kasutatud arhiivi fonde nr. 162- Tartu rajooni põllumajandusosakond, nr. 178 - Äksi valla TSN Täitevkomitee, nr. 276 - Kukulinna külanõukogu, nr. 304 - kol-

hoos "Avangard" ja nr. 303 - kolhoos "Komsomol". Tartu linna ja rajooni Riiklikus Arhiivis mitteleiduvatest allikmaterjalidest on kasutatud Tartu rajooni TSN Täitevkomitees asuvaid dokumente.

Alates 1953. aastast on kolhoosi "Avangard" tegevuse analüüsimiseks kasutatud juhatuse ja üldkoosoleku protokolle, samuti ka kolhoosi aastaaruandeid. Viimased on olemas veel Tartu rajooni TSN Täitevkomitees ja EPA põllumajanduse ökonoomika ja organiseerimise kateedris.

Võrdlevate andmete esitamiseks ja ka illustreeriva materjalina on tarvitatud artikleid ajakirjadest "Sotsialistlik Põllumajandus", "Eesti Bolševik" ja "Eesti Kommunist" ning ajalehtedest "Rahva Hääl", "Noorte Hääl", "Edasi" ja "Postimees". Võrdlevate andmete saamiseks on kasutatud eelpoolnimetatud materjalide kõrval Eesti Riikliku Kirjastuse toimetusel ilmunud brošüüre üksikute vabariigi kolhooside tegevuse kohta.

I p e a t ü k k

PÕLLUMAJANDUSE KOLLEKTIVISEERIMISE TEOSTAMINE TARTU MAAKONNAS, KOLHOOSI "AVANGARD" LOOMINE JA SELLE ARENG KOLHOOSIDE ORGANISATSIOONILIS-MAJANDUSLIKU KINDLUSTAMISE PERIOODIL

1. Põllumajanduse kollektiviseerimise ettevalmistamine ja läbiviimine Tartu maakonnas

Eelduste loomine põllumajanduse kollektiviseerimiseks ja kollektiviseerimise käik Tartu maakonnas arenes Eesti NSV kollektiviseerimise üldisel taustal.

Esimesed kolhoosid olid tekkinud Tartumaal Peipsi järve äärses piirkonnas juba 1940.-1941. aastal, kuid need hävitati fašistlike okupantide poolt.

Pärast Suure Isamaasõja lõppu hakkas põllumajanduse kollektiviseerimise idee jällegi idanema talurahvahulkades. Sõja ajal juba paljud eesti talupojad tutvusid Nõukogude Liidu vennasvabariikides kolhoosidega ja nende töö organisatsiooniga. Sõjajärgseil aastail eesti talupojad saatsid oma delegatsioone vennasvabariikidesse, et lähemalt tundma õppida eesrindlike sovhooside ja kolhooside tööorganisatsiooni ja võrrelda nende tulemusi väiketalumajapidamistega. Nii näiteks toimus üks töötavate talupoegade ekskursioon Kostroma rajooni Karavajevo tõuaretussovhoosi, kus üks eliitlehmadest andis aastas 16.262 kg piima.[1] Toimusid ekskursioonid ka vennasvabariikide kolhoosidesse.

Saabunud tagasi jutustasid ekskursandid kollektiivse maa-

---

[1] Ajaleht "Postimees" nr. 3, 4. jaanuar 1948.

harimise saavutustest ja riigi abist kolhoosidesse ühinenud talupoegadele. Nõukogude riigi rajaja V.I.Lenin õpetas: "Ainult sel juhul, kui suudetakse talupoegadele tegelikult näidata ühise, kollektiivse, ühistegeliku, artelliviisilise maaharimise paremusi, ainult siis, kui suudetakse talupoega abistada ühistegeliku, artelliviisilise majapidamise abil, ainult siis töölisklass, kelle käes on riigivõim, tõestab talupojale tegelikult, et tal on õigus, ja võidab tegelikult talurahva paljumiljonilised hulgad kindlalt ja tõsiselt enda poole."[1]

Nõukogude võim abistas kõigiti töötavat talurahvast. Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK/b/P Keskkomitee määrusega 5. veebruarist 1946.a. "Eesti NSV uusmaasaajate edasise abistamise abinõude kohta" eraldati talupoegadele mitmesugust ehitusmaterjali, sealhulgas Tartumaa talupoegadele 28.000 tihumeetrit metsamaterjali, 500 tonni lupja, 112 tonni tsementi, 2800 m^2 aknaklaasi, 14.000 m^2 katusepappi, 28 tonni naelu, 400.000 tk. telliskive, valmis aknaid, uksi jne.[2]

Nagu kogu vabariigis nii ka Tartu maakonnas suurenes põllumajanduslik ühistegevus iga kuuga, koondades enda ümber üha rohkem ja rohkem talupoegi ning laiendades tootmistegevust üksiktalupoja abistamiseks. Fašistlik okupatsioon jättis maha lõhutud meiereid, veskid, lokomobiilid, rehepeksuagregaadid, saekaatrid. Et kõike seda taastada oli vaja koondada kõige laiemad töötava talurahva hulgad põllumajandusliku kooperatsiooni ümber ning ühisel jõul asuda lõhutud tehnika korrastamisele, et seda rakendada põllumajanduse taastamiseks. 1. jaa-

---

1 Lenin,V.I., Teosed, 30. kd., lk. 171-172.

2 "Eesti NSV Teataja" nr. 26, 13. mai 1946, lk. 418.

nuariks 1948. aastal kuulus Tartumaal põllumajanduslikesse ühistutesse 15.940 talundit 16.847 liikmega ehk 64,5 protsenti kogu maakonna talunditest.[1] See näitab, et nõukogude ühistegevus on kõige tihedamalt seotud rahva huvidega.

Kapitalistliku korra ajal aga oli olukord teistsugune. Tartumaal kuulus 1939. aastal kooperatsiooni vaevalt 15 protsenti talundite üldarvust. Masinaühistutesse kuulus Tartumaal vaevalt 10 protsenti talupoegadest, kuid seejuures nad omasid ligikaudu 50 protsenti maakonnas asuvate traktorite, lokomobiilide ja viljapeksuagregaatide üldarvust. Maakonnas töötas ka mõnesajaliikmeline "linnukasvatajate" kooperatsioon, kes aga kõige vähem tegeles linnukasvatusega, kuna ta oli teinud oma monopoliks munade kokkuostu ning nende turustamise Londonis ja Berliinis. Ärioperatsioonidelt saadavad tulud jaotati dividendina vastavalt sissemakstud osakapitalile. Lõviosa dividendist langes muidugi kulakule.[2] Nii soodustas kapitalistlik kooperatsioon talurahva ekspluateerimist kulakluse ja linnakodanluse poolt.

Nõukogude korra tingimustes on põllumajanduslik ühistegevus maatameeste ja kehvtalupoegade vabastamise vahendiks kulakute orjusest, on küla sotsialistliku ümberkorraldamise vahendiks. Sellepärast on ka arusaadav, et põllumajanduslikesse kooperatiividesse astusid massiliselt kehvikud, samuti ka keskmikud. Partei- ja nõukogude organite juhtimisel võtsid kehv- ja kesktalupoegade hulgad kooperatiivide juhtimise oma kätte. Muutus kooperatiivi liikmete klassikoosseis.

---

1 Ajaleht "Postimees" nr. 1, 1. jaanuar 1948.

2 Samas.

Eesti NSV põllumajanduslike kooperatiivide aruande- ja valimiskoosolekuil 1946. aastal puhastati ühistute juhatused põhimiselt kulaklikest, spekulantlikest ja klassivõõrastest elementidest. Juhatuste koosseisu valiti üle tuhande uusmaasaaja, neist 939 kehvtalupoega ja üle 1700 kesktalupoja.[1] Tartumaal valiti 101 põllumajandusühistus juhatuse liikmeiks 321 kehvtalupoega, enamuses uusmaasaajad ja Nõukogude armeest demobiliseeritud, 173 keskmikku ja 22 teenistujat. Juhatusse valiti ka 14 kommunisti ja 18 kommunistlikku noort.[2]

Talurahvas, hinnates nõukogude kooperatsiooni kui oma huvide kaitsjat, astus üha massilisemalt ühistute liikmeks. Koos ühistute liikmete kasvuga suurenes ka ühistute poolt tehtud töö hulk. Kui 1945. aastal Tartu maakonnas masindati ühistute agregaatidega 18.000 tonni vilja, siis 1947. aastal tõusis masindatud vilja hulk juba 49.398 tonnini. 1945. aastal tehti maakonnas ühistute poolt vaid 2000 puhaskünnihektarit, kuid 1947. aastal tõusis töömaht juba 10.280 hektarini.[3]

Tartumaal tekkis esimene kolhoos - "Säde" - Kavastu vallas 5. septembril 1947.a. Juba 1948.aasta aprillis oli Tartumaal registreeritud viis põllumajanduslikku artelli: "Säde" Kavastu vallas, "Edu", "Kalev" ja "Kevad" Sadala vallas ja "1. mai" Elva vallas.[4]

Et tutvuda kolhoosikorraga ja põllumajandusliku artelli tüüp-põhikirjaga organiseeriti algul initsiatiivgruppe. Tava-

---

1 Terentjev,M., Põllumajanduslik kooperatsioon kodanliku Eesti ja Nõukogude Eesti tingimustes, ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 5, märts 1947, lk. 68.

2 Tiido,P., Põllumajandusliku ühistegevuse poliitilisest ja organisatsioonilisest juhtimisest Tartumaal, ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 8, aprill 1947, lk. 55.

3 Ajaleht "Postimees" nr. 1, 1. jaanuar 1948.

4 Tartu rajooni TSN Täitevkomitee, Kolhoosi põhikirjade registreerimise raamat.

liselt olid initsiatiivgruppide organiseerijateks kehvikud või keskmikud, kes olid võidelnud Nõukogude armee ridades või külastanud teiste vabariikide kolhoose. Kõikjal sammusid esirinnas kommunistid. Tartu maakonnas oli palju kommuniste, kes klassipoliitika õige ellurakendamisega külas saavutasid suure autoriteedi töötavate talupoegade hulgas. Niisuguste kommunistide hulka maakonnas kuulusid seltsimehed Ilves, Kolga, Kuusk, Beek, Kalkun, Villemson jt.[1] Esirinnas sammusid ka kommunistlikud noored, nii oma aktiivse selgitustöö kui ka isikliku eeskujuga. Näiteks organiseeris Tähtvere vallas kommunistlik noor Riba kolhoosi "Punane Täht", Luunja vallas moodustati kommunistliku noore Otsa algatusel põllumajanduslik artell "Võitja", paljude valdade, nagu Ropka, Vaimastvere, Meeksi ja teiste valdade kommunistlikud noored astusid esimestena kolhoosidesse ja näitasid talupoegadele head eeskuju.[2]

Loodud initsiatiivgrupid korraldasid koosolekuid, kus tutvuti kolhoosikorraga, võeti vastu liikmeid initsiatiivgruppidesse, korraldati ekskursioone vennasvabariikide sovhoosidesse ja kolhoosidesse. Pärast seda, kui oli selgunud initsiatiivgrupi koosseis, vormistati grupp kolhoosiks. Partei- ja nõukogude organisatsioonid abistasid initsiatiivgruppe selgitustöö läbiviimisel ja hiljem töö korraldamisel loodud kolhoosis. Nii näiteks võisid Kuuste valla kolhoosnikud ja talupojad iga päev tunda valla täitevkomitee /esimees Edgar Beek - hilisem "Avangardi" kolhoosi esimees/ juhtivat ja abistavat kätt.[3]

Nõukogude võim abistas loodavaid kolhoose ka sellega, et andis neile mõnikord üle riiklike ja kooperatiivsete ettevõte-

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 53, 5. märts 1949.

2 Ajaleht "Edasi" nr. 6, 8. jaanuar 1949.

3 Ajaleht "Edasi" nr. 52, 4. märts 1949.

te abimajandeid. Näiteks anti Tartumaal Puhja vallas asutatavale "Valguse" kolhoosile üle Tartu Tarbijate Kooperatiivi Kellani ja Puhja hobulaenutuspunkti Juraku majandid, maa kogusuurusega 120,16 ha.[1]

Lubati ümber paigutada ka kulaklikke majandeid, kelle maad jäid asutatavate kolhooside territooriumile. Nii lubas Eesti NSV Ministrite Nõukogu oma määrusega nr. 398, 21. jaanuarist 1948 ümber paigutada kodanike Taveli ja Vilja kulaklikud majandid Sadala vallas Pedasi külas, kodanike Ivaski ja Lambergi kulaklikud majandid Sadala vallas Mõisamaa külas ning kodanike Soonbergi, Kiksoni ja Kuke kulaklikud majandid Etsaste külas. Nimetatud majandite senised maad anti üle asutatavatele kolhoosidele.[2]

Tartumaa töötav talurahvas, tundma õppinud ja õigesti hinnanud sotsialistliku sektori suurt tähtsust põllumajanduses ja avaraid arenguvõimalusi, veendusid üha enam väikeste eramajapidamiste kollektiviseerimise kasulikkuses. Kolhooside organiseerimise idee tungis ikka enam ja enam töötava talurahva hulkade teadvusse.

27. juunil 1948. aastal toimus Tartu maakonna kõigi kolhooside esindajate nõupidamine. EK/b/P Tartumaa komitee sekretär P.Tiido, andes ülevaate Tartumaa kolhoosiliikumise arengust ja kolhooside tegevusest, märkis, et pidevalt saabub talupoegade gruppidelt sooviavaldusi kolhoosidesse astumiseks, mis näitab selgesti, et talurahvas sammub kolhooside poole. Kevadkülvi läbiviimisest olemasolevates kolhoosides rääkisid "1.mai" kolhoosi esimees Luisk, "Edu" esimees Palmist, "Kalevi"

---

1 TARRA, fond 162, sü 1, leht 241.

2 Samas, leht 192-194.

brigadir Soomre jt.[1]

Kuid need olid siiski vaid esimesed sammud kolhooside organiseerimisel. Nõukogude võim abistas küll kehvikuid masina-traktorijaamade ja hobulaenutuspunktide kaudu, kuid see abi polnud alati küllalt tõhus. Näiteks töötas halvasti Äksi vallas hobulaenutuspunkt.[2] Et nõukogude võimu abi ei ulatunud kõigisse puudust kannatavatesse majanditesse, siis kasutasid seda kulakud,kes agiteerisid kolhoosikorra vastu ja mõjutasid kolhoosnikuid mitte astuma põllumajanduslikesse artellidesse. Kulakud ja teised nõukogude korrale vaenulikud elemendid püüdsid levitada mitmesugust laimu Nõukogude korra kohta. Nad levitasid jutte, et Eestis polevat kolhooside tegevus üldse võimalik looduslike maapinna iseärasuste tõttu. Samuti nad väitsid, et eestlane olevat erilise individualistliku iseloomuga, et eesti talupoeg olevat sajandeid elanud üksikult, hoiduvat kõrvale ühiskonnast ja oma psühholoogiliste iseärasuste tõttu polevat üldse võimeline töötama kollektiivselt, et Eestis olevat võimalik ainult üksikmajapidamine. Niisugused targutused tuginesid kurikuulsal väiketalumajapidamise "püsivuse" teoorial, mille eesmärgiks oli väiketalumajanduse näol säilitada vabariigis kapitalismi baas. Väiketalumajapidamise "püsivuse" teooria oli purustanud juba V.I.Lenin näidates, et väikemajapidamine kapitalismm tingimustes järk-järgult laostub ning hävib. Sotsialismi ülesehitamise praktika Eesti NSV põllumajanduses lükkas need eesti talurahvast laimavad klassivaenlaste väljamõeldised täielikult ümber.

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 50, 30. juuni 1948.

2 TARRA, fond 178, sü 179, leht 6-7.

Kuid mõningat mõju kulakute agitatsioon kolhoosikorra vastu siiski saavutas.

Mitmed kehvikud ja keskmikud Tartumaal ei usaldanud astuda põllumajanduslikku artelli, vaid soovisid oma majapidamised üle anda riiklikele ettevõtetele.[2] Nii näiteks andsid Äksi valla Puhtaleiva külast 6 majapidamist[1] ja Alevi külast 6 majapidamist[2] suurema osa oma kasutada olevast maast Sootaga sovhoosile. Uula sovhoosiga liideti talupidajate avalduste põhjal Puhja valla 9 talu maad[3]. Kärkna sovhoosiga liideti 5 talu maad ning Tartu Puu- ja Aedvilja Trusti tehasega 13 talumajapidamise maad.[4] Talupidajad andsid oma kasutuses olevaid maid veel Alatskivi, Nõgiaru, Teedla, Kobilo ja teistele sovhoosidele.[5]

Muidugi ei saanud nõukogude võim kõiki niisuguseid soovi-avaldusi rahuldada. Eesti NSV Ministrite Nõukogu oma määruses nr. 464, 10. maist 1948. aastal "Talupoegade poolt maa kasutamisest loobumise faktide kohta" konstateeris, et vabariigi mõningates maakondades, sealhulgas eriti Tartumaal, esineb juhtumeid, kus talupojad loobuvad maa kasutamisest. Määruses juhiti tähelepanu kohapeal kontrollimisega kindlaks tehtud faktidele, kus kulaklikud elemendid külades, kes olid maksustatud suurema põllumajanduse maksuga ning suuremate kohustuslike piimamüügi normidega, püüdsid hoida kõrvale nende suhtes nõukogude võimu-

---

1 TARRA, fond 178, sü 179, leht 7.

2 TARRA, fond 178, sü 120, leht 40.

3 TARRA, fond 162, sü 1, leht 198-199.

4 TARRA, fond 178, sü 179, leht 17.

5 TARRA, fond 162, sü 1, leht 139.

organite poolt rakendatavatest majanduslikest piiramisabinõudest, jätsid talud maha ja teostasid ühtlasi nõukogudevastast agitatsiooni kehv- ja kesktalupoegade keskel, et need samuti maast loobuksid. Ministrite Nõukogu märkis, et kohalikud nõukogude ja põllumajandusorganid selle asemel, et tugevdada massilist poliitilist selgitustööd töötavate talupoegade keskel, on sattunud segadusse ja ilmutavad ebaoperatiivsust, ei paljasta kulakluse kolhoosivastast tegevust.[1]

Pahatihti peitus maakasutamisest loobumise sooviavalduste taga kulakute omapärane võte: püüda pugeda oma majapidamisega sovhoosidesse või riiklike ettevõtete abimajanditesse, et seal mõnede väheteadlike nõukogude töötajate nõrga klassivalvsuse tõttu oma majapidamises nõukogude töötaja sildi all kasulikku äri teha. Nii näiteks arutas Äksi valla TSN Täitevkomitee oma istungil 13. oktoobril 1948.a. kulaku Osvald Reimani avaldust, kes püüdis oma 29 ha suurust majapidamist üle anda Kärkna seakasvatuse sovhoosile.[2] Samale sovhoosile püüdis oma majapidamist kõige inventariga üle anda ka Põltsamaa külas elutsev kulak Surva Jüri.[3] Niisuguseid kulaklike majapidamiste soovi-avaldusi loomulikult ei rahuldatud.

Siiski olid need ainult tagasihoidlikud näited kulakute vastutegevusest kolhooside loomisele. Nõo valla kulak August Uibo aga asus otseselt kuritegelikule teele hävitades kogu oma puhtatõulise karja. Nõukogude kohus otsustas kulaku saata asumisele teistesse vennasvabariikidesse, andes talle võimaluse

---

1 TARRA, fond 162, sü 1, leht 200.

2 TARRA, fond 178, sü 179, leht 85.

3 Samas, leht 10.

ausa tööga oma eksimust lunastada.[1] Tüüpiline on näide kulak Narits, Eduardi kohta, kes ostis Tartus maja ja saatis naise lapsega sinna elama, kaasa andes suure osa loomadest, ise aga andis avalduse kolhoosi astumiseks.[2] Kasutades ära nõukogude töötajate nõrka klassivalvsust õnnestus nii mõnelgi kulakul kolhoosi pugeda. Nii puges Kuuste valla kulak Vares kolhoosi, müües enne ära tõupulli ja hobuse.[3] Mäksa valla kulak Karl Konsonil õnnestus pääseda "Koidu" Kolhoosi liikmeks, kus ta aga ei kavatsenudki ausalt töötada, vaid suvatses kevadest kuni lõikuseni töötada ainult 2 normipäeva. Seega andis ta halba eeskuju vähemteadlikele kolhoosnikutele, meelitades neid töödistsipliini rikkumisele.[4] Kuritahtlikke loomade tapmisi esines näiteks Ropka vallas, kus Soinaste külanõukogu Läti küla Kilgi talupidaja Hagel, Rudolf tappis 5 siga. Mainitud juhtumit arutas Tartumaa TSN Täitevkomitee ning otsustas Hagel, Rudolfi loomade kuritahtliku tapmise eest karistada administratiivkorras rahatrahviga rbl. 50.000 suuruses ning teha see otsus hoiatusena teatavaks valdade täitevkomiteede kaudu kõigile Tartumaa loomapidajatele.[5]

Mõningates valdades /Ropka, Kavastu, Kambja jt./ suhtusid kohalikud võimud leebelt kulakute tegevusse ja isegi soosisid seda. Nii õnnestus kulakutel pikemat aega tegutseda Kavastu masinaühistus juhtivatel kohtadel. Ühistu esimeheks oli kuni 1949. aasta 27. jaanuarini kulak Jüri Põldveer, kes nõukogude

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 119, 18. september 1948.

2 TARRA, fond 179, sü 180, leht 28.

3 Ajaleht "Edasi" nr. 8, 11. jaanuar, 1949.

4 Ajaleht "Edasi" nr. 225, 23. september 1949.

5 TARRA, fond 162, sü. 10, leht 24-25.

maareformi ajal oskas oma suure talu säilitada fiktiivse majapidamisega. Sama masinaühistu revisjonikomisjonis töötas kulak Robert Poska ja raamatupidaja kohal kulak August Toome. Kavastu piimaühistu kassapidajana töötas pikemat aega kulak Eduard Teesalu.[1] Kambja valla täitevkomitee nõrga järelvalve tõttu lasti pugeda kolhoosi "Kuldrannake" kulakud Teering ja Kaldoja, kolhoosi "Kungla" kulak Kolk jne.[2] Samuti õnnestus nõukogude töötajate nõrga klassivalvsuse tõttu kulak Juhan Eduril alates juba 1944. aastast kasutada seadusevastaselt 17 hektari riigimaad, ilma et teda maakasutamise eest isegi oleks maksustatud.[3]

Kuni 1949. aastani teostas partei kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikat. Esmajoones piirati kulakute majanduslikku võimsust nõukogude maareformiga, lõigates kulakute majanditest maa, mis oli üle 30 hektari. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega nr. 767, 26. septembrist 1946 "Põllumajanduses palgalise tööjõu kasutamise ajutiste eeskirjade kinnitamise kohta" kehtestati talumajandeis, kus palgaline töö on abitöö, kindlad eeskirjad, mille kohaselt keelati palgalise tööjõu kasutamine ilma kirjaliku töölepinguta. Tööleping tuli hiljemalt kahe nädala jooksul külanõukogus registreerida. Lepingus pidi olema märgitud tööala, töö kestuse aeg mitte üle ühe aasta, tööaeg, töötasu maksmise viis ja teised tingimused. Kategooriliselt keelati kasutada alaealisi, alla 12 aasta. Alaealisi üle 12 aasta lubati kasutada ainult karjustena.[4] Kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikat viidi läbi ka riiklike normikohustuste, maksudesüsteemi ja muude abinõude kaudu.

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 31, 8. veebruar 1949.

2 TARRA, fond 162, sü 10, leht 152.

3 TARRA, fond 178, sü 180, leht 70.

4 "Eesti NSV Teataja" nr. 62, 13. detsember, 1946, lk. 1066-1069

See poliitika kahtlemata pidurdas kulakluse majanduslikku kasvu, kuid ei likvideerinud kulaklust kui klassi. Kulakluse ideeline mõju ja ka majanduslik surve kehvtalupoegadele ja keskmikele takistas hoogsamat põllumajanduse kollektiviseerimist.

Kulaklus, leides toetust kodanlik-natsionalistlike elementide poolt, püüdis kõigiti saboteerida nõukogude võimu korraldusi. Et hoida kõrvale suurendatud maksude tasumisest, kulakud varjasid palgatööjõu ekspluateerimise fakte, sõlmimata kirjalikke lepinguid sulaste ja tüdrukutega. Nad püüdsid mitmesuguste vahenditega nurja ajada põllumajandussaaduste varumist, hoidusid kõrvale riiklike müügikohustuste täitmisest, peitsid vilja ja jätsid sööti nende kasutuses olevad maad.

Kulaklust kui klassi "ei saa välja tõrjuda maksude ja igasuguste piiramisvahenditega, jättes selle klassi kätte tootmisriistad koos õigusega vabalt kasutada maad."[1] Selle poliitika juures võib arvestada ainult kulakute üksikute salkade väljatõrjumist, kuid kulaklus kui klass säilib. Mida enam kulaklus tundis oma positsioonide nõrgenemist, seda teravamaks muutus klassivõitlus. Kohati organiseerisid kulakud isegi terroristlikke akte kolhoosi astuvate talupoegade, partei- ja nõukogude töötajate vastu.

Kuid eimingisugune kolhoosidevastane agitatsioon ega kuritahtlik tegevus ei suutnud pidurdada kolhoosiliikumist meie vabariigis. Talupojad nägid esimeste kolhooside saavutusi ning üha enam suurenes talupoegade tung ühineda kolhoosidesse. Kolhooside organiseerimise tööd ei võinud lasta minna isevoolu teed. Siin oli vaja nõukogude võimu ja partei abistavat ja suunavat tegevust. Samuti oli vaja kindlustada juba olemasolevaid

---

1 Stalin,J.V., Teosed, 12.kd.,lk. 176.

kolhoose.

15.-18. oktoobrini 1948.a. toimunud EK/b/P Keskkomitee XXIV pleenum arutas küsimust "olukord ja järjekordsed ülesanded Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimise alal". Pleenum märkis, et vabariigis oli loodud 224 kolhoosi, kuhu oli ühinenud 3529 majapidamist. Vabariigi kolhoosid tulid edukalt toime põllutöödega, teostasid need organiseeritult ja kõrgel agrotehnilisel tasemel ning saavutasid keskmiselt 20-25 % kõrgema saagi kui üksiktalupojad. Veiste arvu juurdekasv kolhoosides moodustas 33 %, sigade üldarv kasvas 151 % võrra, hobuste arv 14 % võrra.[1]

Selle kõige juures pleenum suunas vabariigi parteiorganisatsiooni tähelepanu sellele, et partei- ja nõukogude kohalike organite mitteküllaldase juhtimise tulemusena esines noortes kolhoosides põhikirja rikkumise juhtumeid: kolhoosivarade pillamist, kolhoosnikute aiamaade suurendamist ühismaade arvel jne. Pleenum mõistis igasugused põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumised otsustavalt hukka ja nõudis põhikirjast ranget kinnipidamist.

Tartumaal oli 1. nov. 1948.a. loodud 63 kolhoosi, kuhu kuulus 906 majapidamist. Sadala valla kolhoosi "Edu" liikmed olid oma põldudelt 1948. aasta lõikusest kogunud 17-18 tsentnerit otra ja kuni 15 tsentnerit kaera hektarilt. Üksiktalupoegadena said kolhoosi liikmed eelmisel aastal samadelt põldudelt 4 tsentnerit hektarilt vähem.[2] Maakonna keskmine teravilja saak hektarilt oli üksikmajapidamistes 13,5 ts, kolhoosides aga 16 tsentnerit. Suvivilja keskmine saak oli üksikmaja-

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 152, 27. oktoober 1948.

2 Ajaleht "Edasi" nr. 121, 21. september 1948.

pidamistes 10,5 ts, kolhoosides aga 12 ts. Kolhooside kartulisaak oli keskmiselt 20 ts võrra hektarilt suurem kui eramajapidamistes.[1] Kõige selle juures esines ka Tartumaa kolhoosides põhikirja rikkumisi. Mõnedesse kolhoosidesse sissepugenud kulakutel õnnestus kolhooside majanduslikku kindlustamist takistada ja laostada töödistsipliini.

EK/b/P KK XXIV pleenumi otsuste alusel koostas Tartu maakonna parteikomitee konkreetse plaani kolhooside parteilise juhtimise parandamiseks ning viis selle alusel läbi rea üritusi: kuulas maakonnakomitee bürool vallakomitee sekretäride ja kolhooside esimeeste aruandeid; maakonnakomitee töötajad ja mittekoosseisulised instruktorid ning lektoritegrupi liikmed esinesid kolhoosides poliitilistel teemadel. Igal parteiorganisatsioonide sekretäride seminaril käsitleti kolhooside juhtimistöö küsimusi. Asuti ka kolhooside parteiorganisatsioonide vahetule juhtimisele. Maakonnakomiteede instruktorid abistasid kolhooside parteiorganisatsioonide sekretäridel koostada tööplaane, viibides selleks pidevalt kolhoosides, et põhjalikult tutvuda kolhooside eluga ning sellest tulenevalt ette näha konkreetsed üritused tööplaanis.

EK/b/P Tartumaa komitee II pleenum kinnitas EK/b/P V kongressi otsuste elluviimise abinõude plaani, milles nähti ette muuhulgas ka kümne kommunisti suunamine linnast kolhoosidesse, mis veelgi tugevdas parteiorganisatsioone kolhoosides.[2]

14. novembril 1948.a. algas Eesti NSV kolhoosnikute I kongress, kus märgiti, et vabariigis on tänaseni loodud 341

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 157, 2. november 1948.

2 Keer,R., Kolhooside parteilise juhtimise kogemusi Tartumaal, ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 4, 15. veebruar 1949, lk.51-52.

kolhoosi. Kongress tegi kokkuvõtteid 1948.a. kolhooside tegevusest. Vabariigi eesrindlikuma kolhoosina raporteeris oma töötulemustest Kirbla valda 9. aprillil 1948.a. asutatud kolhoos "Edu", kes sai teravilja saaki 18 tsentnerit hektarilt, suvivilja 24 tsentnerit /valikpõllult isegi 27-33 ts/ hektarilt, talivilja 28 ts hektarilt, kartuleid 200 ts hektarilt ja aedvilja 500 ts hektarilt.[1] Need olid saavutused, mille järgi vabariigi kolhoosid oma arengu algperioodil võisid joonduda.

Et teadust ühendada praktikaga loodi kongressil teadlaste kaasatõmbamiseks eriorgan: vabariigi põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise abistamise komisjon Eesti NSV Teaduste Akadeemia juurde /nn. kolhoosikomisjon/. Komisjoni esimeheks valiti akadeemik J.Eichfeld.[2]

Tartu maakonnas oli selleks ajaks organiseeritud juba 83 põllumajanduslikku artelli, kes saatsid vabariigi kolhoosnikute esimesele kongressile 183 saadikut.[3] 1948.a. lõpuks oli Tartumaal registreeritud 104 põllumajanduslikku artelli.[4]

18. jaanuaril 1949. aastal arutas Tartumaa TSN Täitevkomitee istungjärk küsimust "kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku tugevdamise kohta Tartu maakonnas". Selleks ajaks oli maakonnas 105 põllumajanduslikku artelli 5261 liikmega. Kolhooside kasutada oli põllumajanduslikku maad 24388 ha, sellest põllumaad 14055 ha. Üldse oli põllumajanduslike artellide kasutada 7 % maakonna põllumajanduslikust maast.[5]

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 168, 16. november 1948.

2 Samas.

3 Ajaleht "Edasi" nr. 172, 20. november 1948.

4 Tartu rajooni TSN Täitevkomitee, Kolhooside põhikirjade registreerimise raamat.

5 TARRA, fond 162, sü 10, leht 5.

Kolhooside saavutusi näitasid juba esimese tegevusaasta tulemused, mille põhjal üksiktalupidajad võisid praktiliselt veenduda kolhoosikorra paremustes võrreldes üksiktalumajapidamistega. See veenis kõige rohkem talupoegi kolhoosidesse astuma. Nagu ütles V.I.Lenin, on talurahvas "liiga praktilised inimesed, liiga tugevalt seotud vana põllumajandusega, et minna tõsistele muudatustele ainult nõuannete ja raamatu juhiste alusel."[1]

Murrang põllumajanduse kollektiviseerimises algas Tartumaal, samuti nagu kogu vabariigis, 1949. aasta kevadel. 13. aprillil 1949.a. oli maakonnas registreeritud juba 225 põllumajandüslikku artelli.[2] Seoses massilise kollektiviseerimisega keelati palgatöö kasutamine Eesti NSV talundeis ja loeti kehtetuks Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr. 767, 26. septembrist 1946 "põllumajanduses palgalise tööjõu kasutamise ajutiste eeskirjade kinnitamise kohta".[3] Eesti töötava talurahva massiline astumine kolhoosidesse võimaldas nõukogude võimule, toetudes töötava talurahva üksmeelsele poolehoiule, anda purustava hoobi kulaklusele ja likvideerida kulaklus kui klass. Kulakluse tootmisvahendid läksid kolhoosidesse ühinenud talupoegade kätte.

Kulakluse kui klassi likvideerimine teostati nii küla kui ka linna töötavate hulkade huvides. Selle sammuga likvideeriti Eestis viimane,kuid arvukam ekspluateerijate klass.[4]

---

1 Lenin,V.I., Teosed, 30. kd., lk. 174.

2 TARRA, fond 162, sü 10, leht 56.

3 "Eesti NSV Teataja" nr. 14, 9. juunil 1949, lk. 269-270.

4 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 571.

Partei saavutus seisnes selles, et läks korda pöörata talurahva põhihulgad "vanalt kapitalistlikult arenemisteelt, millest saab kasu ainult käputäis rahamehi-kapitaliste, kuna valdav enamik talurahvast peab kiratsema viletsuses, uuele, sotsialistlikule arenemisteele, mis tõrjub välja rahamehed-kapitalistid ning varustab keskmikke ja kehvikuid uut viisi, varustab uute tööriistadega ja põllutöömasinatega, et anda neile võimalus viletsusest ja kulaku orjamisest välja pääseda kooperatiivse, kollektiivse maaharimise aravrale teele.[1] Seega oli Eesti külas lõppemas üks ajalooline etapp ja algamas uus kõrgem arenemisaste.

Põllumajanduse arenemise uus etapp esitas aga uusi ülesandeid partei- ja nõukogude organeile. Kui üksiktalumajapidamiselt sotsialistlikule suurpõllupidamisele ülemineku ajal oli parteiorganisatsioonide peamiseks ülesandeks uute kolhooside loomine, nende organiseerimine ja vormistamine, siis uuel arenemisetapil kujunes parteiorganisatsioonide peamiseks ülesandeks noorte kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik kindlustamine. Selle ülesande seadis vabariigi parteiorganisatsiooni ette 1949. aasta juuni alguses toimunud EK/b/ Partei Keskkomittee III pleenum. Pleenumi otsuses "1949. aasta kevadkülvi tulemustest, külvide hooldamisest ning ülesannetest viljakoristamise ja põllumajandussaaduste varumise ettevalmistamisel" on öeldud: "Tingimustes, kus enamik meie vabariigi talundeid on ühinenud kolhoosidesse, on kolhooside ülesehitustöö põhiülesandeks kolhooside organisatsioonilis-majanduslik ja poliitiline tugevdamine ning nende muutmine bolševistlikeks. Selle

---

1 Stalin,J.V., Teosed, 12. kd., lk. 122.

põhiülesande lahendamisele peabki müüd olema keskendatud vabariigi parteiorganisatsioonide ning nõukogude ja majandusorganite peatähelepanu.[1]

EK/b/P III pleenumi otsuses anti konkreetne programm vabariigi kolhooside majanduslikuks ja organisatsiooniliseks kindlustamiseks: täielikult lõpetada kõik kolhoosivarade ühistamisega seoses olevad tööd; kindlustada põllumajandusliku artelli põhikirja vankumatu täitmine, mis on kolhoosielu põhiseaduseks; kindlustada töö õige organiseerimine ja töötasu küsimuste lahendamine vastavalt põhikirjale; sisse seada eeskujulik arvestuse kord kolhoosides, likvideerida võrdsustamine normipäevade arvestamisel ja kolhoosi tulude jaotamisel jne.

Põhikirja rikkumise juhtumeid esines aga paljudes kolhoosides. Eilne üksikmajapidaja ja tänane kolhoosnik ei olnud veel suutnud vabaneda oma eraomanduslikest instinktidest.

24. augustil 1949. aastal arutas Tartumaa TSN Täitevkomitee asetleidnud põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumisi Kambja vallas. Täitevkomitee oma otsuses märkis, et kolhooside mõiste vallas on piirdunud vaid põhikirja vastuvõtmisega ja jäänud täiesti formaalseks. Tegelikult kevadkülv teostati nagu varemgi üksiktalupidajate eneste poolt. Seemet ei ühistatud ega võetud arvele, pole ka teada kui palju ja missugust seemet keegi kolhoosi liige külvas. Heinatööde läbiviimine jäi organiseerimata. Kolhoosi liikmed asusid kõigepealt heina tegemisele isiklikeks vajadusteks nii kolhoosi maadelt kui ka mõnel juhul eramaapidajailt nn. "pooleks tegemise" põhimõttel /kolhoos "Vaba Kodu", "Kalev", "Kuldrannake", "Visnapuu" jt./. Nii leiti kontrollimisel kolhoosnikute panipaikadest mitme tonni ulatuses

---

1 Ajakiri "Eesti Bolsevik" nr. 12, 15. juuni 1949, Juhtkiri, lk. 3.

heina, nende käes olevate ühistamata hobuste ja isiklike loomade söödaks. Kolhoos "Jüriöö", andmata riigile ühtegi kilogrammi heina, eraldas 2-3 ha karjamaad loomade karjatamiseks, mida kolhoosnikud kasutasid heinamaana. Kolhoosi "Vaba Kodu" esimeheks oli endine jõuka taluomaniku tütar /H.Kikerpill/, kes keeldus kehvikuid kolhoosi vastu võtmast ja toimetas kolhoosis oma äranägemise järgi , pidades kolhoosi maid isiklikuks kasutamiseks.[1] Märgitud puudused said võimalikuks selle tõttu, et kohalikud nõukogude organite töötajad nõrgalt abistasid kolhoose ja ei kontrollinud nende tegevust. Puuduste kõrvaldamiseks maakonna täitevkomitee võttis tarvitusele vastavad abinõud.

Kolhooside loomisega oli partei vastutus töötava talurahva edasise heaolu parandamiseks tublisti tõusnud. "Kui külas domineeris üksiktalunik, võis partei oma vahelesegamises põllumajanduse arenemisse piirduda üksikute abistamise, nõuandmise või hoiatamise aktidega. Siis pidi üksiktalunik ise hoolitsema oma majapidamise eest, sest vastutust sellele majapidamise eest, mis oli üksnes tema isiklik majapidamine, ei olnud tal kellegi peale veeretada ja tal ei olnud kellegi peale loota peale iseenda. Siis pidi üksiktalunik ise hoolitsema külvi, lõikuse ja üldse kõigi põllumajandusliku töö protsesside eest, kui ta ei tahtnud leivast ilma jääda ning nälja ohvriks langeda."[2] Kollektiviseerimisega asi muutus. Teades, et kolhoos ei jäta teda leivata, võis kolhoosi liige vastutuse endalt ära veeretada ja loota teistele. Kolhoosnikul on vähem muresid, sest vastutus majapidamise eest oli jaotatud kõigi kolhoosnikute vahel. See tähendas, et partei ei võinud enam piirduda üksikute põlluma-

---

1 TARRA, fond 162, sü 10, leht 152.

2 Stalin,J.V., Teosed, 13.kd., lk. 216.

majandusliku arenemise protsessi vahelesegamise aktidega, vaid pidi kolhooside juhtimise enda peale võtma. Partei pidi enda pääle võtma vastutuse töö eest ja aitama kolhoosnikutel oma majapidamist edasi viia teaduse ja tehnika saavutuste alusel.

Tartumaa kolhoosid, sovhoosid, abimajandid ja üksiktalupidajad täitsid riikliku viljavarumise plaani 1949. aasta saagist juba 15. septembril 101,2 protsendiliselt.[1]

Kolhooside edasisel kindlustamisel, nende muutmisel eeskujulikeks sotsialistlikeks majanditeks omas suurt tähtsust töö inimestega, partei organisatsiooniline ja massilis-poliitiline töö kolhoosides. Oli vaja tugevdada kolhooside kaadreid, oli vaja neid massiliselt ette valmistada, sest äsja kolhoositeele asunud talupoeg ei omanud veel mingisuguseid kogemusi kolhoositöö organiseerimiseks. Oli vaja kolhooside esimehi, brigadire, agronoome, veterinaararste, zootehnikuid jne. Nende spetsialistide ettevalmistamine muutus massilise kollektiviseerimise tagajärjel suure riikliku tähtsusega ülesandeks.

Tartu Riikliku Ülikooli Põllumajandusteaduskond suutis aastas anda kuni 75 lõpetajat. Põllumajandustehnikumid andsid aastas 300-400 lõpetajat.[2] 1948. aastal loodi Kehtnasse kaheaastase õppeajaga riiklik kool kolhooside esimeeste, brigadiride, farmijuhatajate ja arveametnike ettevalmistamiseks. Esimesel aastal võeti sinna õppima 50 inimest ja kooli juures töötavaile kuuekuistele kursustele 30 inimest.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruse nr. 961, 13. oktoobrist 1948.a. alusel oli organiseeritud 1948./49. aasta talveperioodil igasse maakonda kuuajalised kursused loomakasvatus-

---

1 TARRA, fond 162, sü 19, leht 165.

2 Premet, A., Põllumajanduse kaadri ettevalmistus on suure riikliku tähtsusega küsimus, ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 11, 1. juuni 1949, lk. 22.

tööliste teadmiste tõstmiseks pidevad õpperingid.[1] Need kursused ja õpperingid töötasid aga mitterahuldavalt. Ilmselt oli vajadus oskuslike kolhoositöötajate ja spetsialistide järele väga suur.

ENSV Ministrite Nõukogu ja EK/b/P Keskkomitee määrusega nr. 5, 19. veebruarist 1949.a. kohustasid Eesti NSV Põllumajandusministeeriumi, maakonna täitevkomiteesid ja EK/b/P maakonnakomiteesid kindlustama 1949.a. kaadri ettevalmistamise: a/ mehhaniseerimise kaader 1000 inimese ulatuses, b/ viima õpilaste kontingent Kehtna riiklikus kaheaastases juhtiva kolhoosikaadri koolis 200 inimeseni, võttes 1949.a. oktoobris vastu vähemalt 100 inimest ning kuuekuulistele kursustele sama kooli juurde alates 1. maist 200 inimest ja 1. novembrist 200 inimest, c/ organiseerima 1949. aastal kolmekuulistel kursustel kolhoosikaadri ettevalmistamise vähemalt 2000 inimese ulatuses.[2]

Nimetatud määruse alusel Tartumaa võis saata Kehtna riiklikku kooli 1949.a. põhikursusele 20 ja kuuekuulistele kursustele 80 inimest. Kolmekuuliste kursustega oli planeeritud ette valmistada kolhoosi esimehi 45, põllumajanduse brigadire 55, loomafarmide juhatajaid 90 ja kolhoosi arveametnikke 120 inimest.[3]

Tartumaa TSN Täitevkomitee oma istungjärgul 24.detsembril 1949.a. arutades organisatsioonilise ja majandusliku töö tugevdamist Tartumaa kolhoosides võis konstateerida, et maakonnas on 300 kolhoosi, millede valduses on 61,3 % maakonna põllumaast. Eesmistes valdades /Tähtvere, Mäksa/ oli kollektiviseeritud

---

1 TARRA, fond 162, sü 1, leht 59.

2 TARRA, fond 162, sü 2, leht 27.

3 Samas, leht 45-46.

kuni 95 % talupoegadest.[1]

1949. aasta tegevuse tulemusena jagasid tulusid 288 Tartumaa kolhoosi. Nende koosseisus oli peresid 11.612, neist 1949.aastal tuli kolhoosidesse 9953. Töövõimalisi mehi kolhoosides oli 5583, naisi 7796. Kokku tööta/ti normipäevi 3.582.064. Rahalised tulud kolhoosides moodustasid kokku 13.167.957,64 rubla. Kolhoosnikutele maksti normipäevade alusel 4.324.468,55 rubla. Kolhoosnikud said normipäeva eest keskmiselt 1,21 rubla raha ja teravilja 4 kg; peale selle veel kartuleid, köögivilja, heina, põhku jne.[2]

Kolhoosikord Tartumaal arenes ja kindlustus.

Põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine kutsus esile vajaduse teha vabariigi administratiiv-territoriaalses jaotuses uusi muudatusi. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 26. septembrist 1950.a. "maarajoonide moodustamise kohta Eesti NSV-s" moodustati endise 13 maakonna ja 233 valla asemele 39 maarajooni. Endistest Tartumaa valdadest - Kuuste, Laeva, Luunja, Mäksa, Ropka, Tartu, Võnnu, Tähtvere ja Äksi - moodustati Tartu rajoon.[3] Rajoonid jagunesid külanõukogudeks.

Rajoonide moodustamisel on suur tähtsus kolhooside majanduslik-organisatoorsel kindlustamisel, sest rajooniorganisatsioonid ja külanõukogud võisid konkreetsemalt süveneda iga kolhoosi majandusliku tegevuse küsimustesse ning tugevdada poliitilist ja kultuurmassilist tööd kolhoosnikute hulgas.

---

1 TARRA, fond 162, sü 11, leht 322.

2 TARRA, fond 162, sü 178, leht 2-14.

3 "Eesti NSV Teataja" nr. 11, 11.oktoobril 1950, lk. 161-167.

2. Põllumajanduse kollektiviseerimise teostamine Äksi vallas.

Kolhoosi "Avangard" moodustamine

Äksi vald asus Tartumaa põhjaosas.

Põllumajanduse kollektiviseerimise küsimust arutas Äksi valla TSN Täitevkomitee oma istungjärgul 31. jaanuaril 1949.a.[1] Sel ajal oli Äksi vallas moodustatud viis initsiatiivgruppi, kuid kolhooside asutamiseni polnud veel jõutud, kuigi initsiatiivgruppidesse oli kogunenud 47 peret 106 tööjõulise inimesega. Tartumaal oli sel ajal juba loodud 105 kolhoosi 5261 liikmega. Jõgeva, Kuuste ja Tähtvere vallas oli põllumajanduslikesse artellidesse koondunud kuni 50 % talupoegi.[2]

Nagu mujalgi maakonnas pidurdasid Äksi vallas kolhoosiliikumist kulakud.

Võtmud aluseks Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruse nr. 654 kulaklike majapidamiste väljaselgitamiseks, võttis Äksi valla TSN oma istungjärgul 11. augustil 1948.a. kulaklike majapidamiste eelnimekirja 13 talumajapidamist, otsustades need anda valla aktiivile läbiarutamiseks.[3] Hiljem tunnistati neist kulaklikeks Raukas, Johannese, Tiiskopp, Augusti, Allik, Johannese jt. majapidamised.[4]

Kulakud levitasid laimu kolhoosikorra kohta, mille tulemusena mitmed kehvikmajapidamised ei sõlminud hobulaenutuspunktide ja masina-traktorijaamadega üldse lepinguid kevadkülvi läbiviimiseks. Tõsi küll, nõukogude võim oli paljusid majapidamisi varustanud hobusega. Kui näiteks sõjajärgseil aastail

---

1 TARRA, fond 172, sü 180, leht 28-30.
2 Samas, leht 27.
3 TARRA, fond 178, leht 64-65.
4 Samas, leht 69-70.

oli Äksi vallas 210 majapidamist hobuseta, siis 1948.a. kevadkülviks oli neid ainult 56, kuid ka nendest 29 ei sõlminud mingisugust lepingut,[1] mistõttu kevadiste põllutööde läbiviimine kas hilines või hpopis ebaõnnestus.

Kolhoosid hakkasid Äksi vallas tekkima 1949. aasta kevadkülvi perioodil. Nii registreeriti Tartu maakonna TSN Täitevkomitees 1949.a. kevadel järgmised põllumajanduslikud artellid:

24. veebruaril "Avangard"
21. märtsil "Põhjala"
21. märtsil "Pupastvere"
21. märtsil "Komsomol"
13. aprillil "Lähte"
19. aprillil" Pioneer"
19. aprillil "Emajõe".[2]

1949.a. novembriks oli Äksi valla talupidajatest 79 protsenti koondunud kolhoosidesse. Kas see tähendas aga klassivõitluse vaibumist? Kaugeltki mitte. Jätkus klassivõitlus kolhoosside baasil, mis "tähendab kõigepealt seda, et kulak on puruks löödud ja temalt on võetud tootmisriistad ja tootmisvahendid. Teiseks tähendab see, et kehvikud ja keskmikud on ühinenud kolhoosidesse peamiste tootmisriistade ja tootmisvahendite ühistamise alusel. See tähendab lõpuks, et tegemist on võitlusega kolhooside liikmete vahel, kelledest ühed ei ole veel vabanenud individualistlikest ja kulaklikest igandite[a]st ning püüavad kasutada mõningat ebavõrdsust kolhoosides oma kasuks, teised aga tahavad need igandid ja selle ebavõrdsuse kolhoosidest välja rookida."[3] Palju oli veel teha, et talupoeg-kolhoosnik üm-

---

1 TARRA, fond 178, sü 180, leht 69.

2 Tartu rajooni TSN Täitevkomitee, Kolhooside põhikirjade registreerimise raamat, reg.nr. 110, 140, 142, 145, 225, 259, 268.

3 Stalin, J.V., Teosed, 12.kd., lk. 159.

ber kujundada, muuta tema individualistlikku hingeelu ja teha temast tõeline sotsialistliku ühiskonna töötaja. Noortel kolhoosidel puudusid ka oskuslikud kaadrid kolhooside juhtimiseks, sellepärast nõukogude võim hoolitses kõigiti kolhooside kaadri tugevdamise ja väljaõpetamise eest. Selleks ajaks oli Äksi vallast kaks inimest juba lõpetanud kolhoosi esimeeste kuuekuulised ettevalmistuskursused ja kaks jätkasid õpinguid.[1]

1949.a. veebruaris oli Äksi valla Põltsamaa, Puhtaleiva ja Kukulinna küla talupoegadest kujunenud initsiatiivgrupp, kuhu kuulus algul 19 talupoega. Nad otsustasid kevadkülviks organiseerida kolhoosi. Peale selle oli terve rida kõhklevaid talupoegi, kes ei olnud veel lõplikult otsustanud ja ootasid algatust teiste poolt.

16. veebruaril 1949.a. toimuski Äksi valla Puhtaleiva küla töötavate talupoegade asutajate-liikmete üldkoosolek, kus otsustati ühineda kolhoosi, millele nimeks anti "Avangard", sest ta oli valla avangardis, oli esimene valla põllumajanduslik artell. Kolhoos asub 17 km Tartust põhja pool, Tartu-Tallinna maantee ääres. Kolhoosi keskus asub maanteest - km kaugusel Saadjärve lõunakaldal. Tähtsamaks ühenduseks linnaga on maantee. Lähim raudteejaam - Tabivere - asub 8 km kaugusel kolhoosi keskusest.

Asutamiskoosolekul võeti vastu põllumajanduslik artelli põhikiri. Koosolek valis esimehe ja seitsmeliikmelise juhatuse. Kolhoosi esimeheks valiti Kirs, Aleksander, Liikmeteks Lang Paul, Kõõra Karl, Lang Jaan, Piirimäe Raimond, Tasso Alviine ja Liivak Ida. Valiti ka revisjonikomisjon ja varade ühistamiskomisjon, kelle ülesandeks oli ühistada põhikirja

---

1 TARRA, fond 178, s.o. 180, leht 60.

järgi ettenähtud ühinenud artelliliikmete inventar.[1]

Põllumajanduslik artell on vabatahtlikult ühinenud talupoegade kollektiivne majapidamine. Ta rajaneb põhiliste tootmisvahendite ühistamisel ja artelli liikmete kollektiivsel tööl, kusjuures artellis säilitatakse kolhoosnikutele õigus omada väikest isiklikku abimajandit, mille suuruse määrab kindlaks artelli põhikiri.[2] Kolhoosnikute abimajandi vajadus on tingitud sellest, et kolhooside ühismajapidamine ei ole veel jõudnud niisuguse arenemistasemeni, et ta võiks täiel määral rahuldada nii kolhoosi ühiskondlikke vajadusi kui ka kolhoosnikute isiklikke tarvidusi. Kolhoosiküla majanduslikud ja elukondlikud iseärasused nõuavad ühistootmise arendamise kõrval kolhoosnikute abimajapidamist õueaiamaadel.[3]

Iga põllumajanduslik artell tegutseb põhikirja alusel, mis on vastu võetud artelliliikmete üldkoosoleku poolt. "Avangardi" põllumajandusliku artelli põhikirja järgi võis igal kolhoosiperel olla õuemaad kuni 0,6 hektarit. Igal kolhoosiperel võis isiklikuks kasutamiseks olla 1 lehm, 1 noorlehm, 1 emis põrsastega, kokku kuni 10 lammast ja kitse, piiramatul arvul kodulinde ning kuni 10 mesipuud.[4]

Initsiatiivgrupi vormistamine kolhoosiks tekitas murrangu ka suurema hulga kõhklevate talupoegade hulgas. Järgnevatel juhatuse koosolekutel vaadati hulgaliselt läbi talupoegade soovi-avaldisi kolhoosi astumiseks. Kuid mitte kõik talupojad ei soovinud ausalt kolhoosi astuda. Mõned püüdsid enne oma ühistami-

---

1 TARRA, fond 162, sü 58, leht 1.

2 Sotsialistlike põllumajandusettevõtete õkonoomika, Tallinn, 1957, lk. 14.

3 Samas, lk. 112.

4 TARRA, fond 304, sü 5, leht 8.

sele kuuluvatest loomadest osa kas tappa või müüa, teised jälle varjasid oma loomi ühistamiskomisjoni eest. Nii näiteks võeti 6. aprillil 1949.a. kolhoosi vastu 31 uut liiget. Osa nendest aga teatud tingimustega. Näiteks Lätt Richard ja Lagastik Hans otsustati kolhoosi liikmeks võtta tingimusel, et nad tasuvad kolhoosile 1948.a. müüdud hobuse hinna, Lao Ivan poole müüdud hobuse hinnast. Kuusk Leida varjas hobust, keda ta ei näidanud oma kolhoosi astumise sooviavalduses. Afanasjev Mihhail oli kulutanud vajaliku seemnevilja. Neid ja teisi talupoegi võeti vastu ainult tingimusel, et nad oma kohustused kolhoosi vastu ausalt täidavad.[1]

Nii toimus varade ühistamine teravas võitluses aastakümnete ja sajandite jooksul talupoegadesse juurdunud eraomandusliku ideoloogiaga. 1949.aasta aprilliks, s.o. kevadkülvi läbiviimise ajaks, oli kolhoosi ühinenud juba 46 peret 90 liikmega, neist töövõimelisi 46. Sisseastumismaks määrati vastavalt jõukusele 25-40 rubla perekonnalt, mis tegi kokku 1265 rubla.[2]

Kolhoosnikuelt ühistati inventari: 40 atra, 35 sik-sak äket, 13 külvimasinat, 22 rohuniitjat, 7 viljaniitjat, 25 looreha, 5 kartulivõtjat, 47 vankrit, 54 rege, 42 komplekti hoburakmeid ja muud inventari.[3] Nagu neist andmetest nähtub oli ühistatud vara küllaltki suur, mistõttu kolhoosil juba alguses kujunes üsna tugev aluspõhi põllutööriistade näol. Loomade osas ühistati 42 hobust, 39 lehma, 2 sugupulli ja 3 emist,[4] lisaks veel mullikaid, põrsaid, lambatallesid jne.[5] Kolhoosil oli maad

1 TARRA, fond 304, sü 6, leht 3-4.

2 Samas, leht 6.

3 TARRA, fond 304, sü 45, leht 16-35.

4 Samas, leht 3-12.

5 TARRA. fond 304. sü 44, leht 3-38.

põliseks kasutamiseks 989,44 ha, sellest põllumaad 464,70 ha, looduslikku heinamaad 222,63 ha, karjamaad 124,89 ha, metsa 13,25 ha.[1]

Kolhoos võis alustada tegevust.

3. mail 1949.aastal toimus kolhoosi liikmete üldkoosolek, kus arutati läbi NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja ÜK/b/P Keskkomitee määrus "Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaan /1949-1951/". Plaan seadis kolhoosidele ja sovhoosidele ülesandeks kindlustada niisugune "produktiivse ühis/loomakasvatuse arendamine, mis aitaks kaasa kolhooside heaolu edasisele tunduvale tõusule, ning võimaldaks rahuldada elanikkonna suurenevaid vajadusi liha rasvaainete, piima ja piimasaaduste alal ning ka kergetööstuse kasvavaid vajadusi villa, naha ja teiste loomakasvatussaaduste alal!"[2]

2. juunili 1949.a. võttis EK/b/P Keskkomitee III pleenum vastu otsuse eelpoolnimetatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja ÜK/b/P Keskkomitee määruse täitmise abinõudest, milles märgiti praktilised teed loomakasvatuse arendamiseks vabariigis ja anti konkreetne tegevusjuhend plaani elluviimiseks. Seati ülesandeks, "et 1949. aastal igas kolhoosis organiseeritaks neli farmi: veise-, sea-, lamba- ja linnufarm, andes seejuures kolhoosidele võimaluse rohkem arendada neid loomaliike, kelle jaoks on olemas soodsad tingimused, silmas pidades, et niisugune loomakasvatuse arendamine võimaldab tagada selle kõrgemat turutoodangut ja tulukust."[3]

---

1 TARRA, fond 304, sü 16, leht 19.

2 Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühisloomakasvatuse kolme aasta plaan /1949-1951/, Tallinn, 1949, lk. 4.

3 "Eesti NSV Teataja" nr. 16, 24. juuni 1949, lk. 296.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

"Avangardi" kolhoosi esimees kandis üldkoosolekule ette, et kolhoosil on 1. mail 1949.a. olemas

veiseid	- 102,	neistlehmi	58
hobuseid	- 54,	" märasid	13
sigu	- 12,	" emiseid	5
lambaid	- 9,	" uttesid	5
kodulinde	- 50.		

[1]

Üldkoosolek kohustas juhatust rajama 1949. aasta jooksul 4 farmi: veise-, sea-, lamba- ja linnufarmi. "Avangardi" kolhoosile kinnistatud plaani järgi pidi neis farmides 1949.a. lõpuks loomade arv olema:

veiste üldarv	123 pead,	neist lehmad 65
sigade "	28 "	
lammaste "	57 "	
kodulinde	200 ".	

[2]

Söödabaasi laiendamiseks otsustati jooksval aastal parandada väetamise teel heinamaid 4 ha, karjamaid 6 ha, teostama ettevalmistustöid kultuurrohumaade rajamiseks 25 ha. Valmistada silohoidlaid mahutavusega 3 m^3 veise kohta. Loomade soetamiseks otsustati Riigipangast võtta lühiajalist laenu 20.000 rubla.[4]

Nagu märgitakse EK/b/P KK III pleenumi otsuses 2. juunist 1949.a. on loomakasvatus "meie vabariigis põllumajanduse peamine haru. Kuid selle taastamine siis, kui oli ülekaalus väiketalumajapidamine, areneb väga pikkamööda. 1948.a. veiste arv

---

1 TARRA, fond 304, sü 5, leht 14.

2 TARRA, fond 304, sü 15, leht 3.

3 TARRA, fond 304, sü 5, leht 5.

4 Samas, leht 13.

ei suurenenud, vaid oli koguni märgata selle vähenemist. Praegu, kus meie vabariigis on käimas massiline kollektiviseerimine, kus on juba ületatud viljakuse- ning teravilja ja kartuli kogusaagi sõjaeelne tase, on loodud kõik vajalikud tingimused ühisloomakasvatuse kui suure turutoodanguga ning tulusa majandusharu võimsaks arenemiseks."[1]

Kolhoosi "Avangard" juhatus ostis ja vahetas loomi, et kindlustada vajalikku loomade arvu, mida loomulik loomade juurdekasv ei võimaldanud. Nii näiteks vahetati Kärkna sovhoosist 1 emis põrsastega andes vastu sugukuldi.[2] Kolhoosnikutelt osteti veel 1949.a. detsembris lisaks eelmistele 6 noort lehma ja 40 lammast.[3] Kanafarmile hautati tibusid oma majapidamises 92,[4] osteti juurde 100 tibu.

Kolhoosi ehitusplaanis oli ette nähtud ehitada

2 vilja sisseveo küüni à 240 m^2 pindalaga,

5 põllutööriistade kuuri à 90 m^2 ,

1 karjalaut 70 lehmale,

kapitaalremont sigalale /30 pead/,

silohoidla 250 m^3 mahuga.[5]

Esimese suurema üritusena asutatud kolhoosis oli vaja läbi viia kevadkülv. Plaani järgi pidi kevadkülvi teostatama kokku 245,7 ha, sellest suvi- ja kaunviljade alla 116,0 ha, kartuli alla 32,0 ha.[6] Kevadkülvi paremaks läbiviimiseks vastavalt agrotehnilistele nõuetele ja plaanikohaselt "Avangardi"

---

1 "Eesti NSV Teataja" nr. 16, 24. juunil 1949, lk. 295.

2 TARRA, fond 304, sü 45, leht 11.

3 TARRA, fond 304, sü 6, leht 25.

4 TARRA, fond 304, sü 44, leht 40.

5 TARRA, fond 304, sü 6, leht 21-22.

6 TARRA, fond 304, sü 11, leht 1.

kolhoos saatis sotsialistliku võistluse väljakutse naabruses asuvale kolhoosile "Komsomol".[1]

Põllumajandusliku artelli ühismajapidamise aluseks on kolhoosnikute kollektiivne töö. Töö peab olema organiseeritud plaanipäraselt, sest see moodustab sotsialistliku kogutöö koostisosa. Töö õigel organiseerimisel on suur tähtsus tootmise edukal arendamisel ja tööviljakuse tõstmisel kolhoosides, nende organisatsioonilisel ja majanduslikul kindlustamisel. Töö organiseerimiseks moodustati kolhoosis "Avangard" 3 põllutöö-brigaadi. 1. brigaad moodustati Põltsamaa küla kolhoosnikutest. Brigadiriks valiti Kööra Karl. 2. brigaadi moodustasid Puhtaleiva küla kolhoosnikud. Brigadiriks valiti Priimägi Raimond. 3. brigaad moodustati Kukulinna külla, kus brigadiriks sai Maidla René. Igas brigaadis moodustati kaks lüli, eesotsas lülivanematega.[2] Loomakasvatuses töötas lüpsjaid-karjakasvatajaid 7, vasikatalitajaid 2, tallimehi 5, karjaseid 1, seatalitajaid 1 ja lindudetalitajaid 1.[3]

Kevadkülv teostati õigeaegselt ja seda peamiselt kolhoosi enda vahendite ja tööjõuga. Äsjaloodud Saadjärve masina-traktorijaam, mille valduses oli ainult 27 traktorit,[4] ei suutnud veel anda kolhoosile kuigi tõhusat abi, kuigi mõned traktorijaama töötajad töötasid hästi, nagu traktorist Mitt, kes täitis traktori kevadkülvi plaani 188 protsendiliselt.[5]

Masinatraktorijaama tööpiirkond oli aga üsna suur. Sinna Kuu-

---

1 TARRA, fond 304, sü 5, leht 9.

2 TARRA, fond 304, sü 6, leht 5.

3 TARRA, fond 304, sü 16, leht 3.

4 TARRA, fond 162, sü 2, leht 235.

5 Ajaleht "Edasi" nr. 215, 11. sept. 1949.

lusid Saadjärve, Laeva, Äksi, Kudina ja Tartu vallad.[1] Kevadkülvi läbiviimisel töötasid hästi kolhoosnikud Piirimägi, Lepik ja Sibul, kellele kolhoosi esimees üldkoosolekul avaldas tänu. Kuid oli ka neid, kes töösse suhtusid loiult ja väärisid laitust, nagu kolhoosnikud Kuusk Leida, Lagastik Ilmar, Lang Aleksander ja Zirk Marie.[2]

Esimene saak ühispõldudelt kujunes rahuldavaks. Nii saadi hektarilt keskmiselt talinisu 13,5 ts, talirukist 13,75 ts, suvinisu 13,35 ts, otra 13,6 ts, kaera 13,75 ts, segavilja 14,4 ts, kaunvilja 14,4 ts. Tagasihoidlikuks kujunes kartulisaak - 82,1 ts hektarilt.[3]

Normipäevi kulutati 1949. aasta jooksul taimekasvatuses kokku 9358, loomakasvatuses 5137 ja üldse kogu kolhoosis kokku 20.336.[4] Sellest töötasid kolhoosnikud 19.400 normipäeva, ülejäänud aga masina-traktorijaama töötajad jt. Normipäevi töötasid töövõimalistest kolhoosnikutest välja üle 400 9 kolhoosnikut, 301-400 np. - 13, 201-300 np. - 15, 201-100 np. - 6, 51-100 np. - 4, kuni 50 normipäeva 7 ja ühtegi normipäeva ei töötanud 5 kolhoosnikut.[5] See näitab, et töödistsipliiniga ei olnud kolhoosis selle esimesel tegevusaastal kõik korras.

Muidugi oli ka kohusetundlikke töötajaid, isegi vanu, kes püüdsid jõudu mööda kolhoosi edule kaasa aidata. Näiteks töötas sügisel viljakoristusperioodil hästi masinist Paul Lang, kes masindas päevas ettenähtud 4 tonni vilja asemel 8 tonni

---

1 TARRA, fond 162, sü 6, leht 65.

2 TARRA, fond 304, sü 5, leht 19-20.

3 TARRA, fond 304, sü 16, leht 4.

4 Samas, leht 1.

5 Samas, leht 2.

ja rohkem. Hoolsalt aitasid kolhoosi töödele kaasa ka mitte-töökohustuslikud vanad. Nii töötas 74-aastane Juhan Pärtelpoeg rehepeksumasina juures, 63-aastane Aleksander Saar töötas põllul vihkude sidumisel. Senni Haava parandas viljakotte, Richard Liivak töötas niidumasinal.[1] Samal ajal töötasid hooletult, ei ilmunud tööle või hilinesid pidevalt Lomp August, Männiksaar August, Lätt Aliide.[2] Siiski oli enamikul kolhoosi liikmetel kujunenud südamelähedaseks oma kolhoosi üritused. Nad olid juba sügavalt huvitatud esimese kolhoosilõikuse edukast lõpuleviimisest.

Esimese tegevusaasta lõpuks kujunenud rahalisi tulusid kolhoosis "Avangard" näitab tabel nr. 1.[3]

T a b e l nr. 1

Rahalised tulud kolhoosis "Avangard" 1949. aastal

Rahalise tulu allikas	Tulu rublades
1. Taimekasvatusest	15.037,03
2. Loomakasvatusest	81.356,57
sellest:	
veisefarmist	70.665,12
seafarmist	8.923,40
lambafarmist	321.-
linnufarmist	1.447,05
3. Muud rahalised tulud	3.817,40
Kokku rahalised tulud	100.211.-

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 195, 19. august 1949.

2 TARRA, fond 304, sü 6, leht 20.

3 TARRA, fond 304, sü 16, leht 10-11.

Nagu sellest nähtub, moodustasid kolhoosi rahalistest sissetulekutest üle 70 protsendi tulud veisefarmist.

Normipäevade alusel maksti kolhoosnikutele ja traktoristidele 33.672,75 rubla.[1]

Esimese tegevusaasta tulemusena selgus, et kolhoosi 1949. aasta loomakasvatusplaan veiste ja sigade osas on täidetud, kuid lammaste ja kodulindude osa on täitmata.

Loomakasvatuse olukorda kolhoos seisuga 7. jaanuar 1950.a. näitab tabel nr. 2.[2]

T a b e l nr. 2

1949.a. loomakasvatusplaani täitmine kolhoosis "Avangard"

Looma liik	Plaan	Täitmine	+ / -
1.Veised	123	124	+ 1
sellest lehmad	65	64	- 1
2. Sead	28	28	0
3. Lambad	57	26	- 31
4. Kodulinnud -			
kanad	200	130	
haned		6	- 64
5. Hobused	-	49	-

1950. aasta tulude-kulude eelarve kinnitati kolhoosnikute üldkoosoleku poolt rahaliste tuludega kogusummas 269.090 rbl.,[3] s.o. ligi 170 protsendi võrra suurem kui eelmisel tegevusaastal. Kolhoosi üldkoosolek kinnitas ka laenu võtmise Põlluma-janduspangast:

---

1 TARRA, fond 304, sü 16, leht 11.

2 TARRA, fond 304, sü 49, leht 13.

3 TARRA, fond 304, sü 63, leht 2.

1. produktiivloomade ostuks	10.000 rbl.
2. masinate ja inventari muretsemiseks	15.000 "
3. mineraalväetiste ostuks	12.000 "
4. ristikheina seemne ostuks	3.000 "
Kokku	40.000 rbl.

Kolhoositöö õigeks organiseerimiseks oli vaja koostada tööplaanid. Kolhoosi tööplaanid koostatakse põllumajandusaasta teatud perioodiks: kevadkülviks, koristustöödeks, viljapeksuks jne. Tööplaanid koostatakse igas brigaadis, millele rajaneb kolhoosi üldplaan, mis on konkreetseks programmiks kolhoosnikute võitluses aasta tootmisplaani eduka täitmise eest.

Tööplaani tähtsaim ülesanne seisab selles, et tagada kõigi antud perioodi põllumajanduslike tööde õigeaegne ja kvaliteetne läbiviimine, rakendada kolhoosipõldudel eesrindlikku agrotehnikat, õigesti kooskõlastada masina-traktorijaama traktorite ja masinate ning kolhoosi elavjõu kasutamist.[2]

Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK/b/P Keskkomitee, analüüsides töö õiget organiseerimist kolhoosides, konstateerisid, et paljudes vabariigi kolhoosides esines töö organiseerimisel tõsiseid moonutusi. Kolhoosides moodustati terevilja kasvatamise alal lülid, mis olid tõsiseks pidurdajaks traktori-jaamade ja kolhooside oma tootmisvahendite kasutamisel. Teraviljakasvatamise lülid soodustasid väikeste põllulappide säilitamist ja takistasid suurte põllumassiivide loomist kolhoosides. Paljudel juhtudel kinnistati lülidele maa-alad, tööloomad, põllutöömasinad ja inventar, millega lülid vastandati tootmisbrigaadidele ja vähendati nende brigaadide kui kolhoosi-

---

1 TARRA, fond 304, sü 5, leht 51.

2 Sotsialistlike põllumajandusettevõtete õkonoomika, Tallinn, 1957, lk. 131.

des töö organiseerimise põhivormi tähtsust. Lülid moodustati mitte tootmise põhimõttel, mille tõttu praktikas tekkis säärane olukord, et kolhoosnikud töötasid nende poolt kolhoosi astumisel ühistatud hobustega ja põllumajandusliku inventariga. Seega loodi võimalus inimestel pidada oma isiklikku majapidamist varjates seda kolhoosiga.

Moonutusi esines ka tootmisbrigaadide organiseerimisel. Paljudel juhtudel ei kinnistatud tootmisvahendeid vormistatud aktiga. Hobused, masinad ja inventar ei asunud tihti brigaadidele kuuluvais ruumes, vaid üksikute kolhoosnikute juures, s.o. tegelikult ei olnudki ühistatud.

Tekkinud olukorda arvestades Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK/b/P Keskkomitee oma määrusega nr. 10 3. aprillist 1950.a. mõistsid hukka teravilja kasvatamise alal lülide moodustamise praktika kui ebaõige, lubades lülisid moodustada ainult tehniliste ja mõnede vaheltharitavate kultuuride /suhkrupeet, lina, köögivili/ kasvatamise alal ja sel juhul kui nende kultuuride kasvatamisel ei rakendata küllaldaselt mehhanisme ja kui nende külvipind on märkimisväärselt suur.[1]

Nagu paljudes vabariigi kolhoosides, nii oli ka kolhoosis "Avangard" tööjõudu suhteliselt vähe. 1950.aasta 1. jaanuariks oli kolhoosis elanikke kõigis vanuses kokku 122, neist töövõimelisi mehi 22 ja töövõimelisi naisi 27.[2] Niisuguse töötajate koosseisu juures kolhoosnikute jaotamine teraviljakasvatuse lülideks pidurdas töö õiget organiseerimist kolhoosis. Arutades seda küsimust otsustas kolhoosi juhatus oma koosolekul 25. mail 1950.a. kaotada lülid, mis ilmselt end ei õigustanud, sest väikearvuliste brigaadide koosseisu juures ei saanud läbi viia

---

1 TARRA, fond 162, sü 2, leht 15-16.

2 TARRA, fond 304, sü 16, leht 1.

kolhoosnikute spetsialiseerumist, vaid brigaad tervikuna pidi suunama oma jõu momendil vajaliku töö sooritamiseks. Sel põhjusel kaotatigi kolhoosis lülid ja lülivanemate kohad ning mindi üle ainult tootmisbrigaadidele, kui töö organiseerimise antud tingimusis kõige sobivamale vormile.[1] Töö organiseerimises ja juhtimises oli 1950. aastal kolhoosis veel mitmeid puudusi. Nii näiteks märkis Äksi valla aktiivi koosolek 22. juunil 1950.a., et "kolhoosis "Avangard" on väga halvasti hooldatud suviteravilja põllud, eriti 2. brigaadis."[2]

Korduvalt arutas niimjuhatus kui ka üldkoosolek distsipliini rikkumise fakte, kuid hoolimata sellest neid ikkagi esines. Et kindlustada kõikide kolhoosnikute osavõttu ühismajandi tööst, määras üldkoosolek 29. juunil 1950.a. normipäevade miinimumiks meestele 350 normipäeva ja naistele 250 normipäeva aastas.[3] Oli olemas ka sotsialistlik võistlus põllumajandusbrigaadide vahel,[4] kuid kontroll selle täitmise üle oli mittekülllaldane.

Hea ei olnud olukord ka loomakasvatuses. 1950.a. juulis oli veistel 4 lauta, noormullikatel ja vasikatel kummalgi 1 laut, hobustel 5 talli, sigade laut ja 1 kanala. Hooned olid laialt kolhoosi territooriumil ja neis[5] leidus palju puudusi. Nii märgitakse Äksi valla TSN istungjärgu otsuses, et "Avangardis"peetakse isegi tõupulli täiesti võimatult pimedas ruumis kinni ja ei lasta jalutama.[6]

---

1 TARRA, fond 304, sü 6, leht 47.
2 TARRA, fond 304, sü ",, leht 9.
3 TARRA, fond 304, sü 5, leht 509.
4 TARRA, fond 304, sü 6, leht 39.
5 TARRA, fond 304, sü 49, leht 14.
6 TARRA, fond 304, sü 46, leht 19.

Kõige selle juures esines kolhoosis "Avangard" veel artelli põhikirja rikkumise juhtumeid. Seda eimjuhtunud antud etapil mitte ainult kolhoosis "Avangard", vaid kogu vabariigi ulatuses. Seepärast arutas Eesti NSV Ministrite Nõukogu 14. septembril 1950.a. küsimust "Põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumistest Tartumaa kolhoosides", kus märgiti, et maakonnas esinevad arvukad ühiskondlike maade ja kolhooside vara omastamise faktid, normipäevade raiskamised ja kolhoosisisese demokraatia rikkumised. Tartumaal 53 kontrollitud kolhoosis oli mitmesuguste isikute ja organisatsioonide poolt omavoliliselt võetud 459 ha kolhooside ühiskondlikke maid jne.[1]

Tartu valla kolhoosi "Valgus" juhatuse otsusega 20. juulist 1950.a. protokoll nr. 39 oli lubatud anda avansiks kuni 1. juulini väljatöötatud normipäevadele 2 kg ristikheina. Heinte väljaandmine toimus juulikuu lõpupäevil, millal ilma kaalumata rõukude viisi jagati kolhoosnikutele välja umbes 17 tonni ristikheina. Samas kolhoosis turustati Leningradi turul odava hinna eest sealiha, kolhoosile aga jäeti aruanded ja kuludokumendid esitamata ilmse eesmärgiga kõrvaldada kolhoosi raha.[2]

Kavastu valla kolhoosi "1.mai" liikmed tegid omavoliliselt kolhoosi heinamaalt 29.700 kg heina. Esines juhtumeid, kus kolhoosi liikmed kolhoosi töödel ei olnud, vaid tegid kolhoosi hobuste ja masinatega heina oma isiklikele loomadele.[3]

Kolhoosi "Avangard" liikmete põhikirjast kinnipidamist kontrollis mitmel korral vastav komisjon, mille tulemusena selgus rida suuremaid ja vähemaid puudusi. Komisjon märkis, et kõikidel kolhoosi töötajatel ei olnud antud avaldusi kolhoosi

---

1 TARRA, fond 162, sü 2, leht 80.

2 Samas, leht 237.

3 TARRA, fond 162, sü 6, leht 260.

astumiseks. Nii töötas kolhoosis Allik Aino karjatalitajana, kuid ei olnud kolhoosi liige, mis oli täiesti lubamatu.[1] Kontrollkomisjon avastas fiktiivse õue-aiamaa kasutamise fakti kolhoosi liikme Plotnik Raissa poolt, kes elas ühes leibkonnas kolhoosnik Aleksander Alliku perekonnaga.[2] Kolhoosi põhikirja täitmise kontrollkomisjon avastas, et kolhoosnik Lätt Richardil oli kuni 25. veebruarini 1950.a. veel ühistamata 1 lehm ja 1 mullikas. Kontrollimise ajal oli Lätil isegi 3 lehma, 2 mullikat ja 5 siga. Kolhoosile aga ühistas Lätt ühe lehma ja ühe mullika. Tehti kindlaks, et 1. jaanuaril enne kolhoosi astumist oli Lätt Richardil 7 veist, neist 4 lehma. Läti käsutuses oli kolhoosiperioodil 2 hobust, neist 1 tema endine hobune. Lätt tegi kolhoosi maalt oma isiklikule karjale 2000 kg heina.

Kolhoosi juhatus otsustas ühistada R.Lätilt seni ühistamata loomad, mis kuuluvad ühistamisele. Võtta arvele Läti isiklikud heinad ja Läti isiklik hobune tuua otsekohe ühistalli.[3]

Juhtus aga ka seda, et otseselt kulakud olid pugenud kolhoosi ja osanud endale leida küllaltki vastutavad kohad. Nii töötas kolhoosis "Avangard" pikemat aega Äksi valla TSN Täitevkomitee poolt kulakuks tunnistatud Allik Juhan kolhoosi tallimehena, tema naine Allik Leili karjatalitajana. Kolhoosi üldkoosolek 29. juunil 1950.a., arutanud seda küsimust, otsustas Allik Juhan ja ta naina Allik Leili vallandada töölt loomakasvatuse alal ja määrata tööle põllutööbrigaadi kuni lõplikult selgub nende küsimus.[4] Hiljem, kui asi lõplikult oli selgitatud,

---

1 TARRA, fond 304, sü 49, leht 1.

2 TARRA, fond 304, sü 5, leht 37.

3 TARRA, fond 304, sü 6, leht 35-36.

4 TARRA, fond 304, sü 5, leht 59.

otsustas kolhoosi üldkoosolek 24. septembril 1950.a. heita kulak Allik Juhan Peetri p. koos perekonnaga kolhoosist välja.[1] Kolhoos on ikkagi ainult põllumajandusliku organisatsiooni sotsialistlik vorm ja "ei ole kaugeltki veel garanteeritud igasuguste ohtude eest ja igasuguste kontrrevolutsiooniliste elementide kolhoosi juhtkonda pugemise eest, ei ole garanteeritud selle eest, et teatud tingimusel võivad nõukogudevastased elemendid kolhoose ära kasutada oma eesmärkideks."[2]

Partei ja nõukogude organisatsioonid pühendasid antud etapil kogu tähelepanu kolhooside organisatsioonilisele ja majanduslikule kindlustamisele. Üks tähtsamaid ülesandeid seisneski selles, et kindlustada kolhooside töö põllumajandusliku artelli põhikirja nõuete kohaselt, võidelda kolhooside ühisomandi tugevdamise ja ühismajapidamiste igakülgse arendamise eest.

Noorel kolhoosil "Avangard" oli suuri raskusi, et ühismajapidamist mitmekülgselt välja arendada, Põhiliseks tootmisharuks kolhoosil oli loomakasvatus. 1950.a. loomakasvatusplaani täitmisega veiste osas esines puudujääke. Kõigi teiste vahendite hulgas lammaste plaani täitmisel ostis kolhoosi juhatus pidevalt lambaid kolhoosi liikmetelt.[3]

Aianduse arendamiseks ostis kolhoos 1000 marjapõõsast 2530 rubla väärtuses.[4] Rajati ka mesila, milles 1950.a. oktoobris oli 8 mesilasperet.[5] Mesinikuks oli Elfriede Soome.

Enne majandusaasta lõppu, 8. novembril 1950.a. otsustati

---

1 TARRA, fond 304, sü 5, leht 69.

2 Stalin,J.V., Teosed, 13.kd., lk. 219.

3 TARRA, fond 304, sü 5, leht 71.

4 TARRA, fond 304, sü 44, leht 3.

5 TARRA, fond 304, sü 49, leht 24.

kolhoosnikutele anda avansina normipäevadele, mis olid välja töötatud kuni 1. septembrini, ühe normipäeva kohta 0,75 kg rukist, 0,75 kg talinisu, 2 kg kartuleid ja muid toiduaineid vähemal määral, samuti sööda- ja aluspõhku.[1]

Kolhoos hoolitses ka oma liikmete kultuurilise heaolu eest. Kolhoosis asutati punanurk juba 1949.aastal, millele sefid kinkisid 269 eksemplari raamatuid. Kolhoos ise ostis raadioaparaadi.[2] 1950. aastal osteti punanurgale male ja kabe, Pidevalt, kuigi tagasihoidlike summade eest, muretseti juurde raamatuid.[3]

Koos nõukogude rahvaga arutasid "Avangardi" kolhoosi töötajad oma üldkoosolekul 12. juunil 1950. aastal läbi Stokholmi rahupooldajate kongressi üleskutse aatomirelva tingimusteta keelamise kohta. Sõna võtsid seltsimehed Kirss, Vegalke, Lang jt. Kõik kolhoosnikud kirjutasid üleskutsele üksmeelselt alla. Nõukogude Rahukaitse Äksi valla kaastöökomisjoni liikmeks valiti Kirss.Aleksander.[4]

Kolhoosi liikmed töötasid ja võitlesid oma majandi tugevdamise eest. Juba algusest peale kujunes kolhoosi põhitootmisharuks loomakasvatus. Kuid peagi hakkasid kolhoosi edasises arengus ilmnema objektiivsed tegurid, mis näitasid, et olemasolevates kitsastes piirides kolhoosi edasiarendamine on takistatud. Eriti ilmnes väikese kolhoosi majandusliku arengu piiratus just loomakasvatuse alal. Loomad olid laiali paljudes väikestes hoonetes, mis takistas töö organiseerimist ja tootmise mehhaniseerimist. Oli vaja asuda vastavate loomakasvatushoonete ehitami-

---

1 TARRA, fond 304, sü 5, leht 74.
2 TARRA, fond 304, sü 45, leht 40.
3 TARRA, fond 304, sü 96, leht 35.
4 TARRA, fond 304, sü 5, leht 60-62.

sele. Kolhoosi väikesed sissetulekud aga ei võimaldanud eraldada summasid kapitaalehitusteks. Loomade arvu tõstmiseks oli vaja laiendada söödabaasi, kuid väikene kolhoos ei olnud suutelihe seda teostama. Päevakorda kerkis küsimus kolhoosi tugevdamisest teiste kolhoosidega ühinemise teel.

3. Kolhooside "Avangard" ja "Komsomol" ühinemine. Ühinenud kolhoos "Avangard" võitluses organiseerimisperioodi raskustega /aastad 1951-1952/

14. juulil 1950. aastal võttis Eesti NSV Ministrite Nõukogu vastu määruse nr. 613 "Väikeste kolhooside suurendamisest Eesti NSV-s". Selles määruses märgiti, et seisuga 1. juuni 1950 on vabariigis väikesi,maakasutamisega kuni 500 ha, kolhoose üle 35 protsendi. Niisugune suur arv väikesi kolhoose takistas aga tõsiselt Eesti NSV põllumajanduse edasist arenemist ja kolhooside tugevnemist. Väikesed kolhoosid ei suutnud küllaldaselt edukalt arendada ühiskondlikku majandust ja neis polnud võimalik kasutada hästi produktiivselt traktoreid, kombaine ja teisi suuremaid põllutöömasinaid. Väikestes kolhoosides oli raske luua kõrge turutoodanguga loomakasvatust, läbi viia oma tööjõuga hästikorrastatud kolhoosiküla ehitamist, omada põllumajanduse eriteadlasi, arendada igakülgselt kolletiivset tootmist ja kindlustada ühiskondlike tulude kiiret kasvu, samuti kolhooside materiaalse ja kultuurilise taseme tõstmist.

Aluseks võttes NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse 7. juunist 1950. aastal nr. 2457 "Väikeste kolhooside suurendamisest", Eesti NSV Ministrite Nõukogu otsustas vabariigis läbi viia väikeste kolhooside suurendamise nende ühinemise teel suurteks, elujõulisteks kollektiivseteks majanditeks.[1]

1950. ja 1951. aastal toimus kogu NSV Liidus väikeste põllumajanduslike artellide ühinemine suurteks kolhoosideks.

---

1 TARRA, fond 162, sü 4, leht 242.

Eesti NSV kolhoose enne ja pärast ühinemist iseloomustab tabel nr. 3.[1]

T a b e l nr. 3

Eesti NSV kolhooside iseloomustus enne ja pärast ühinemist

Võrdluse liik	1949. aasta	1950. aasta	1951. aasta	1952. aasta
Kolhooside arv	2898	2213	1051	937
Kogu maa keskmine suurus ühe kolhoosi kohta /hektarites/	574	966	2213	2611
Põllumaa keskmine suurus ühe kolhoosi kohta /hektarites/	206	338	717	838
Perede keskmine arv ühe kolhoosi kohta	35	53	116	130

Ka kolhoosis "Avangard" hakkasid ilmnema objektiivsed tegurid, mis näitasid, et suurmajandi väljaarendamine antud kitsastes piirides on takistatud. Tükeldatud põllud ei võimaldanud kuigi efektiivselt kasutada masina-traktorijaamade mehhaniseeritud abi, vaid suurem osa põllutöid tuli teha kolhoosis enda hobustega. Lisaks sellele leidus kolhoosis veel küllaltki kehva põllumaad, karjamaid ja looduslikke heinamaid, mida võis paremaks muuta ainult maaparandustööde abil.[2] Kolhoosi juhatuse otsuse kohaselt 27. okt. 1949.a. oli vaja läbi viia rida maaparandustöid: 1/ ümber künda ja suurendada karjamaid 33 ha, pealt väetada 20 ha; 2/ harida söödimaid põlluks 25 ha; 3/ kuivendada soostunud heina- ja karjamaid 10 ha; 4/ tarastada kuivendussüsteemid 5 ha; 5/ koristada kive põllult 30 ha.[3] Kolhoosi majandushooned olid mahult väikesed ja laialipaisatud. Oli

---

1 Matin,V., Kolhoosikorra võit Eestis, Tallinn, 1955, lk. 56.

2 Ajaleht "Edasi" nr. 192, 16. august 1949.

3 TARRA, fond 304, sü 6, leht 16.

ilmselt vajalik ehitada uusi loomakasvatushooneid. Kolhoosi rahalised sissetulekud aga ei võimaldanud kulutada suuremaid summasid kapitaalmahutusteks. Kolhoosi tootmispõhifondid olid väikesed.

Kolhoosi tootmispõhifondide hulka kuuluvad töö- ja produktiivloomad, põllumajandusmasinad ja riistad, jõumasinad, loomakasvatusfarmide ja abiettevõtete inventar ja sisseseade, transportvahendid, ehitused ja tootmishooned, mitmeaastased istandused jne.[1]

Kolhoosi tootmise põhivahendite väärtus 1950. aastal oli 256.200 rubla. Jagamata fondid moodustasid 230.400 rubla.[2]

Põhifondide efektiivsus aga sõltub sellest, kuidas majand on varustatud käibefondidega, eriti söötade, seemnevilja, kütuse ja muu taolisega. Kolhoosi "Avangard" juhtivad töötajad aga ei suutnud kuidagi kindlustada seemne-, loomasöötade jt. fondide moodustamist.[3]

Kolhoosi edasiarengu perspektiivi seisukohalt kerkis üles küsimus ühineda naabruses olevate kolhoosidega. Juba 1950. aasta suvel kavatseti ühineda kolhoosiga "Pioneer", aga majandusliikel kaalutlustel see jäeti kõrvale. Kuid 27. novembril 1950. aastal kolhoosi üldkoosolek otsustas ühineda kolhoosiga "Komsomol", alates 1. jaanuarist 1951.a.[4]

Kolhoos "Komsomol" asus "Avangardi" naabruses. Kolhoos

---

1 Sotsialistlike põllumajandusettevõtete ökonoomika, Tallinn, 1957, lk. 22.

2 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanne 1950, Tartu rajooni TSN Täitevkomitees.

3 Ajaleht "Edasi" nr. 232, 23. september 1949.

4 TARRA, fond 304, sü 5, leht 83.

oli asutatud 18. märtsil 1949, aastal. Sinna olid ühinenud Salu,[1] Soitsjärve, Saadjärve ja Vana-Kubja töötavad talupojad. Kolhoosi esimehena töötas algul Möldre Karl,[2] hiljem, 1949.aasta detsembrist alates Maidla Renè.[3] Kolhoosi "Komsomol" oli ühinenud 68 majandit 116 liikmega, neist töövõimelisi 58. Kolhoosile oli kinnistatud maad põliseks kasutamiseks 894,11 ha, sellest põllumaad 472,82 ha.[4] Kolhoosil "Komsomol oli asutamisel inventari: atru 31, vedruäkkeid 29, sik-sak äkkeid 15, heinaniidumasinaid 14, loorehasid 15, viljasorteerimismasinaid 2, töövankreid 50, regesid 50 jne.[5]

1. mail 1949.a. oli "Komsomoli" farmides loomi:

veiseid	73,	neist lehmi 42
hobuseid	58,	" märasid 11
sigu	17,	" emiseid 2
lambaid	25,	" uttesid 12

kodulinde 70.[6]

Nagu antud andmetest näeme, oli kolhoosi "Komsomol" majanduslik baas umbes võrdne kolhoosiga "Avangard".

Kolhoosid "Avangard" ja "Komsomol" olid kogu oma tegevuse vältel teineteisega tihedalt seotud. On huvitav märkida, et kolhoos "Komsomol" tundis end kolhoosi "Avangard" kõrval siiski"noorema vennana". Näiteks kui "Avangard" saatis "Komsomolile" sotsialistliku võistluse väljakutse, siis "Komsomoli" üld-

---

1 TARRA, fond 303, sü 4, leht 7.

2 Samas, leht 7.

3 Samas, leht 25.

4 Kolhoosi "Komsomol" üldkoosoleku protokoll, 2.oktoobril 1949. a., Tartu rajooni TSN Täitevkomitees.

5 TARRA, fond 303, sü 4, leht 35.

6 Samas, leht 9.

koosolek 3. mail 1949.aastal, ära kuulanud kolhoosi "Avangard" üleskutse, "otsustas" vastu võtta üleskutse, kuid arvestades asjaolu, et "Avangardi" olukord karjakasvatuse alal on parem, mille tõttu "Komsomol" "Avangardiga" võistelda ei suuda. Puudujäägi karjakasvatuse alal peab tasandama sigade, lammaste ja kanakasvatustoodetega. Ühtlasi peab "Komsomol" kogu oma jõu rakendama söödabaasi ja maaparandustööde laiendamisele."[1]

Nagu tegelikud tulemused aga näitasid oli kolhoos "Komsomol" täiesti suuteline võistlema kolhoosiga "Avangard". Mõlemas kolhoosis oli põhitootmisharuks loomakasvatus. Kuidas aga suutis kumbki kolhoos täita produktiivloomakasvatuse plaani, seda näitab tabel nr. 4.[2]

T a b e l nr. 4

Loomade arv 1. jaan. 1950.a. kolhoosides "Avangard" ja "Komsomol"

Loomade liik	"Avangard"			"Komsomol"		
	Plaan	Täidetud	+ / -	Plaan	Täidetud	+ / -
Veised	125	124	- 1	96	94	+ 2
Sead	27	25	- 2	47	12	-35
Lambad	57	25	-32	44	33	-11
Kodulinnud	200	154	-56	110	112	+ 2

Nagu tabelist nähtub, ei suutnud üksikult kumbki kolhoos toime tulla loomakasvatuse plaani täitmisega, kuid erilist mahajäämust kolhoosis "Komsomol" ei olnud.

---

1 TARRA, fond 303, sü 4, leht 11.

2 TARRA, fond 276, sü 3, leht 1.

1950. aasta silovalmistamise plaanist - 282 tsentnerit - suutis "Avangard" täita 20. septembriks 166 ts. Samal ajal aga "Komsomol" ületas plaani ja tegi silo plaanilise 262 tsentneri asemel 273 tsentnerit.

Maaparandustöid oli 1950.a. kummalegi kolhoosile planeeritud 26 ha. Sellest suutis "Avangard" täita 5 ha, "Komsomol" aga 15,4 ha.[1]

1950. aasta viljavarumise plaani täitis Kukulinna külanõukogu piirkonnas esimesena kolhoos "Komsomol" 24. augustil.[2]

Kolhoosis "Komsomol" oli rida eesrindlasi, kes pidevalt täitsid ja ületasid nendele antud ülesandeid: Kastepõld August, Sibul Juhan, Pohla Valter, Koppel Juhan, Sepp Oskar, Sepp Miralda, Hoffmann Marta, Kulpson Aliide ja Kastepõld Helene.[3] Häid töötajaid oli ka kolhoosis "Avangard". Nii paistsid 1950. aastal heade töötulemustega silma karjatalitajad-lüpsjad Allik Aino, Surva Erna, Kõõra Aliide, noorloomatalitaja Lond Hilja, põllutööbrigaadi liikmed Vegalke Harri, Vegalke Rudolf, Kangur Armilde, Liivak Ida. Ka üle 55 eluaasta jõudnud naiskolhoosnikest töötas näiteks Lang Luise 1950.a. välja 335 normipäeva.[4]

Kolhoositöötajate kvalifikatsiooni tõstmiseks viidi mõlemates kolhoosides läbi agro- ja zootehnilised õppused. Agrotehnilist õppust juhatas kolhoosis "Avangard" Sootaga sovhoosi töötaja Rämmel ja kolhoosis "Komsomol" Saadjärve masina-traktorijaama töötaja Paju. Zootehnilist õppust juhatas kolhoosis "Avangard" Sootaga sovhoosi töötaja Toom ja kolhoosis "Komsomol"

---

1 TARRA, fond 276, sü 3, leht 43.

2 Samas, leht 37.

3 TARRA, fond 303, sü 4, leht 36.

4 TARRA, fond 304, sü 5, leht 88.

Kärkna sovhoosi töötaja Kukk.[1]

Kolhoosid "Avangard" ja "Komsomol" töötasid tihedas kontaktis, olles omavahel sotsialistlikus võistluses ja saates vastastikku omapoolseid komisjone naabrite tööd kontrollima.[2] Nii kujunes ja küpses ka ühinemise idee. Kolhoosi "Komsomol" üldkoosolek kaalus kahel korral "Avangardiga" ühinemise küsimust. Mõlemal korral otsustati küsimus jaatavalt. Et esimesel koosolekul 30. nov. 1950.a. puudus vajalik kvoorum, siis otsustati ühinemine lõplikult üldkoosolekul 5. detsembril 1950.a.[3]

1950. aastal hakkasid väikesed kolhoosid kõikjal ühinema. 1950.a. augustis oli näiteks Tartu vallas 13 kolhoosi, kus kolhooside maa suurus ei ületanud 230 ha ja kolhoosidesse kuulus ainult 10-15 peret.[4] Esialgselt asutatud kolhoosidest mõned olid imepisikesed. Nii näiteks üks esimesi kolhoose Tartumaal Elva vall "1. mai" kolhoos omas asutamisel ainult 5 hobust, 2 varssa ja 2 lehma.[5] Tartumaa Kavastu valla kolhoosis "Säde" oli asutamisel 17 hobust, 9 veist, 2 vasikat, 3 siga ja 5 lammast.[6]

Kolhooside "Avangard" ja "Komsomol" ühinemiskoosolek toimus 28. detsembril 1950.a. Koosolekul arutati läbi ja võeti vastu kolhoosi põhikiri. Isiklikuks õue-aiamaaks jäi 0,25-0,6 hektari. Kolhoosipere isikliku abimajandi maksimumiks määrati 1 lehm, 1 noorveis, 1 emis põrsastega, 10 lammast ja kitse, piiramatul arvul kodujäneseid ja kuni 20 mesipuud. Jagamatusse

---

1 TARRA, fond 162, sü 13, leht 55.

2 TARRA, fond 303, sü 4, leht 50.

3 Samas, leht 70-71 ja 74-75.

4 TARRA, fond, 162, sü 7, leht 342.

5 Ajaleht "Postimees" nr. 95, 22. aprill 1948.

6 Ajaleht "Edasi" nr. 191, 12.detsember 1948.

fondi otsustati arvata 15-20 % rahalistest tuludest.

Kolhoosi nimeks valiti "Avangard". Kolhoosi juhatuse esimeheks valiti Maidla Renè 86 häälega / A.Kirss sai 7 häält/. Juhatuse koosseisu valiti Lang Jaan, Männiksaar August, Kangur Armilde, Reimbaum Albert, Soome Arnold, Kirss Aleksander, Jõearu Jaan ja Kastepõld Helene.

Revisjonikomisjon valiti viieliikmeline ja inventeerimiskomisjon kolmeliikmeline.[1]

Ühinenud kolhoosi "Avangard" põhikiri registreeriti Tartu rajooni TSN Täitevkomitees 7. märtsil 1951.a. Kolhoosi kuulus 113 majandit. Kolhoosil oli liikmeid 211, neist 98 töövõimelist. Maad kinnistati kolhoosile põliseks kasutamiseks 2082 ha, sellest põldu 995,06 ha.[2] Nii kujunes ühinenud kolhoos "Avangard" veidi suuremaks vabariigis ühinenud keskmistest kolhoosidest, kus iga põllumajandusliku artelli kohta tuli keskmiselt 2611 ha maad, sellest 838 ha põllumaad.[3]

Väikeste põllumajanduslike artellide ühendamine oli progressiivne abinõu, mis lõi kolhoositootmiseks vajalikud tingimused kaasaegse tehnika maksimaalseks ärakasutamiseks, kolhooside ühismajapidamise laiendatud taastootmise tempo kiirendamiseks, kolhoosnikute materiaalse ja kultuurilise elutaseme tõstmiseks.[4]

Kuid kolhooside ühendamisel tehti mitmel puhul vigu. Kolhooside suurendamine toimus tihti kiirustades, enne nende or-

---

1 Komsomol-Avangardi kolhoosi liikmete üldkoosoleku protokoll nr. 1, 28. detsembril 1950.a., Tartu rajooni TSN Täitevkomitees

2 Kolhooside põhikirjade registreerimise raamat, reg.nr.356, Tartu rajooni TSN Täitevkomitees.

3 Vaata tabel nr. 4, lk.70.

4 Sotsialistlike põllumajandusettevõtete ökonoomika, Tallinn, 1957, lk. 42.

ganisatsioonilist ja majanduslikku tugevdamist, alati ei arvestatud põllumajanduslike kõlvikute, tootmishoonete ja elamute hajalipaiknemist. See põhjustas real juhtudel Eesti NSV tingimuste kohtà ülemäära suurte kolhooside loomist, mis raskendas nende töö organiseerimist. Põllumajanduse edasiarendamisel rakendati vahendeid nende vigade likvideerimiseks. Üldiselt oli aga põllumajanduslike artellide suurendamine õige samm. See aitas kaasa kolhooside tugevnemisele.[1]

Kolhooside "Avangard" ja "Komsomol" ühendamine õigustas end täielikult, nagu seda näitab ühinenud kolhoosi "Avangard" edasine areng.

Kolhoos "Avangard" paikneb Tartu rajooni põhjaosas. Künnimaad asuvad siin peamiselt voortel, kuna voorevahelistes orgudes, madalsoodel, asuvad võrdlemisi kõrgetoodangulised rohumaad. Mullaerimitest domineerivad neutraalse või nõrgalt happelise reaktsiooniga leetunud kamar-karbonaat mullad. Lõimiseks on siin peamiselt saviliiv. Veerežiim on üldiselt soodne. Soodne on ka külvikute vahekord: 58 % põllumajanduslikust maast moodustavad põllumaad, 24 % heinamaad ning 18 % karjamaad.[2]

Põllumajanduses on maafondide õige kasutamine tööviljakuse kasvu ja tootmise mahu suurendamise üks tähtsamaid tingimusi.

Kolhoosis "Avangard" oli 1951. aastal kogu külvipind 998,5 ha. Kõige rohkem külvati teravilja - 524,9 ha, sellest söödateravilja 301,5 ha. Teise suurema osa - 367,6 ha - võtsid enda alla söödakultuurid /peamiselt mitmeaastane hein/ - 265,3 ha. Tehnilisi kultuure /suhkrupeet, lina/ külvati 22 ha, kartul ja

1 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 572-573.

2 Teitelbaum,V., Kolhooside majandusliku tugevdamise küsimusi, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 2, 1957.a., lk.51

köögivili võtsid enda alla 84 ha.[1] Niisugune külvipinna jaotus on tingitud sellest, et kolhoosis on peamiseks tootmisharuks loomakasvatus.

Loomakasvatuse normaalseks arenguks on vajalik, et söötade tootmine oleks kõrgel tasemel. Seepärast suunati kolhoosis pearõhk söödakultuuride kasvatamisele, mille kasvupinda pidevalt laiendati. Suurt tähelepanu pöörati silokultuuride kasvatamisele /mitmeaastased põldheinad, segatis/. Piimakarja loomulikuks suviseks söödaks on karjamaarohi, mida saadi peamiselt looduslikelt karjamaadelt. Kuid looduslikud karjamaad ei suutnud kaugeltki rahuldada loomakasvatuse kasvavaid nõudmisi.

Suureks puuduseks kolhoosis "Avangard" esimestel tegevusaastatel oli see, et täielikult puudusid kultuurkarjakoplid. Kolhoosi maaalal asuvad voortevahelised viljakad madalsood pakuvad aga pärast nende kuivendamist ja ülesharimist loomakasvatusele vajaliku söödabaasi loomiseks ideaalset võimalust. Et tugevasti liigestunud reljeefi tõttu on kolhoosi maadele iseloomulik soostunud mineraalmuldade puudumine, oleks vajalik olnud osa põldudena kasutatavaid alasid, eriti voorte nõlvadel ja jalamitel, viia karjakoplite alla. Siin oli aga takistuseks plaaniorganite poolt teostatav ebaõige planeerimine. Kolhoosidele anti igaks aastaks üksikasjaline kinnistatud plaan, mis oli kolhoosile kohustuslik ja nägi ette loomade arvu suurendamise iga üksiku loomaliigi osas, samuti ka põllukultuurid ja nende külvipinna iga üksiku kultuuri osas.

Kukulinna TSN istungjärgul 9. veebruaril 1952.a., kus arutati kevadkülvi ettevalmistamist kolhoosis "Avangard", juhtis kolhoosi esimees tähelepanu ebaõigele planeerimisele,[2] kuid

---

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanne 1951.

2 TARRA, fond 276, sü 23, leht 7-8.

suuremaid tulemusi see kolhooside planeerimise liigse tsentraliseerimise tõttu ei saanud anda. Istungjärk otsustas ainult "teha ettepanek Tartu rajooni põllumajandusosakonnale vähendada kolhoosi "Avangard" kevadkülvi plaani mõne teraviljakultuuri osas mustakesa arvel",[1] kuid olukorda see otsustavalt ei suutnud parandada. Kolhoos ei saanud kehtiva planeerimiskorra tõttu üles näidata mingit initsiatiivi ega luua endale reaalset perspektiivplaani.

Kolhoosi plaani dikteerisid juhtivad töötajad nõukogude plaaniorganites, kes kolhoosi tegelikke võimalusi vähe tundsid. Ükskõik kui ustavad nad ka nõukogude võimule olid, või kuidas nad ka püüdsid anda oma parima, ei suutnud nad siiski eemal olles planeerida kolhoosimajandust nii, et see vastaks reaalsetele võimalustele selle paremas mõttes. Lisaks sellele, inimesi on ju mitmesuguseid, liiati veel ajajärgul, kus kolhoosid olid organiseerimisperioodis ja klassivõitlus omas veel küllaltki teravat iseloomu. Perspektiivitu tegevus kolhoosis aga tähendas sisuliselt kolhoosi tõukamist isevoolu teele.

Ka masina-traktorijaamad ei suutnud korrapäraselt ja sihikindlalt kolhoose abistada. Tõsi küll, aastail 1950–1953 tegutsesid vabariigi masina-traktorijaamade juures poliitosakonnad, kes abistasid põllumajanduslikke artelle poliitiliselt ja organisatsiooniliselt;[2] kuid masina-traktorijaamade masinapark ei suutnud veel kolhooside kasvavaid vajadusi rahuldada ja ka mõningad traktoristid suhtusid oma ülesannetesse vastutustundetult. Nii märkis eelpoolmärgitud nõupidamisel kolhoosi

---

1 TARRA, fond 276, sü 23, leht 7-8.

2 Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 573.

"Avangard" põllutööbrigaadi liige Remmelgas, kritiseerides Saadjärve masina-traktorijaama tööd, et "see ei olnud künd, vaid kurgipeenrad."[1] Halva künni tagajärjel oli loomulikult saak väiksem ja "kurgipeenardelt" viljakoristamine palju raskem kui lagedalt maalt.

Saadjärve masina-traktorijaam ei suutnud kolhoosis "Avangard" kindlustada ka viljapuhastamist kevadkülvi ettevalmistamiseks. Kukulinna TSN Täitevkomitee kohustas küll 9. veebruaril 1952.a. Saadjärve masina-traktorijaama kiiresti rakendama tööle viljapuhastusmasin VIM-2 kolhoosis "Avangard", et kindlustada viljaseemne puhastamine ja seemne ettevalmistamine ühes seemnevilja proovide analüüsimiseks saatmisega hiljemalt 20. veebruariks.[2] Tähtpäeva möödudes 22. veebruaril aga ilmnes, et Saadjärve masina-traktorijaama viljapuhastusmasin VIM-2 ikkagi veel ei olnud jõudnud kolhoosi "Avangard" põhjusel, et eelmises kolhoosis oli vili veel puhastamata.[3]

Kõrgemalseisvate organite poolt oli planeeritud ka põllutööriistade remontiminem, mida rangelt kontrolliti , kuid ka siin olid pahatihti plaanid ebareaalsed. Nagu näitas kolhoosi "Avangard" esimees, nägi 1952. aasta kevadkülvi ettevalmistamise põllutööriistade remondi graafik ette remontida 75 atra. Tegelikult tuli kolhoosil künda maad hobustega 60 ha. Inimesi oli põllutööbrigaadides 48. Seega oli graafik ilmselt ebareaalne.[4]

---

1 TARRA, fond 276, sü 23, leht 1.

2 Samas, leht 10.

3 Samas, leht 15.

4 Samas, leht 9.

Põllutööriistade remonti takistas väga suurel määral raua puudumine. Nagu kurtis kolhoosi sepp V.Pohla, ei olnud Tartu rajooni Tarbijate Kooperatiivis mingisugust rauda peale rehviraua, kevadkülviperioodiks ei olnud enam sedagi ja kõik tuli teha vanast rauast.[1]

Esines suuri puudusi ka kolhoosi juhtkonna töös. Laudasõnniku väljavedu toimus lubamatult aeglaselt. Sõnniku väljaveo plaan kolhoosis oli 5540 tonni aastas, kuid 1. veebruariks 1952.a. oli suudetud välja vedada ainult 264 tonni. Peale selle nägi riiklik plaan ette põldude väetuseks kasutusele võtta turvast 629 tonni ulatuses, kuid selle väljavedamist kolhoos ei garanteerinud.[2]

Kolhoosi üldkoosolek tunnistas endise "Avangardi" aseesimehe Männiksaare lohakat suhtumist töösse, mille tõttu riknes vili, seemnevilja peksti jaanuaris. Selle asemel, et organiseerida kolhoosi majapidamist, ajas mees puskarit.[3]

Positiivselt tuleb märkida, et kolhoosi juhatus korraldas paremini ümber töö organisatsiooni kolhoosis. Kevadkülviks koostati põllutööbrigaadid ümber. Kolhooside ühinemisel loodud nelja brigaadi asemel moodustati kaks suurt elujõulist brigaadi.[4]

Töö vajas organiseerimist ka loomakasvatuse alal. Siin olid kolhoosil täita suured ülesanded, sest kolhoosi peamine tootmisharu oli loomakasvatus, eriti piimakarjakasvatus. Kom-

---

1 TARRA, fond 276, sü 23, leht 1.

2 Samas, leht 9.

3 Kolhoosi "Avangard" liikmete üldkoosoleku protokoll nr. 2 21. veebruaril 1951.a.

4 TARRA, fond 276, sü 23, leht 61.

munistlik partei püstitas ülesande: "Arendada edasi Leedu NSV-s, Läti NSV-s ja Eesti NSV-s suure produktiivsusega loomakasvatust, eriti piimakarja ja sigade kasvatamist. Tõsta piimatoodang ühe lehma kohta mittemustamullavööndi rajooni kolhoosides 1800-2000 kilogrammini."[1]

Siin jättis soovida Äksi zoovetjaoskonna töö kolhoosi "Avangard" loomakasvatuse arendamisel ja loomakasvatusplaanide täitmisel. Jaoskonna veterinaararsti kohusetäitja H.Palmiste küll abistas kolhoosi loomade ravimisel ja haigustest ärahoidmisel, kuid äärmiselt halb oli zootehnikute poolt kolhoosi teenendamine. Kolhoosil endal zootehnikut ei olnud. Töötas ajutiselt praktikant. Söötade arvelevõtmist zootehniku poolt ei kontrollitud,Söödaratsioone ei koostatud. Lautades puudusid lüpsigraafikud jne.[2]

Tuleb märkida, et loomasöötade varumine oli kolhoosis nõrgalt organiseeritud. Objektiivsete tingimustena oli loomakasvatusele ebasoodne ka ilmastik. Et loomasööda puudust kas või vähesel määral leevendada, püüdsid partei- ja nõukogude organid organiseerida kolhoosidele lehissööda varumist järgmiseks laudaperioodiks.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruse nr. 544, 30. juunist 1952.a. täitmiseks Tartu rajooni TSN Täitevkomitee otsustas kinnitada kuiva lehissööda varumisplaan Tartu rajooni kolhoosidele 1952. aastaks 900 tonni, sellest kolhoosile "Avangard" 25 tonni.[3]

Loomakasvatuse teiseks tuluallikaks kolhoosis oli seakas-

---

1 NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused,III osa, Tallinn, 1957, lk. 558.

2 TARRA, fond 276, sü 23, leht 42.

3 TARRA, fond 276, sü 22, leht 6.

vatus. Sigade arv tõusis 1952.aastal 1951. aastaga võrreldes 115-lt 173-le. Vastavalt sellele suurenes ka seakasvatusest saadav tulu 39.400 rublalt 114.000 rublani.[1] Märkimisväärne ei ole tulu teistest loomakasvatusharudest: lambakasvatusest ja kanakasvatusest. Kanakasvatuse halba olukorda kriipsutati alla ka külanõukogu istungjärgul, kus märgiti, et kolhoosis "Avangard" munatoodang on madal ja kanad munevad ainult ühes kanalas. Linnufarmis ei ole organiseeritud olukorra parandamist, et kanad alustaksid ka talvel munemist.[2]

Ülevaate kolhoosi rahalistest tuludest annab tabel nr. 5.[3]

Tabel nr. 5

Kolhoosi "Avangard" rahalised tulud 1951.-1952.aastal

	Ühik	1951.a.	1952.a.
Rahaline tulu kokku	1000 rbl.	323,5	377,9
Sellest taimekasvatuses	"	96,0	48,7
Loomakasvatuses kokku	"	211,8	323,4
Sellest:			
Veisefarmist	"	162,5	177,9
Seafarmist	"	39,4	114,0
Lambafarmist	"	16,3	19,5
Kanafarmist	"	3,6	9,9

Nagu tabelist nähtub suurenes rahaline tulu loomakasvatuses kogutulust 1952. aastal 1951. aastaga võrreldes 60 protsendilt rohkem kui 80 protsendile, seda peamiselt seakasvatuse arvel.

---

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1951, 1952.

2 TARRA,fond 276, sü 23, leht 42.

3 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1951, 1952.

Rahaliste tulude kasutamise kord kolhoosis on kindlaks määratud põllumajandusliku artelli põhikirjaga. Vastavalt sellele, pärast vajalike kulude tegemist jäi kolhoosnikutele rahalist tasu normipäevale

1951. aastal - 90 kopikat,

1952. aastal - 136 kopikat.

Lisaks sellele said kolhoosnikud normipäeva kohta

1951. aastal 1,8 kg teravilja,

1952. aastal 0,5 kg teravilja ja 1 kg kartuleid.[1]

Nagu sellest nähtub oli kolhoosnikute tasu normipäeva kohta veel üsna tagasihoidlik. Kolhoosnikute normipäeva tasu on aga üks küllaltki tähtis näitaja kolhoosi tegevuse analüüsimisel. Olenevalt sellest sõltub kolhoosnikute huvi ühismajapidamise tegevuse arendamiseks.

Ühinenud kolhoosil seisis ees ülesanne arendada välja mitmekülgselt arenenud majapidamine, kusjuures tootmisharud peavad olema omavahelt ratsionaalselt kooskõlastatud. Tähtsamaiks nõudeiks, millele kooskõlastamine peab vastama, on:

1/ maa kui põllumajanduses peamise tootmisvahendi täielik ja kõige tootlikum ärakasutamine,

2/ põllumajandustehnika ratsionaalne ärakasutamine,

3/ põllumajandusliku töö hooajalisuse likvideerimine ning ettevõtete tööjõuressursside täielik ärakasutamine ühtlaselt kogu aasta kestel,

4/ ühe tootmisharu jäätmete tootlik ärakasutamine teistes tootmisharudes: see toob endaga kaasa tootmise majandusliku efektiivsuse tõusu,

---

[1] Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1951, 1952.

5/ tootmisse paigutatavate käibevahendite käibe kiirendamine ning rahaliste vahendite ühtlane laekumine õige majandamise tagamiseks.

Maa kui põllumajanduses peamise tootmisvahendi võimalikumalt tootlikuma ärakasutamise nõue kohustab korraldama mitmekülgselt arenenud majapidamist tootmisharude õige kooskõlastamise alusel.[1]

Mitmekülgselt väljaarenenud majapidamine ei tähenda muidugi seda, et on vaja taotleda võimalikult suurema hulga täiendavate tootmisharude rajamist. Mitmekülgselt väljaarenenud kolhoosi majandamine sugugi ei eita spestialiseerumist, vaid toimub selle alusel, eeldab tootmisharude niisugust kompleksi kujunemist, mis võimaldab maksimaalse efektiivsusega ära kasutada olemasolevaid põllumajanduslikke ja looduslikke ressursse.

Kolhoositootmise spetsialiseerumine eeldab, et kolhoosis on üks või mitu põhitootmisharu, mille baasil toimub täiendavate tootmisharude väljaarendamine niisuguses ulatuses, mida võimaldavad antud kolhoosi spetsiifilised tingimused. Alati tuleb silmas pidada, et täiendavate tootmisharude organiseerimine peab olema allutatud põhitootmisharude arendamise vajadustele.[2]

5.-14. oktoobrini 1952. aastal toimus NLKP XIX kongress. Kongressi direktiividest NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta plaani kohta aastaiks 1951.-1955 märgiti: "Põllumajanduse alal jääb ka edaspidi peaülesandeks põllumajandusli-

---

1 Sotsialistliku põllumajanduse ökonoomika, Tallinn, 1957, lk. 38.

2 Maide,H., Paljuharulise kolhoositootmise väljaarendamise küsimusi, ajakiri "Eesti Kommunist" nr. 7, juuli 1954, lk. 47-48.

ke kultuuride viljakuse tõstmine, ühisloomade arvu edasine suurendamine, tõstes ühtlasi märksa nende produktiivsust, maaviljeluse ja loomakasvatuse kogu ja kaubatoodangu suurendamine kolhooside ühismajapidamise edasise kindlustamise ja arendamise ning põllumajanduses eesrindliku tehnika ja traktorijaamade parandamise teel."[1]

Üldreeglina peavad kolhoosid arendama niisuguseid tootmisharusid ja kasvatama niisuguseid kultuure, mis antud loodus-likes ja majanduslikes tingimustes vastavad riigi poolt kindlaks määratud plaanilisele spetsialiseerumisele ning kindlustavad maksimaalse toodangu saamise minimaalsete kuludega.[2]

Kolhoos "Avangard", arvestades nii looduslikke kui ka majanduslikke tootmistingimusi, pidi mitmekülgselt arenenud majapidamise juures spetsialiseeruma loomakasvatusele, nimelt just piimakarja ja seakasvatusele.

Kolhoosi "Avangard" põlluviljakuse edasise tõstmise peamiseks teguriks on künnikihi süvendamine koos orgaanilise aine varude süvendamisega eriti madalsooturba ja haljasväetise /valge mesika/ kasutamise teel. Söödabaasi tugevdamine peaks siin kulgema põllul lutserni kasvatamise ulatusliku levikuga lisaks ristikule ning voortevahelisel madalsool kõrgetoodanguliste kultuurrohumaade rajamise teel. Madalsood vajavad aga kuivendamist. See looks eeldusi /eelkõige veise- ja seakasvatuse/ intensiivsuse edasiseks tõstmiseks.[3]

---

1 NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn, 1957, lk. 556.

2 Sotsialistlike põllumajandusettevõtete ökonoomika, Tallinn, 1957, lk. 42.

3 Teitelbaum, V., Kolhooside majandusliku tegevuse küsimusi, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 2, 1957.a., lk. 51.

Kolhoos "Avangard" vaatamata mõningale edule esimestel tegevusaastatel, jäi 1952. aastal veel tublisti maha rajooni eesrindlikest kolhoosidest. Rajoonis esirinda jõudmiseks olid aga olemas kõik vajalikud tingimused ja järelikult - seda oli vaja saavutada.

X X

X

Põhiülesandeks oli kolhoosi ühismajandi edasine organisatsioonilis-majanduslik kindlustamine, ühisloomakasvatuse arendamine ja ühiskarja produktiivsuse tõstmine ning söödabaasi laiendamine põllukultuuride saagikuse tunduva suurendamise teel. Oli vaja saavutada kolhoosi sissetulekute kiire kasv, et parandada kolhoosnikute majanduslikku olukorda ning viia kollektiivne majapidamine jõukale alusele. Partei ja valitsuse pideva hoolitsuse juures kolhoosi "Avangard" kollektiiv asus selle ülesande täitmisele.

II p e a t ü k k

KOLHOOS "AVANGARD" VÕITLUSES PARTEI JA NÕUKOGUDE VALITSUSE OTSUSTE ELLUVIIMISEL PÕLLUMAJANDUSE KIIRE TÕUSU SAAVUTAMISEKS /aastad 1953 - 1957/

NSV Liidu sotsialistlik põllumajandus on vaieldamatult tõestanud oma otsustavaid paremusi talupoja väikekaubamajandusega võrreldes, samuti võrreldes kapitalistliku põllumajandusliku suurtootmisega. Pidevalt areneb ajakohase tehnikaga varustatud kolhooside ühismajapidamine ja tugevneb kolhoosikord. Vastavalt kolhoosi majanduse igakülgsele arenemisele kasvavad kolhooside ühisvarad ning suurenevad kolhoosnikute tulud rahas ja natuuras.

Kommunistlik partei ja nõukogude valitsus hoolitsevad pidevalt kolhooside arengu eest ning teevad kõik selleks, et kolhoosikorda igakülgselt tugevdada. Üksikasjalised ülesanded sotsialistliku põllumajanduse edasiseks kiireks arendamiseks kavandati NLKP Keskkomitee 1953.a. septembripleenumil, kus võeti vastu sotsialistliku põllumajanduse edasise arendamise laiaulatuslik võitlusprogramm, otsus "NSV Liidu põllumajanduse edasiarendamise abinõudest." Järgnes rida NLKP Keskkomitee pleenumeid - 1954.a. veebruaris-märtsis ja juunis ning 1955.a. jaanuaris - kus arutati põllumajanduse edasiarendamise küsimusi ja võeti tarvitusele abinõud, et kõigiti suurendada kolhoositoodangut. Partei ja valitsus rakendasid rea põhilisi ja laiaulatuslikke abinõusid põllumajanduse mehhaniseerimiseks ja loomakasvatuse edasiarenda-

miseks. Korraldati ümber endine kolhooside agro-zootehnilise teenendamise süsteem. Rida muudatusi tehti põllumajandussaaduste varumise alal, kusjuures koos põllumajandussaaduste varumishindade tunduva tõstmisega vähendati samaaegselt riiklikke põllumajandussaaduste müügikohustusi. Need abinõud olid suunatud sellele, et võimalikult lühema aja jooksul likvideerida põllumajanduse mahajäävus tööstusest, et tõsta põllumajandus kõrgeltarenenud sotsialistliku tööstuse tasemele.

NLKP Keskkomitee pleenum 1953.a. septembris märkis, et kuigi on saavutatud põllumajandusliku tootmise mõningane tõus, taastatud teravilja tootmise ennesõjaaegne tase ning meie maa on varustatud viljaga, siiski "põllumajandussaaduste tootmise tase ei rahulda täiel määral elanikkonna kasvavaid vajadusi toiduainete järele ning kerge- ja toiduainetetööstuse vajadusi tooraine järele ega vasta põllumajanduse tehnilisele varustatusele ja kolhoosikorras peituvatele võimalustele."[1]

Pleenumi resolutsioon kriipsutas alla, et eriti halb on olukord loomakasvatamise alal, et loomade arv ei ole veel saavutanud sõjaeelset taset. NLKP Keskkomitee esimene sekretär N.S.Hruštšov märkis oma ettekandes pleenumil, et elanikkonna täielikuks varustamiseks piima ja piimasaadustega tuleb NSV Liidu ulatuses toota iga 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta 260 tsentnerit piima, milleks on sama maaala kohta vaja pidada vähemalt 10 lehma, kes annaksid keskmiselt 2500-2600 kg piima. Elanikkonna vajaduste rahuldamiseks on vaja toota 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta 27 tsentnerit liha, kusjuures 100 hek-

---

1 NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, Tallinn, 1957, III osa, lk.600.

tari põllumaa kohta tuleks toota vähemalt 30 tsentnerit sealiha.[1]

Ajavahemikul 1953.-1955.a. tegi NLKP Keskkomitee suure poliitilise ja organisatsioonilise töö põllumajanduse arendamise alal, võttes tarvitusele rea efektiivseid abinõusid põllumajandusliku tootmise harude mahajäämuse likvideerimiseks.

Tarvituselevõetud abinõude hulgas on eriti suur tähtsus:

uue planeerimiskorra sisseseadmisel põllumajanduses, mis on kolhoosnikute loovale initsiatiivile andnud vaba tegevusvälja;

kolhooside ja kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmise põllumajandussaaduste tootmise suurendamise vastu;

kolhooside tugevdamisel juhtiva ja spetsialistide kaadriga sel teel, et linnadest ja tööstuskeskustest suunati maale tuhanded kommunistid ja parteitud töötajad;

põllumajanduse edasisel tõhusamal tehnilisel varustamisel, alalise mehhanisaatorite kaadri loomisel masina-traktorijaamade tugevdamisel juhtiva ja insener-tehnilise kaadriga;

põllumajanduse arendamiseks minevate riiklike assigneeringute suurendamisel.[2]

1956. aasta veebruaris toimunud NLKP XX kongress kohustas Keskkomiteed raugematu energiaga jätkama tööd põllumajanduse taseme tõstmiseks.

Nõukogude rahva ette oli kerkinud meie maal sotsialistliku tööstuse kui rahvamajanduse juhtiva jõu võimsa kasvu

---

1 Hruštšov,N.S., Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne Partei XX kongressile, Tallinn, 1956, lk. 9-10.

2 NLKP XX kongressi resolutsioonid, Tallinn, 1956, lk. 14.

baasil põllumajandussaaduste külluse loomise ülesanne.See on kõige aktuaalsem üldrahvalik ülesanne. Selle lahendamiseks on olemas kõik vajalikud tingimused.

1. Söödabaasi laiendamine kolhoosis "Avangard" on loomakasvatuse edu aluseks

Eesti NSV põllumajanduse peamiseks haruks on loomakasvatus. Tartust põhjas ja loodes asuv territoorium on spetsialiseerunud piimakarja ja seakasvatusele. Meie vabariigi selle territoriaalse osa piimakarjakasvatuse intensiivne areng ilmneb selles, et seitse siia kuuluvat rajooni /Türi, Paide, Väike-Maarja, Jõgeva, Põltsamaa, Tartu ja Elva/ annavad vabariigis varutud piimast üle 25 protsendi.[1]

Loomakasvatuse arendamise abinõude hulgas kuulub eriti tähtis koht söötade tootmise suurendamise küsimustele. Ka Eesti NSV loomakasvatuse üheks tähtsamaks probleemiks on kindla söödabaasi loomine kõigis kolhoosides ja sovhoosides. Rikkaliku söödabaasi väljakujundamine on peamine tingimus, ilma milleta pole võimalik loomade arvu suurendamine, karja kvaliteedi massiline parandamine ja produktiivsuse tõstmine. Üleliidulise kuulsusega Karavajevo tõukarja aretaja sm.Steinman märgib, et "karja täiustamist tuleb alustada söödabaasist; et "söödabaas on aluseks, millel põhineb kogu karjapidamise abinõude kompleks."[2]

Ka kolhoosi "Avangard" taimekasvatuse peamiseks ülesandeks on anda peatootmisharule - loomakasvatusele - küllaldaselt sööta. Selle ülesande täitmine on kolhoosis aastast aastasse paranenud. Edu aga saavutati visa ja järjekindla tööga. Esimestel tegevusaastatel esines kolhoosis loomade

---

1 Eesti NSV majandusgeograafiline ülevaade, Tallinn, 1956, lk. 223.

2 Tõnurist,E., Kindla söödabaasi loomine on Eesti NSV loomakasvatuse arendamise tähtsamaid tingimusi, ajakiri "Eesti Kommunist" nr.2, veebruar 1953, lk. 30-31.

söödabaasi kindlustamise osas suuri puudusi.

Nii näiteks 22. märtsil 1954.a. arutas Kukulinna külanõukogu TSN istungjärk kevadkülviks ettevalmistamise käiku kolhoosis "Avangard", kus istungjärgu saadikud märkisid rea olulisi puudusi. Saadik A.Kerbis kriipsutas alla, et tuleb õppida eelmiste aastate vigadest ja esinenud puudused kõrvaldada. Kolhoos oli maha jäänud just põldude väetamise osas, ilma milleta aga pole võimalik saavutada rahuldavaid tulemusi. Kolhoos ei kindlustanud mineraalväetiste kohalevedu, kasutamata seisid laudasõnniku varud. Silokultuuride osas puudusid vajalikud seemned. Saadik Kirss oma sõnavõtus rõhutas vajadust täita NLKP KK 1953.a. septembripleenumi otsused, et saagi tõstmiseks peab maad korralikult väetama ja harima.[1]

Kollektiivse suurmajapidamise eeliste ning kohalike tootmistingimuste oskuslik ärakasutamine, kolhoosnikute osavõtt ühismajapidamise tööst ning nende materiaalse huvi kindlustamine, kohalikele oludele enamsobivate tootmise ning töö organiseerimise vormide rakendamine sõltuvad ka suurel määral kolhoosi juhtivast kaadrist. Eelkõige sõltub see kolhoosi esimehe organisatoorsest oskusest, tema initsiatiivist ja kuivõrd ta tunneb põllumajanduse tootmistehnilisi ja majanduslikke küsimusi.

Kolhoosis "Avangard" valiti 1953. aasta kevadel uus juhatus, eesotsas uue energilise esimehe Edgar Beekiga. Küll pingutas juhatus ja esimees oma jõudu ühismajandi olukorra parandamiseks, kuid esiotsa oli positiivseid tulemusi raske saavutada. Kolhoosiesimehe ja juhatuse tööd raskendas ka asjaolu, et kolhoosis puudus teovõimeline kollektiivne

---

1 TARRA, fond 276, sü. 49, l.13.

tuumik ühiskondlike organisatsioonide kujul. Kolhoosis puudus parteiorganisatsioon, see loodi alles 1955.aastal. Ka kommunistlike noorte organisatsioon kolhoosis oli nõrk ja väikesearvuline, tegeledes peamiselt kultuurmassilise tööga, suutmata juhatusele abi osutada tootmisalases tegevuses. Kolhoosnikud ei võidelnud veel kollektiivselt kolhoosi heakäekäigu eest, ei näidanud üles omaalgatust ega võtnud aktiivselt osa kolhoosi ühismajapidamise juhtimisest. Ilma kogu kollektiivi ühiste pingutusteta on aga häid tulemusi võimatu saavutada.

1956.a. märtsis vastuvõetud määruses "Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel" juhivad NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu tähelepanu asjaolule, et "organiseerides kollektiivseid majandeid, on kommunistlik partei ja Nõukogude riik lähtunud ja lähtuvad sellest, et kõrgeimat tööviljakust ning uue ühiskondliku distsipliini tugevdamist kolhoosides on võimalik saavutada ainult kolhoosnikute tõelise omaalgatuse ning nende aktiivse osavõtu alusel artelli majapidamise juhtimisest."[1]

Kolhoosnikute initsiatiivi hakkas pidurdama ka kuni 1955. aastani kehtinud põllumajanduse planeerimise süsteem, mis oli ülemäära tsentraliseeritud. See süsteem oli liigselt koormatud kindlaksmääratud plaaniliste näitajatega, mis olid kolhoosidele kohustuslikud. Näiteks 1954. aastal viidi kolhoosideni ainuüksi külvipindade osas 49 näitajat, põhiliste

---

1 Ajaleht "Rahva Hääl" nr.60, 10.märts 1956.a.

agrotehniliste ürituste osas 9 näitajat ja saagikuse osas 18 näitajat. Neile lisaks viidi kolhoosideni veel 34 näitajat loomakasvatuse osas.[1]

Paljude aastate töökogemused näitasid aga veenvalt, et põllumajandust on võimatu juhtida iga kolhoosi kohalikke iseärasusi arvestamata, põllumajanduse alal töötajate algatusvõimet arendamata ja kohalikke võimalusi kasutamata, et põllumajandust ei saa planeerida mingisuguse üldise šablooni järgi.

Planeerimise keskorganite püüe kõike ülevalt ette kirjutada kitsendas kolhooside juhtkonna algatust ühismajandite õigel majandamisel, vähendas nende vastutust ühismajandite heakäekäigu eest ja huvi tootmise arendamise vastu ega aidanud kaasa põllumajandusliku toodangu kasvule kolhoosidele kinnistatud maaaladelt.

Sellest lähtudes kehtestasid NLKP KK ja NSVL MN 9.märtsi 1955.a. määrusega "Põllumajanduse planeerimise praktika muutmisest" uue korra põllumajanduse planeerimisel. Selles määruses on öeldud, et seni kehtinud põllumajanduse planeerimise kord, millega "kolhoosidele anti külviplaanid, mis määrasid rangelt kindlaks, missuguseid kultuure ja kui suurel hulgal on vaja külvata, missuguseid loomi ja missugusel hulgal kolhoosil pidada, viis paljudel juhtudel selleni, et majapidamine kujunes ebaratsionaalseks. Külvipinna šabloonine planeerimine põhjustas põllumajanduslike kultuuride ebaõige paigutuse, mis ei vastanud kolhooside majanduslikele, mullastiku- ja kliimatingimustele, nende poolt põllumajanduse alal omandatud kogemustele, väljakujunenud maaviljelus-

---

1 Gorbunov, G., Muudatused põllumajanduse planeerimise alal, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr.5, mai 1955, lk.3.

kultuurile ega aidanud suurendada põllumajanduslike kultuuride kogusaake."[1] See oli pidurdavaks teguriks kolhoosi majandusliku tootmise arendamisel, ei stimuleerinud toodangu väljatuleku suurendamist kolhoosile kinnistatud maakõlvikutelt ning vähendas kolhoosides suurte tulude saamise võimalusi. Uue määrusega on põllumajanduse planeerimisel lähtealuseks võetud kaubatoodangu maht. Planeerimine aga algab vahetult kolhoosides ja toimub niisuguse arvestusega, et maksimaalselt ära kasutada kõiki põllumajanduslikke kõlvikuid ning suurendada toodangut iga 100 hektari põllumajandusliku maa kohta töö ja vahendite minimaalse kuluga iga toodanguühiku kohta.

Uue määruse järgi toimuvad planeerimine ja arvestus mitte ühe või teise kultuuriga külvatud hektarite järgi, vaid teravilja, kõögivilja ja teiste taimekasvatussaaduste koguse, samuti liha, piima, villa ja teiste loomakasvatussaaduste hulga järgi.

Arvestades seda, et kolhoosid annavad riigile müügikohustuslike normide, naturaaltasu ja riikliku kokkuostu korras ainult osa oma toodangust, kuna suurem osa sellest jääb kolhooside käsutusse, annab uus planeerimise kord kolhoosidele häid võimalusi majandusliku initsiatiivi ilmutamiseks kolhooside ühistootmise reservide kasutamisel. Uus planeerimise kord võimaldab kolhoosidel paremini ära kasutada neile kinnistatud maad ning suurendada järsult põllunduse ja loomakasvatussaaduste tootmist. Kolhoosnikute loov initsiatiiv põllumajanduse planeerimise alal on tähtsaks teguriks kolhooside ühismajandite arendamisel ja aitab kaasa sellele, et

---

1 NLKP KK ja NSVL MN määrus 9.märtsist 1955 "Põllumajanduse planeerimise praktika muutmisest", Tallinn, 1955, lk.3.

lühema aja jooksul lahendada põllumajanduses järsu tõusu üldrahvalik ülesanne.

"Planeerimise uue korra jõud", rõhutas NLKP KK esimene sekretär N.S.Hruštšov meie maa loodepiirkonna oblastite ja autonoomsete vabariikide põllumajanduse töötajate nõupidamisel, "seisab selles, et riik kontrollib ka edaspidi põhiliste saaduste tootmist niisuguses koguses, mis on vajalik linnade ja tööstuskeskuste varustamiseks kaubanduse jaoks ja reservide loomiseks. Ühtlasi annab põllumajanduse planeerimise praktika muutmine kolhoosnikutele laialdase initsiatiivi kolhooside kõikide võimaluste täielikumaks ärakasutamiseks vastavalt kohalikele tingimustele."[1]

Üheks suuremaks puuduseks loomakasvatuse söödabaasi kindlustamise osas kolhoosis "Avangard" oli kultuurkarjamaade täielik puudumine. Teaduslikud uurimistööd ja söödabaasi organiseerimise alal eesrindlike majandite kogemused võimaldavad teha järelduse, et pikaajaliste kultuurkarjamaade loomine on kõige ratsionaalsemaks loomade suvise söötmise küsimuse lahendamise viisiks. Nagu märgib Eesti NSV Teaduste Akadeemia president akadeemik J.Eichfeld, on piimakarja loomulikuks suviseks söödaks karjamaarohi, mida saadakse peamiselt looduslikelt karjamaadelt. Kuid looduslikud karjamaad ei suuda madala viljakuse tõttu - keskmiselt umbes 300-400 söötühikut hektarilt - täiel määral rahuldada loomakasvatuse nõudmisi. Sellepärast on loomakasvatuse kindlustamine suviste söötadega täiesti edasilükkamatu ülesanne, sest suviste söötade vähesus sunnib majandeid suvel ära kulutama tunduva osa põllult saadavaid söötasid, mida peaks säilitama talvi-

---

1 Ajaleht "Pravda" nr. 87, 13. aprill 1955.a.

seks söötmiseks.

Loomade söötmine talveperioodil peab olema rajatud sellisele arvestusele, et loomad suvel kulutaksid võimalikult väiksel hulgal neid söötasid, mida on tarvis talveperioodil, selleks et kogu aasta jooksul oleks kindlustatud lehmade kõrge piimaand ja noorkarja hea arenemine. Eesti põllumajanduse varasemad kogemused näitavad, et kõige õigem tee karja suviste söötadega varustamiseks on pikaajaliste kopliviisiliselt kasutatavate kultuurkarjamaade loomine.[1]

Kultuurkarjamaa annab õigel kasutamisel ja korrapärasel väetamisel väärtusliku haljassööda kõrget saaki paljude aastate jooksul. Nii näiteks saadakse Vändra katsejaamas 30 aasta vanustelt kultuurkarjamaadelt keskmiselt 2500-3000 söötühikut hektarilt.[2]

Nagu märgib Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi peainspektor-agronoom kultuurrohumaade alal E. Raudveer, on piima, või, liha ja teiste loomakasvatussaaduste tootmise edasine suurendamine võimalik ainult järjest tugevneva söödabaasi alusel. Suvise söödabaasi kõige põhilisemaks lüliks on aga kahtlemata kultuurkarjamaad. 1957. aastal rajati meie vabariigis kultuurkarjamaid juurde üle 9100 hektari. Nende pindala ulatub praegu 39.950 hektarini.

Selles suunas areneb ka kolhoosi "Avangard" taimekasvatus. Üldine taimekasvatuse külvipind väheneb mõningal määral kultuurkarjamaade arvel, kuid saagikus hektarilt tunduvalt

---

1 Eichfeld,J.,Kultuurkarjamaade rajamine on loomakasvatuse söödabaasi kindlustamise tähtsamaid tingimusi, ajakiri "Eesti Kommunist" nr.1, jaanuar 1955, lk.40-41.

2 Eichfeld,J., Kultuurkarjamaa on haljaskonveieri põhilüli, NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi teaduslik-tehnilises nõukogus 9.detsembril 1954. aastal peetud ettekanne, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr.1,jaanuar 1955, lk.3

3 Ajaleht "Rahva Hääl" nr.6, 8.jaanuar 1958.a.

tõusis. Kogu taimekasvatuse külvipind kolhoosis vähenes 1956. aastal võrreldes 1953. aastaga 998,5 hektarilt 865,5 hektarile. Teraviljade külvipind, mis 1953. aastal moodustas kogu külvipinnast enam kui 50 protsenti, vähenes 1956. aastal 45 protsendile. Seejuures aga teraviljasaak ühelt hektarilt suurenes 9 tsentnerilt 15 tsemtnerile ja teravilja kogutoodang suurenes 4556 tsentnerilt 5846 tsentnerile.[1]

Kolhoosi külvipinnas toimunud muudatusi näitab tabel nr. 6.

Tabel nr.6

Kolhoosi "Avangard" külvipind/hektarites/

Külvipind	1953.a.	1956.a.
Kogu külvipind	998,5	865,5
1. Teravilja külvipind	507,2	390,9
a/ toiduteravili	280,6	255,9
b/ söödateravili	226,6	135,0
2. Tehnilised kultuurid	30,5	10,0
a/ suhkrupeet	30,5	-
b/ lina	-	10,0
3. Kartul ja köögivili	66,5	82,0
a/ kartul	61,4	80,0
b/ köögivili	5,1	2,0
4. Söödakultuurid	384,3	382, 6
a/ silokultuurid	21,2	88,1
b/ söödajuurvili	10,0	9,1
c/ üheaastane hein	61,5	40,5
d/ mitmeaastane hein	291,6	244,9

---

1 Andmed kolhoosi majanduslike näitajate kohta alates 1953. aastast siin ja edaspidi on võetud kolhoosi aastaaruannetest, millised on Tartu rajooni TSN põllumajandusosakonnas.

Looduslike karjamaade vähesuse tõttu kasutab kolhoos rohkesti haljassööta - haljasrukist, ristikut, vikki, lutserni, maisi, söödakapsast. Maisi haljassöödaks kasvatatakse koos hernega, mida külvatakse kokku 120 hektarile. Söödakapsa istikud kasvatatakse kohapeal. Söödakapsa kasvatamisega tehti algust alles 1956. aastal. Algul vaatasid kolhoosnikud sellele kui rohkesti aega ja jõukulu nõudvale tööle. Kuid nagu ilmnes sügisel, tasus söödakapsa kasvatamine töövaeva mitmekordselt. Sügisel on söödakapsas haljassöödana asendamatu, sest teda võib põllult tuua veel detsembrikuus, kui maapind on külmunud ja maad katab juba õhuke lumekord. Söödakapsa kasvatamisel on eeliseid võrreldes mitmete teiste söödakultuuridega. Selle istutamine langeb ajale, mil pingeline külviperiood on lõppenud. Söödakapsa harimine ei nõua erilist hoolt, sest kevadel kasvama hakanud umbrohud hävitatakse põllu harimisel enne kapsa istutamist. Hiljem lämmatab söödakapsas ise oma laiade lehtedega umbrohu. Ka söödakapsa koristamine langeb ajale, millal on lõppenud kiired sügisesed põldude koristustööd.

Kolhoos "Avangard" on püüelnud loomade suvise söödabaasi laiendamisele just kultuurkarjamaade abil, sest kultuurkarjamaa rohi on kõige odavam haljassööt. Seda kinnitavad Eesti Loomakasvatuse ja Teadusliku Uurimise Instituudi Tähtvere katsemajandi kogemused, kus kulutused kultuurkarjamaa hektari kohta on 2,6 korda väiksemad kui kulutused haljassegatise, 5,5 korda väiksemad kui söödateravilja kasvatamisest.[1]

Lisaks sellele pole ükski sööt nii odav kui kultuur-

---

[1] Ajaleht "Edasi" nr. 53, 16. märts 1957, Juhtkiri.

karjamaa rohi. Nagu räägib Eesti NSV Teaduste Akadeemia Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi Vändra katsejaama direktor E.Keevallik, tuleb kultuurkarjamaarohu osas söötühiku tootmine maksma 14 kopikat, viki ja kaerasegatise kasvatamisel haljassöödaks aga ligi 5 korda rohkem. Seejuures kulub kultuurkarjamaarohu iga 100 söötühiku tootmiseks 1,7 inimtöötundi, viki ja kaerasegatise kasvatamiseks aga 5,2 inimtöötundi.[1]

Katsejaama andmetel on isegi põllukultuuridele soodsamatel kasvuaastatel karjamaarohuga toodetud söötühiku omahind odavam:

mitmeaastase põldheina söötühikust		1,7	korda,
haljassegatise	"	4,5	" ,
söödateravilja	"	4,2	" ,
söödakapsa	"	4,0	" ,
söödakaalika	"	5,1	" ;[2]

Kolhoosis "Avangard" rajati kultuurkarjamaid järkjärgult, peamiselt pealtparandatavatele looduslikele rohumaadele, kasutades kohati ka täiendavat heinaseemnete külvi. Samuti rajati kultuurkarjamaid ka põldheinaväljadele.

Kultuurkarjamaid tarastatakse kolhoosis lattaedadega, vähemal määral okastraadiga, mis on suhteliselt kallim. Kuid, nagu kurdab kolhoosi esimees E.Beek, on koplite tarastamisel raskusi materjalide saamisega. Nii oli 1956. aastal kolhoosile selleks otstarbeks ette nähtud 150 tm latte. Tartu Metsamajandist aga mitmekordsetele nõudmistele vaatamata latte välja ei antud. Tänu rajooniorganite vahelesegamisele lubas metsamajandi direktor Ilves viimaks latid välja

---

1 Ajaleht "Rahva Hääl" nr. 150, 27.juuni 1957.

2 Keevallik,E., Kultuurkarjamaade kasutamise kogemusi Vändra katsejaamas, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr.1, jaanuar 1955,lk.14.

anda. Ettenähtud 45 tm asemel sai kolhoos lõpuks 37 tm, mille hulgas 7 tm latte oli täiesti pehastunud ja taraks kõlbmatud. Saamatajäänud kolhoosi latid aga müüs Tartu Metsamajandi direktor Ilves linnaelanikele küttepuudeks.[1] See on inetu näide sellest, kuidas mõni juhtiv töötaja "hoolitseb" üldrahvaliku ülesande täitmise eest - meie maal põllumajandussaaduste külluse loomise eest.

Kultuurkarjamaid oli kolhoosis 1956. aastal rajatud 150 hektarit, millele lisandus 27 hektarit 1957. aastal. Kultuurkarjamaade rajamine aitas kolhoosil saavutada olukorda, kus lehmade suvine sööt oli küllaldane ja polnud enam vaja kulutada suveperioodil talviseid söödavarusid. See oli olulise tähtsusega piimakarja toodangu tõstmisel talveperioodil ning seega aitas tugevasti kaasa piima kogutoodangu tõusule.

Mõneaastase katsetamise ning õnnestumiste ja ebaõnnestumiste najal õppimisega jõudis kolhoos "Avangard" 1956.aastal süsteemile, mis rahuldab ühiskarja haljassöötadega suveperioodil ning jätkub ka talviseks laudaperioodil. See on haljaskonveieri süsteem, mille kohta räägib kolhoosi esimees E. Beek:"Kõigepealt on meil rukis, mis juba juuni algul annab hulgaliselt haljasmassi. Seejärel ristik, hiljem vikk. Sellele järgnevad lutsern ja mais. Kõige hilisemaks haljassöödaks on söödakapsas, mida kasutame sügisel siirdesöödana!"[2]

1957. aastal planeeriti kolhoosis karjatamise perioodiks igale lehmale 70 ts haljassööta. Puudusest põldheina

---

1 Ajaleht "Edasi" nr.10, 15. jaanuar 1957.

2 Kari,L., Kolhoosi haljaskonveier, ajaleht "Rahva Hääl" nr. 121, 24. mai 1957.

osas on kolhoos üle saanud. Karjatamisperioodi vältel antakse loomadele ristikut vastavalt vajadusele. Ristiku söötmine oleneb viki ja kaera segatise kasvu intensiivsusest, mida külvatakse osade kaupa erinevatel aegadel ligemale kolmveerand hektarit iga lüpsilehma kohta.

Kõigi söödakultuuride, eriti maisi, söödakapsa, söödakartuli, söödajuurvilja jt. kasvatamisel on väga oluline tõhustada agrotehnikat ja väetamist. Kolhoosis "Avangard" omistatakse suurt tähelepanu maa õigeaegsele harimisele ja väetamisele. Sügiskümnid toimuvad õigeaegselt, kohe pärast viljade koristamist, samuti ka kevadised maaharimised ja väetamised.

1957.aasta jaanuaris Tartu rajooni kolhoosis "Tulevik" peetud loomakasvatajate seminaril ütles kolhoosi "Avangard" esimees E.Beek, et ühismajanditel on vaja rohkem hoolt kanda saakide suurendamise eest. Kõik söödad, sealhulgas ka jõusööt, tuleb saada oma majandist. Saakide suurendamise esimeseks eelduseks on põldude korralik väetamine laudasõnnikuga. Põld ~~tas~~ sub selle vaeva kuhjaga. Kolhoosis "Avangard" suudeti 1956. aasta kevadel anda maadele sõnnikut ainult 30-40 protsendi ulatuses kogu vajadusest ja teravilja keskmine hektarisaak ulatus juba 15 tsentnerini. Omal ajal, üksiktalude päevil, siinsetelt põldudelt sääraseid saake ei saadud, kuigi sõnnikut anti rohkemgi.

Sm, Beek rõhutas, et sõnnikukoguste suurendamiseks tuleb ära kasutada kõik teed. Mingil tingimusel ei tohi jätta põldudele vedelema kombainipõhku. Väetusturvast võib põldudele anda ja see tasub ennast ära, aga kasu on mitu korda suurem, kui turvas enne põllule andmist laudast läbi käib.[1]

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 20, 29. jaanuar 1957.

Mulla rikastamiseks orgaanilise ainega kasutas kolhoos "Avangard" turbamulda esmakordselt 1956. aastal, mis kahtlemata ei jätnud oma mõju avaldamata mulla struktuuri parandamisele. 1957. aastal veeti iga põllumaa hektari kohta turbamulda 4,2 tonni, mis koos väljaveetud sõnnikuga moodustas peaaegu 8 tonni orgaanilist väetist iga hektari kohta.

Üldse kasutati 1957. aastal kolhoosis väetistest:

laudasõnnikut	3278	tonni,
turvast	3668	" ,
fosforväetisi	278,5	" ,/sealhulgas fosforiidijahu 20 tonni/,
kaaliväetisi	124	" ja
lämmastikväetisi	37,5	".[1]

Põllupinna parema kasutamise eesmärgil praktiseeritakse kolhoosis puhaskesa asemel haljaskesa. Kevadel väetatakse põld enne segatiskülvi fosfor-kaali väetisega ja sõnnikuga. Pärast segatise koristamist kultiveeritakse põld 7-8 sm sügavuselt, millele järgneb künd ning edasine kesa harimine. Suve jooksul teostatakse vaheltharimistöid peedil, maisil, kapsal ja kartulil. Kartuleid mullatakse suve jooksul kaks korda ratastraktoriga. Peedi, maisi ja kapsa vaheltharimist teostatakse 2-3 korda hobustega ja käsitsi kõblastega.

Tähtsamaks talviseks mahlaseks söödaks loomakasvatusele on kõrgeväärtuslik silo. Nagu kogemused näitavad, on sileerimine meie tootmistingimustes kõige tasuvam haljasmassi konserveerimise meetod. Kahtlemata on loomade talvises söödaratsioonis oma osatähtsus ka heal heinal. Et aga meie tingimustes kõrgeväärtusliku heina tegemiseks on ilmastikutingimused sageli ebasoodsad ning heinakoristustööde mehhaniseerimise ja

---

[1] Kolhoosi "Avangard" aastaaruanne 1957.

rohu kuivatamise tehnoloogia täiustamisel ei ole seniajani saadud tõhusamaid tulemusi toitainete parema säilitamise suunas, siis on silo täisväärtuslikuks söödaks, mis kindlustab talveperioodil lehmade kõrge piimatoodangu. Võimalikult rohkema väärtusliku silo saamiseks peab silokultuuride liike olema rohkem. See võimaldab pidevalt silo valmistada kogu suve jooksul ja kindlustada sel teel loomad väärtusliku vitamiinsöödaga talveks.

Põllumajandusteaduste doktor, professor P.Arandi märgib, et Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi Piimanduse Biokeemia ja Füsioloogia laboratooriumi uurimuste tulemused näitavad, et piima ja või kvaliteet pleneb lehmadele antavate ratsioonide struktuurist ning koostisest. Talveperioodil parima kvaliteediga piim ja või saadakse siis, kui piimalehmade ratsioonid sisaldavad mitut liiki mõõdukates kogustes mahlakaid söötasid. Kui ratsioonid sisaldavad suurtes kogustes ainult ühte sööda liiki, siis peale piima ja või maitse halvenemise ka või säilivus lüheneb. Piima kvaliteet paraneb ka siis, kui sööta lehmadele maisi- või päevalillesilo koos segatisesiloga.[1]

Teaduslike uurimuste tulemusi arvestades on kolhoosis "Avangard" püütud valmistada mitut liiki silo. Peamiselt valmistatakse silo õitsvast ristikust ja lutsernist, mis sileeritakse koos ilma peenendamata. Nagu kolhoosi kogemused on näidanud, säilib peenendamata silomass paremini ja väärtuslikud mahlad jäävad taimedesse alles. Samuti tervelt sileeritakse ka segatis. Silo valmistatakse ka päevalillest, mis enne sileerimist peenendatakse.

---

1 Arandi,P., Laboratoorse uurimistöö tulemused tõestavad, Ajaleht "Rahva Hääl" nr. 162, 13.juuli 1957.

Silo valmistatakse kolhoosis konveierisüsteemis kogu suveperioodil. Selle tulemusel oli 1957. aasta augusti alguseks silo varutud rohkem kui 900 tonni - üle kahe korra rohkem kui näiteks kogu Võnnu masina-traktorijaama piirkonna kolhoosides kokku.[1] Üldse valmistati kolhoosis 1957./1958.aasta talveperioodiks silo 1200 tonni, mis tuleb keskmiselt 6 tonni lehma kohta.

Piimakarja söötade toiteväärtuse hindamisel on üks tähtsamaid tegureid nende proteiinisisaldavus. Proteiinirikaste ostujõusöötade järjekindla vähenemisega kerkib järjest teravamalt esile nõue, et silo kui oma majandi põhisööt peab mõnel määral katma piimakarja talvise proteiinivajaduse.

Kolhoosis "Avangard" on piimakarja talvise sööda struktuuris mahlaka sööda, s.o. silo, söödajuurvilja ja kartuli osatähtsus viimastel aastatel suurenenud 25-30 protsendini kogu söötühikute kogusest, mille juures koresöötade osa on 30-40 protsendi piirides /peamiselt hein/. Sellise talvise mahlaka ja koresööda vahekorra juures on silole toetatud kui ratsiooni odavamale proteiinireservile ja saadakse mitte ainult proteiinirikka os tujõusööda, vaid ka kohaliku jõusööda osatähtsust söödastruktuuris ja ratsioonis vähendada.[2]

Teraviljadest kasvatatakse kolhoosis peamiselt talirukist /190,6 ha 1957. aastal/. Suviteraviljade osatähtsus on vähenenud. Tingitud loomakasvatusele esitatud nõuetest on taimekasvatuses silokultuuride osatähtsus tõusnud.

---

1 Polna,H., Silokonveier igasse majandisse, ajaleht "Edasi" nr. 96, 17. mai 1957.

2 Polna,H., Mahlakad söödad suurendavad piimakarja majanduslikku tasuvust, ajaleht "Rahva Hääl" nr. 36, 12. veebruar 1957.

Tugevdades kohalikku söödabaasi, tõstab kolhoos kõige ökonoomsemalt loomade produktiivsust ja arvu kui ka loomakasvatussaaduste toodangut.

Selleks et garanteerida loomade normaalne söötmine ja selline toodanguhulk, mis on NLKP XX kongressi direktiividesette nähtud 1960. aastaks, peavad kolhoosid saama igalt põllumajanduslike kõlvikute hektarilt 1300-1500 söötühikut. Üksikute kultuuride ja kõlvikute kaupa tuleb igalt hektarilt saada vähemalt järgmine saak:

teravili	15	tsentnerit,
kartul	140-150	" ,
silokultuurid	200-250	" ,
põldhein	30-35	" ,
looduslik hein	9-10	" ja
karjamaade haljasmass	130-150	" .

Selline saagikuse tase on täiesti reaalne. Antud näitajatest saavutati kolhoosis "Avangard" 1957. aastal juba suuremas osas paremaid tulemusi. Madalamad on veel teravilja ja eriti kartuli hektarisaagid.

Kolhoosis saadi terevilja osas hektarisaagiks talirukist 14,6 tsentnerit, suvinisu 12,4 tsentnerit ja otra 16 tsentnerit. Tagasihoidlik oli kartulisaak, ainult 70,2 tsentnerit hektarilt.

Söödakultuuridest koguti 6 hektarilt söödajuurvilja 1445 tsentnerit, mis teeb 240,8 tsentnerit hektarilt, Maisivarsi kasvatati 10,4 hektaril 3167 tsentnerit, saades hektarilt 304,5 tsentnerit. Silokultuure peale maisi koristati 99 hek-

---

[1] Ajakiri "Eesti Kommunist" nr. 1, jaanuar 1958, Juhtkiri, lk. 6.

tarilt, saades kogusaagiks 980 tsentnerit, mis teeb 99 tsentnerit hektarilt. Mitmeaastast heina tehti heinaks 148,4 hektarilt kokku 4950 tsentnerit, mis andis hektarilt keskmiselt 33,3 tsentnerit. Haljassöödaks ja siloks kasutati 107,5 hektarit mitmeaastase heina all olevat maad, mis andis aasta jooksul saaki 12.900 tsentnerit, s.o. 120 tsentnerit hektarilt. Üheaastast heina kasvatati 55 hektaril, saades saaki 8966 tsentnerit, mis teeb keskmiseks hektarisaagiks 163 tsentnerit. Looduslikku heinamaad niideti 245,0 hektarit kogusaagiga 2770 tsentnerit, misbteeb 11,3 tsentnerit hektarilt. 1957.aastal müüdi teravilja ja teraviljasaadusi 214,2 tsentnerit 92.500 rubla väärtuses, kartulit 29,4 tsentnerit 2600 rubla väärtuses.[1]

Kolhoosil on rajatud ka 7,5 hektari suurune viljapuuaed õuna- ja pirnipuudega, millest kandeealisi viljapuid on 3,12 hektaril. Kolhoosi marjaaed hõlmab 2,5 hektari suuruse maaala. Tulud viljapuu- ja marjaaialt on esiotsa veel väikesed ja ei ületa 10.000 rubla aastas.

Kolhoosis "Avangard" ei ole taimekasvatus põhiliseks tootmisharuks. Taimekasvatuse ülesandeks on kindla söödabaasi loomine, mis on aluseks kolhoosi põhitootmisharule - loomakasvatusele.

---

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanne 1957.

2. Kolhoos võitluses piimakarjakasvatuse ja seakasvatuse kui kõrge produktiivsusega loomakasvatusharude arendamise eest

N.S.Hruštšov, analüüsides ettekandes NLKP Keskkomitee pleenumil 25, jaanuaril 1955.a. Loomakasvatuse seisundit NSV Liidus, kriipsutas alla, et eriti peab märkima "ühisloomakasvatuse osatähtsust töötajate varustamisel toiduainetega ja tööstuse varustamisel toorainetega. Ühisloomakasvatus on see baas, millele tuginedes saame lahendada ülesande - täielikult rahuldada meie maa tarvidused loomakasvatussaaduste alal. Seepärast partei on pidanud ja peab kolhooside ja sovhooside loomakasvatuse tõstmist esmajärgulise tähtsusega ülesandeks."[1]

Kolhoosi "Avangard" peatootmisharuks on loomakasvatus, eriti piimakarjakasvatus ja peekonsigade kasvatus. Lamba- ja linnukasvatus on vähe arenenud.

Et kindlustada loomakasvatuse kiiret arengut, on vaja loomakasvatusfarmides tööd organiseerida nii, et suureneks loomade toodanguvõime, tõuseks loomakasvatuses töötajate tööviljakus ning paraneks nende materiaalne heaolu. Selle saavutamiseks kehtestati kolhoosis isiklik vastutus loomade hooldamise eest. Töötajaile kinnistati loomade grupid sellises suuruses, mille juures on kõige paremini kindlustatud tööjõu ratsionaalne kasutamine.

Suure tähtsusega loomakasvatuses on kindla tööpäevakorra olemasolu farmis. Sellepärast kehtestati kolhoosis range päevakorrast kinnipidamine. Kindla päevakorra juures loomad harjuvad täpse režiimiga, millest kõrvalekaldumine häirib loomi

---

1 Hruštšov,N.S., Loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisest, Tallinn, 1955, lk. 19.

ja põhjustab toodangu langust. Eriti tundelised on lehmad täpse lüpsiaja suhtes.

Sellest lähtudes on kolhoosi veisefarmis sisse seatud järgmine päevakord:

T a l v e p e r i o o d i k s:

kell 4.30-5.00 - ettevalmistus lüpsiks

" 5.00-6.30 - lüps

" 6.30-8.30 - söötmine, loomade puhastamine ja lauda korrastamine

" 8.30-12.00 - vaheaeg

" 12.00-13.30 - lüps

" 13.30-17.30 - vaheaeg

" 17.30-19,30 - söötmine, loomade puhastamine ja lauda korrastamine

" 19.30-21.00 - lüps

" 21.00- 4.30 - öörahu

S u v e p e r i o o d i k s :

kell 4.00- 6.00 - lüps

" 6.00- 7.00 - loomadele jõusööda andmine, puhastamine

" 7.00-11.00 - loomade karjatamine

" 11.00-12.00 - lisasööda andmine laudas

" 12.00-13.00 - lüps

" 13.00-16.00 - vaheaeg

" 16.00-19.00 - loomade karjatamine

" 19.00-21.00 - lüps

" 21.00- 4.00 - öörahu

Lüpsjate-karjatalitajate töö edu oleneb muidugi põllundusbrigaadide tegevusest söödakoguse suurendamisel. Kuid loomafarmis töö õigesti organiseerimisega võib saavutada suurt

edu. Farmitöötajate töö edukus oleneb palju ka sellest, kuidas kolhoosi juhatus hoolitseb farmitöötajate eest ning tagab tootmiseks vajalikud tingimused. Kolhoosi "Avangard" juhatus hoolitseb pidevalt selle eest, et farmitöötajail oleksid olemas loomade söötmiseks vajalikud mitmekesised söödad ja söödakõlvikud, hoolitseb loomakasvatushoonete ehitamise, korrastamise ja mehhaniseerimise eest, korraldab õigesti loomakasvatajate töö tasustamist ja organiseerib loomakasvatajatele puhkepäevad.[1]

Varematel aastatel olid lüpsjate-karjatalitajate plaanid liiga kõrged, nende täitmine oli küsitav ja ei innustanud lüpsjaid oma tööd parandama, kuigi oli ette nähtud premeerimine piimatoodangu plaani täitmise ja ületamise eest. Ka preemiate määramise tingimused olid liiga keerukad, nii et lüpsjad-karjatalitajad ei saanud neist hästi aru. Lüpsjate-karjatalitajate töö hakkas kolhoosis põhiliselt paranema alles 1955. aastal, kui kolhoosi juhatus andis neile jõukohased ülesanded, kindlustas plaanide täitmiseks vajalikud söödad ja määras kindla protsendi üle plaani toodetud piimast lisatasuks.

Töö paranemisele kolhoosis aitas mõningal määral kaasa ka partei-algorganisatsiooni moodustamine kolhoosis, milline loodi 9.septembril 1955. aastal ja kuhu kuulus neli partei liiget ja kaks partei liikmekandidaati. Kolhoosi juhatus ja partei-algorganisatsioon innustasid kolhoosnikute initsiatiivi. Lüpsjad karjatalitajad hakkasid otsima sisemisi reserve lehmade paremaks söötmiseks ja hooldamiseks. Nad ise hakkasid enam hoolitsema oma lehmagruppide eest. Iga lüpsja-karjatalitaja võttis enda hooldada lautade juures 0,3-0,5 hektarit söö-

---

1 Raag,H., Farmitöötaja ja tema sotsialistlik kohustus, ajaleht "Edasi" nr. 151, 12. august 1957.

dapeeti, mille saaki ta kasutas enda äranägemisel oma lehmagrupi söödavaru täiendamiseks. Sügisel vedasid lüpsjad-karjatalitajad oma algatusel juurvilja- ja suhkrupeedipõllult pealseid, et nende söötmisega vähendada piimatoodangu langust sügisesel siirdeperioodil. Talveperioodil aga hoolitsesid nad, et söödad oleksid õigeks ajaks lauda juurde veetud.

Iga lüpsja püüdis kuust kuusse ületada ettenähtud piimatoodangut. Piima väljalüpsi ülesannete selgitamiseks jaotati lehmagruppide piimatoodangu aastaplaan päevaülesanneteks. See oli lüpsjatele arusaadav ja igaüks võis otsekohe kontrollida oma töötulemusi. Heaks vahendiks piimatoodangu tõstmiseks osutus farminäitajate tahvlite sisseseadmine kolhoosi kontorisse, kuhu pandi välja farmi põhilised tootmisülesanded ning nende täitmine kolhoosis tervikuna, lautade ja lüpsjate viisi. Sealt oli igal lüpsjal-karjatalitajal võimalik jälgida oma töötulemusi ning võrrelda neid teistega.

Toetavat hoogu andis ja omavahelist võistlust tekitas ka kolhoosi seinaleht, mida toimetas kommunistlik noor Helgi Sibul. Nii tekkis lüpsjate-karjatalitajate vahel sotsialistlik võistlus ja nii on kujunenud olukord, et suurem osa kolhoosi "Avangard" lüpsjaid-karjatalitajaid esinevad pidevalt rajooni loomakasvatuse sotsialistliku võistluse bülletäänis.

Nii kanti Tartu rajooni autahvlile piima väljalüpsi alal 1957. aastal 30 lüpsjat-karjatalitajat. Esikohal oli Kriisa, Endla Miina Härma nimelisest kolhoosist, kes lüpsis lehma kohta aastas 4971 kilogrammi piima. Järgnesid kolhoosi "Avangard" lüpsjad-karjatalitajad

2.	Pard, Elfriede	3822 kg
6.	Järve, Linda	3674 "

7.	Nõu, Paula	3569 kg
8.	Ernits, Salme	3520 "
10.	Afanasjeva, Bertha	3467 "
12.	Reinsalu, Marta	3452 "
13.	Puustus, Julie	3436 "
21.	Männisalu, Eha	3306 "
22.	Toomeoja, Marie	3261 "
23.	Beier, Ida	3246 "
26.	Narits, Hilda	3154 "
28.	Mosin, Valli	3143 "[1]

Kolhoosi piimatoodangu suurusele avaldab otsustavat mõju karja koosseis. 1953. aastal oli kolhoosis 313 veist, neist ainult 113 lehma, s.o. 36 protsenti kogu veiste arvust. Ilmselt oli vaja karja koosseisu muuta ja lehmade arvu suurendada.

Kolhoosi juhtkond asus karja koosseisu parandamisele. Saavutati, et lehmade arv kogu veisekarjast moodustas

1. jaanuariks 1954.a. - 43,4 protsenti
" 1955.a. - 45,8 "
" 1956.a. - 53,3 "
" 1957.a. - 54,4 "

Oli saavutatud vajalik tase. Noorkarja osatähtsuse vähenemine ei halvanud sugugi lüpsikarja suurenemist. Ajavahemikus 1955. aasta 1. oktoobrist kuni 1956. aasta 1. oktoobrini suurenes kolhoosi lehmade arv 21 protsendi võrra - 141 pealt 171 peani.[2]

1957. aasta lõpuks oli karja koosseis põhiliselt muutunud. 298 veisest oli lehmi 198, tiineid mullikaid 24 ja

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 17, 25. jaanuar 1958.

2 Kiik,H., Kuidas "Avangardis" saavutati edu, ajaleht "Edasi" nr. 5, 8. jaanuar 1957.

1-2 aastaseid mullikaid 22 pead.[1]

Karja koosseisu parandamine toimus järk-järgult. Kasvama jäeti paremate tõuomadustega noorloomad. Välja prakeeriti aastas 8-10 protsenti lehmadest. Lehmade arvu suurendamine toimus tavaliselt aprilli ja maikuu jooksul. Viimastel aastatel suurenes lehmade arv nende kuude jooksul igal aastal keskmiselt 20 pea võrra. Seega on karja toodanguvõime kõige suurem suveperioodil, mil on võimalik anda lehmadele rohkem odavat haljassööta. Talveperioodil, novembrist aprillini püsis lehmade arv kolhoosis enamvähem ühtlasena.

Produktiivloomade arvu suurendamise esimeseks teeks on emaloomade ahtruse likvideerimine. Sel alal on kolhoosis "Avangard" saavutatud tunduvat edu. Kolhoos sai 1957. aastal iga 100 lehma kohta üle 90 vasika.[2]

Rööbiti lehmade arvu suurendamisega osutab kolhoosi juhtkond suurt tähelepanu ka järjekindlale tõuaretustööle, mis on kõrge piimatoodangu ja seega karjapidamise tulukuse tõstmise tähtsaks eelduseks. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega nr. 22, 13, jaanuarist 1950.a. kinnitati Tartumaa kõik vallad eesti punasekarja tõurajooniks.[3]

Eesti punase veisetõu aretamise põhiliseks meetodiks on puhasaretus, mis võimaldab tõugu järjekindlalt parandada püstitatud eesmärgi suunas. Peamisteks võteteks puhasaretusel on: esiteks aretussuunale kõige rohkem vastavate loomade valik, teiseks paaride valik karjas soovitud omaduste tugevdamiseks ja kolmandaks loomadele kasvu- ja arengu- ning tootmistingimuste loomine.[4]

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanne 1957.

2 Idarand,H.,Maidla,R., Suurendame produktiivloomade arvu, ajaleht "Edasi" nr. 20, 28. jaanuar 1958.

3 TARRA, fond 162, sü. 4, leht 5.

4 Idarand,H., Veiste tõuaretustöö organiseerimisest Miina Härma nimelises kolhoosis, ajaleht "Edasi" nr.4o,26 veebr.1957.

Selles suunas rajab oma tegevuse tõuaretamisel ka kolhoos "Avangard", prakeerides karjast välja mittepuhtatõulised loomad. Praegu koosneb kolhoosi kari ainult puhtatõulistest loomadest.

Loomade hea hooldamise kõrval aitas suure piimatoodangu saavutamisele kahtlematult kaasa tuntud pulliliinidesse kuuluvate lehmade suur arv karjas. Kolhoosi "Avangard" karja koosseisust on ETKVL-i Põltsamaa majandi pulli Taat 3797 järglasi 22 lehma ning Udeva sovhoosi pulli Kajus 3089 liini järglastest 72 lehma ja 57 mullikat. Nimetatud pulliliinid on eesti punast tõugu veiste tõulist väärtust ning lehmade piimatootlikkust märgatavalt tõstnud. Seda kinnitavad ka kolhoosi "Avangard" piimatootmise näitajad.[1]

Tõuaretustöö tähtsus seisab ka selles, et see kindlustab kõrge toodangu kõrval ka piimarasvasuse tõstmise. Nagu iga loomade produktiivset omadust, nii saab ka kõrget piimarasvasust kindlustada vaid õige tõuaretustööga, kooskõlas otstarbeka söötmis-, pidamis- ja hooldamistingimuste süsteemi rakendamisega. Eesti punase karja osas on suurimat edu saavutanud ETKVL-i Põltsamaa Põllumajanduskombinaadis, kus keskmine piimarasvasus on 4,2 protsenti, Udeva sovhoosis 4,03 protsenti ja Triigi sovhoosis 4,00 protsenti.[2] Kolhoosis "Avangard"oli 1957.a. piimarasvasuse protsent 4,00.

Nagu teaduslikud uurimused on tõestanud, kasutab piimakari kõrgemate toodangute puhul sööta palju tulusamalt ja ratsionaalsemalt kui madalate toodangute puhul. Kui lehmad annavad ööpäevas näiteks keskmiselt 4-6 kg piima, siis võimaldab pii-

---

1 Sihver, E., Igale majandile karja aretamise plaan, ajaleht "Edasi" nr. 23, 1. veebruar 1958.

2 Ilus, A., Veiste piimarasvasuse tõstmise võimalusi valiku ja paaride valiku teel, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 1 1955.a. lk. 23.

makarja poolt kasutatud üks söötühik tõsta ainult 0,6-0,9 kg piima, 18-20 kilogrammilise ööpäevase lüpsitoodangu juures saadakse aga piimakarjale söödaks kulutatud iga söötühiku kohta 1,4-1,5 kg piima. Seega on söötade ökonoomse kasutamise seisukohalt vajalik piimakarja tugevasti sööta nii suvel kui ka talvel. See võimaldab iga kulutatud söötühiku kohta saada rohkem toodangut kui nõrk söötmine.[1]

Kolhoosil "Avangard" on eesmärgiks toota piima kogu aasta vältel enam-vähem ühtlaselt. See võimaldab anda rahvamajanduse-le talvel rohkem piima ning teisest küljest saab kolhoos suuremat tulu talvise piima kõrgema müügihinna arvel. Esimestel aastatel, kui kolhoos tegi jõupingutusi piimatoodangu tõstmiseks, millal polnud veel rakendatud haljaskonveieri ja silokonveieri süsteemi, ei saanud kolhoos sellest kinni pidada. 1953. ja 1954. aastal olid talvised söödavarud üsna puudulikud, siis õigustas veel suvise haljassööda suurem kasutamine talveverude arvel ja andis mõningat toodangu tõusu.

Kõige halvem oli olukord sügisesel siirdeperioodil. 1954. aasta septembris lüpsti iga lehma kohta keskmiselt 6,6 liitrit päevas, oktoobris aga langes toodang 2,3 liitrile. Seega langes kuu jooksul piimatoodang ligi kolm korda. Talvise napi söödavaruga ei suudetud seda piimatoodangu madalseisu oluliselt parandada. Korraliku söötmise juures aga oleksid lehmad suutnud anda vähemalt 4-5 korda suuremat toodangut. Siin peitus üks põhilisi reserve piima kogutoodangu tõstmiseks.

Kolhoosil oli vaja saavutada suurt toodangut miite ainult suvekuudel, vaid ka talveperioodil. Piima suurt aastatoodangut

---

1 Vint, E., Piimakarja produktiivsuse tõstmine on ühismajandi tugevdamise põhialus, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 12, detsember 1955, lk. 6.

ei ole võimalik saavutada ainult suvekuude arvel. Nimelt ei kasutata madalate päevalüpside korral talvekuudel ära lehmade toodanguvõimet aasta ringi ühtlaselt. Kui aga lehma talvel halvasti toidetakse, et teda kuidagi üle talve pidada selleks, et suveperioodil saada põhilist toodangut, siis aastatoodang kahtlemata selle all kannatab. Lehmad peavad karjaperioodi algul kosuma ja tervist taastama, mis raiskab parimal tootmisperioodil asjatult sööta ja aega, kusjuures toodangu tõus karjamaaperioodile üleminekul on aeglane.[1]

Kolhoosi juhatus astus vajalikke samme selle puuduse kõrvaldamiseks. 1955. aasta sügisel söödeti lehmadele umbes kuu aja kestel pärast lautajäämist juurviljapealseid ja hakati neile kohe juurvijapealsete lõppedes andma silo. 1956. aastal söödeti lehmade lautajäämise ajast kuni novembrikuu viimase dekaadini söödakapsast, mida oli maha tehtud 8 hektarit. Keskmiseks hektarisaagiks arvestati 400 tsentnerit haljasmassi. Nii said lehmad sel perioodil söödakapsast vabalt, umbes 30-40 kg lehma kohta päevas.

Olukord paranes. Tagajärjed ei lasknud ennast oodata. Piimatoodang langes siirdeperioodil endise 4,3 liitri asemel ainult 1,2 liitri võrra. Piimatoodang, mis 1954. aasta oktoobris oli ainult 2,3 liitrit lehma kohta päevas, tõusis 1956. aasta oktoobris 8,6 liitrini.[2]

Ka talvekuudel on kolhoosis keskmine piima väljalüps päevas lehma kohta pidevalt tõusnud. Nii lüpsti piima keskmiselt lehma kohta päevas:

---

1 Kiik, H., Kuidas "Avangardis" saavutati edu, ajaleht "Edasi" nr. 5, 8. jaanuar 1957.

2 Kiik, H., Tartu rajooni "Avangardi" kolhoos tõstab piimatoodangut, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 3, märts 1957, lk. 115.

1954.a. jaanuaris-veebruaris 1,8 kg

1955.a. " 2,9 "

1956.a. " 6,5 "

1957.a. " 7,4 "

Võrreldes rajooni teiste kolhoosidega sammub kolhoos "Avangard praegu talvekuudel piima väljalüpsi osas kindlalt esireas. Seda näitab kujukalt tabel nr. 7.[1]

T a b e l nr. 7

Tartu rajooni kolhooside vahelise sotsialistliku võistluse tulemused piima väljalüpsil 1. jaanuarist kuni 1, märtsini 1958.aastal

Kolhoo-side järje-kord	Kolhoos	Tulundus-maa iga 100 ha koh-ta /%/	Lehma kohta	Võrreldes 1957.a. sama perioodiga kg
	Rajooni paremad			
1.	"Avangard"	53,8	433,3	+ 91,1
2.	"Külvaja"	34,1	309,7	+ 62,3
3.	Miina Härma	31,4	329,4	+ 15,2
4.	"Tulevik"	28,3	253,1	- 18,3
	Rajooni halvemad			
26.	"Võitja"	8,0	128,7	- 44,6
27.	"1.mai"	7,0	99,3	+ 2,1
28.	"Nõmme"	6,4	87,3	+ 38,9

[1] Ajaleht "Edasi" nr. 47, 7. märts 1958.

Piimatoodangu pidevat tõusu kolhoosis näitab tabel nr.8.[1]

T a b e l nr. 8

Kolhoosi "Avangard" piimatoodang 1953.-1957.a.

	Ük-sus	1953.a.	1954.a.	1955.a.	1956.a.	1957.a.
Piima kogutoodang	tn	122,5	191,6	378,2	464,3	600,1
Ühe lehma kohta aastas	kg	1061	1554	2089	3013	3216
100 ha põllumajandusliku maa kohta	kg	84	131,8	236,5	339,1	443,0

Nagu tabelist nähtub, täitis kolhoos "Avangard" juba 1956. aastal NLKP KK septemberipleenumil püstitatud ülesande - toota 100 hektari põllumajandusliku maa kohta vähemalt ~~260~~ 260 tsentnerit piima. Samuti ületas tunduvalt ka piimatoodang ühe lehma kohta püstitatud ülesande - 2500-2600 kilogrammi.

Kolhoos "Avangard" oli piimatootmisel jõudnud rajooni kolhooside hulgas juba 1956. aastal esiritta, saavutades aastas lehma kohta piima 3013 kilogrammi. Järgnesid kolhoosid "Tulevik" - 2992 kg ja "Külvaja" - 2874, kes samuti täitsid septembripleenumil püstitatud ülesande piimatootmisel ühe lehma kohta. Sinna lähedale jõudis ka Miina Härma nimeline kolhoos, saavutades 2591 kg.[2]

1957. aastal jõudis kolhoos "Avangard" juba vabariigi paremate kolhooside esiridadesse, seda näitab tabel nr. 9.[3]

---

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1953-1957. Aastaaruannetes antud liitrid on ümber arvestatud kilogrammideks.

2 Raag,H., Tartu rajooni kolhooside saavutusi 1956.aastal loomakasvatuse alal, ajaleht "Edasi" nr. 43, 2.märts 1957.

3 Ajaleht "Rahva Hääl" nr.20, 24. jaanuar 1958.

T a b e l nr. 9

Vabariigi paremad kolhoosid piimatootmisel 1957. aastal

Jrk. nr.	Kolhoos	Rajoon	Piima 100 ha põllumajandusliku maa kohta /ts/	Piima kogutoodang võrreldes 1956.a. /%/	Piima keskmiselt iga lehma kohta/kg/	Lehmade produktiivsus võrreldes 1956.a. /+ kg/ -
1.	"Estonia"	Türi	554	120	4199	+ 386
2.	"Rahva Võit"	Harju	509	125	3601	+ 522
3.	"Rahu Tee"	Rakvere	509	123	3542	+ 535
4.	"Hellenurme"	Elva	497	115	3951	+ 464
5.	"Anija Edasi"	Kose	483	126	3530	+ 554
6.	"Edu"	Kose	458	132	3724	+ 857
7.	"Avangard"	Tartu	443	129	3216	+ 214
8.	"Kaardiväelane"	Tapa	440	117	4340	+ 290
9.	"Õigus"	V.Maarja	439	137	3395	+ 705
10.	"Vaprus"	Rakvere	436	126	3348	+ 545
28.	"Tulevik"	Tartu	335	104	3061	+ 68

Võttes 1957. aastal osa Üleliidulisest Põllumajandusnäitusest Moskvas, sai kolhoos "Avangard" loomakasvatuse produktiivsuse suurendamise eest autasustatud teise järgu diplomiga, millele lisandus preemia - veoauto. Kolhoosi esimeest E.Beeki autasustati kolhoosi eduka juhtimise eest väikese kuldmedaliga.[1]

Kõrge produktiivsusega piimakarja arendamine loob kolhoosis soodsad eeldused peekonikasvatuse arendamiseks. Peekonikasvatuse arendamine koos piimakarjakasvatusega suurendab tun-

---

[1] Ajaleht "Noorte Hääl" nr. 75, 29. märts 1958.

duvalt kolhoosi rahalisi sissetulekuid. Nii on kolhoosis "Avangard" kujunenud piimakarjanduse kõrval teiseks tähtsamaks loomakasvatusharuks seakasvatus.

Sigalaid on kolhoosis kolm.

Igale seatalitajale on kinnistatud 80-90 nuumikut ja emisetalitajale 10-14 emist põrsastega.

Kuni senini on aga kolhoosil puuduseks seafarmi tööde vähene mehhaniseerimine. Kõik laudatööd - kartulite ja juurvilja pesemine, keetmine ja toidu etteviimine - toimuvad käsitsi. Nende tööde mehhaniseerimine on olulise tähtsusega, kuid kolhoos ei ole seda veel suutnud teostada. Puuduvad isegi ripp-raudteed. Ulatuslikuks tööks sigalas on sulgude puhastamine, mida saaks transpordi mehhaniseerimise abil tunduvalt kiirendada, kergendades seega seatalitajate tööd.

Seatalitajate tööd on kergendatud emiste peegimise perioodil põrsaste ja emiste hooldamisel. Nõuetekohaselt on ehitatud sigalates emiste sulu kõrvale sulg põrsaste jaoks, kuhu põrsad pääsevad vastava ava kaudu. Sellega hoitakse ära põrsaste surnukslamamine emiste poolt. On ka kergem anda põrsastele lisasööta.

Nagu veisefarmides, nii on ka sigalates kehtestatud kindel päevakord, mille tagajärjel on sigadel välja kujunenud kindlad puhkuse- ja söögiajad. Kindla päevakorraga harjunud sead on palju rahulikumad ja annavad rohkem toodangut.

Tulud seakasvatusest on viimaste aastate jooksul tublisti kasvanud. Kui seafarmist saadi 1953.a. tulu 68,5 tuhat rubla ja 1954.a. 98,4 tuhat rubla, siis 1957.a. ületas sissetulek seafarmist juba pool miljonit, oli 591.500 rubla.[1]

---

[1] Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1953-1957.

1957. aastal oli põhiemiste arv kolhoosis 24 pead. Aastas saadi põrsaid kokku 307, mis teeb ühe emise kohta keskmiselt 12,8 põrsast. Sigade üldarv kolhoosis oli 1958. aasta 1. jaanuariks 208 pead, neist emiseid üle 9 kuu 30 ja noorsigu 4-9 kuud 100 pead.[1]

Kolhoositootmise uue tõusu aluseks kujunesid NLKP XX kongressi otsused. Keskkomitee aruandes kongressile ütles N.S. Hruštšov, et "võimsa tööstuse kõrval peab meie maal olema igakülgselt arenenud põllumajandus, mis suudab toota niisugusel hulgal toiduaineid ja põllumajanduslikke tooraineid, kui on vaja elanikkonna täielikuks varustamiseks ja riigi kõigi teiste vajaduste rahuldamiseks."[2]

Partei XX kongressi direktiivides on kindlaks määratud konkreetsed ülesanded ka Eesti NSV põllumajanduse edasiarendamise alal. 1960. aastaks on ette nähtud 1955. aastaga võrreldes suurendada lihatoodang umbes 1,8 kordseks, piimatoodang 2,3 kordseks, teravilja toodang 2,5 kordseks ja kartulitoodang 1,9 kordseks. 1960. aastaks tuleb vabariigis tervikuna toota iga 100 hektari põllu-, heina- ja karjamaa kohta 610-620 tsentnerit piima ja 54-56 tsentnerit liha, kolhoosis aga umbes 355 tsentnerit piima ja 30-31 tsentnerit liha.

Juhindudes eesmärgist lähematel aastatel järele jõuda Ameerika Ühendriikidele liha, piima ja või tootmises ning tuginedes sotsialistlikus põllumajanduses peituvatele suurtele võimalustele, teatas kolhoosi "Avangard" esimees E.Beek 5.juulil 1957. aastal Tartu rajooni parteiorganisatsiooni aktiivi koosolekul, et "Avangardi" kolhoosnikud otsustasid alustada

---

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanne 1957.

2 Hruštšov,N.S., NLKP KK aruanne partei XX kongressile, Tallinn 1956, lk. 56.

võitlust selle eest, et saada 1960. aastal tulundusmaa iga hektari kohta 10 ts piima ja põllumaa iga hektari kohta 1 tsentner liha.[1]

Võrreldes veise ja seakasvatusega on lambakasvatus kolhoosis vähe arenenud. Kolhoosi lambafarmis oli 1953. aastal 126 pead. See arv aga vähenes 1956. aastaks 76-le. Vastavalt sellele vähenes ka villatoodang 331,2-lt kilogrammilt 202-le kilogrammile. Villatoodang ühe lamba kohta oli 1953. aastal 2,95 kg, 1957. aastal 4 kg. Tulud lambakasvatusest pole märkimisväärsed, moodustades 1953. aastal 11.500 rubla ja 1957. aastal 16.000 rubla.[2]

Väike tulu ja ebarahuldav tasuvus lambakasvatuses on kolhoosis tingitud põhiliselt sellest, et peetakse äärmiselt vähe lambaid. Väikese lammaste arvu juures kasutatakse halvasti ära inimtööjõudu ja lammaste toodanguvõimet, millest tingituna tootmiskulud lähevad suhteliselt kalliks ja sissetulek lamba kohta jääb väikeseks.

Uurimused on näidanud, et meie kolhooside tingimustes hakkab lambakasvatus ennast hästi tasuma siis, kui põhikarjas peetakse vähemalt 200 lammast, kusjuures sellest arvust oleks vähemalt 75 protsenti paaritusealisi uttesid, 22 protsenti remontuttesid ja 3 protsenti sugujäära. Sel juhul saab igal aastal suur hulk tallesid, mida saab suvel odava haljassööda abil 40-50 kg raskuseks kasvatada ning sügisel realiseerida lihaks.[3]

Ka kanakasvatus on kolhoosis "Avangard" suhteliselt vähe

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 133, 7, juuli 1957.

2 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1953-1957.

3 Kallasmaa, E., Lambakasvatuse tasuvuse tõstmiseks on olemas suured võimalused, ajaleht "Rahva Hääl" nr. 173, 26. juuli 1957.

arenenud. Kanade arv langes 1956. aastaks võrreldes 1953. aastaga 360-lt 295-le. Seejuures siiski munade kogutoodang tõusis 13.400-lt 24.600-le. Kui 1953. aastal kolhoos sai ühelt kanalt 37 muna, siis 1956. aastal saadi 84 muna. 1957. aastal oli kolhoosis keskmine munejate kanade arv 267, aasta jooksul saadi mune 28.600, s.o. keskmiselt ühe kana kohta 107,8 muna. Need näitajad on tagasihoidlikud ja näitavad kolhoosi mahajäämust linnukasvatuse alal. Nimetamisväärsed ei ole ka tulud kanakasvatusest, mis moodustasid 1953. aastal 10.600 rubla ja 1957. aastal 19.500 rubla.[1]

Väärib märkimist, et linnukasvatuse alal võiks kolhoos edukalt kanade kõrval kasvatada ka hanesid, sest vastavate veekogude olemasolu näol on selleks olemas kõik tingimused.

Nagu märgib dotsent C.Ruus, on meie vabariigis lihatoodangu suurendamise eesmärgil vaja senisest rohkem tähelepanu pöörata hanekasvatuse laiendamisele. Võrreldes teiste linnuliikidega on hanekasvatusel rida eeliseid linnuliha tootmisel. Haned on põhiliselt rohusööjad ja neid võib seetõttu väga odavalt üles kasvatada karjamaasöödal. Katsed on näidanud, et 2-3 nädala vanuseid noorhanesid võib heade karjamaade puhul üles kasvatada täiesti ilma jõusöödata, s.o. ainult karjamaarohuga, kusjuures ühe kilogrammi juurdekasvuks on kulutatud 6,5 söötühikut rohtu. Meie kolhooside kogemused tõestavad, et noorhanede üleskasvatamine vähese jõusöödaga on täiesti võimalik ja annab kolhoosile nimetamisväärset tulu.[2]

---

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1953-1957.

2 Ruus,C., Eesti NSV-s peetavad hanetõud ja nende produktiivomadused, ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 11, november 1957.

Kolhoos "Avangard" aga ei kasuta neid võimalusi ja pöörab üldiselt linnukasvatusele vähe tähelepanu.

Kolhoosi "Avangard" rahalisi tulusid loomakasvatusest näitab tabel nr. 10.[1]

T a b e l nr. 10

Kolhoosi "Avangard" rahalised tulud loomakasvatusest

1953.-1957.a.
/tuhandetes rublades/

	1953.a.	1954.a.	1955.a.	1956.a.	1957.a.
Loomakasvatusest kokku	206,6	411,9	690,1	966,5	1593,0
sellest:					
veisefarmist	116,0	255,0	376,7	698,9	965,6
seafarmist	68,5	98,4	298,4	232,7	591,5
lambafarmist	11,5	38,0	4,4	11,7	16,0
kanafarmist	10,6	20,5	14,6	23,2	19,5

Nagu tabelist nähtub, laekub loomakasvatusest saadudud tuludest rohkem kui 60 protsenti veisefarmist.

Veisefarmi tuludest põhiline osa laekub piimandusest:

1955. aastal 306,5 tuhat rubla
1956. " 612,2 " "
1957. " 896,4 " "

Ülejäänud osa veisefarmi tuludest moodustavad tulud peamiselt liha müümisest. 1957. aastal realiseeriti kolhoositurul 42,8 tsentnerit liha 45.600 rubla väärtuses. Samuti realiseeriti kolhoositurul 10.000 muna 11.400 rubla väärtuses.

Tabelist nähtub, et viimastel aastatel on tunduvalt suu-

---

[1] Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1953-1957.

renenud seakasvatuse osatähtsus, moodustades loomakasvatuse kogutuludest 1957. aastal 37 protsenti.

Seoses loomakasvatuse arenguga on kolhoos viimastel aastatel osutanud suurt tähelepanu tootmishoonete ehitamisele. Nii valmis 1956. aastal hobusetall 35 hobusele. 1957. aastal alustati uue sigala ja teise talli ehitamist. Uuesti ehitati ümber mahukas heinaküün. Teostati vanade hoonete sisemisi ümberehitusi. Ehitati ümber neljakümnepealisele loomakarjale vana mõisalauda hoone, mis oli sõnnikulaut, puhtaks laudaks, kus sõimed ja põrand valati tsemendist, loomade asemed aga valmistati laudadest. Neljakümnele tõuseale ehitati ümber laut puhtaks laudaks.

Ehitustöödeks vajaliku materjali valmistab kolhoos osaliselt ise, nagu katuselaastud, sindlid, talad jne. Osa materjale ostetakse.

1956. aastal tehti kulutusi hoonete ehitamiseks 89.691 rubla, sellest loomakasvatushoonete ja silohoidlate ehitamiseks 50.080 rubla.

1956. aastal ehitati kaks tsementvooderdisega varustatud silohoidlat, mõlemad 200 tonnise mahutavusega.

Kolhoosi tootmishooned on varustatud elektriga, mis varem saadi kolhoosi territooriumil asuvast Saadjärve lastekodu jõujaamast. 1957.a. juulikuust alates saab kolhoos riigivoolu. Peale tootmishoonete kasutatakse elektrit ka rehepeksul. Elektrienergiaga töötavad käiad ja veepumbad. Suurem osa tööprotsesse on aga siiski veel elektrifitseerimata.

3. Kolhoosi jõukuse kasv ja arenguperspektiivid

Kolhoosnikute hoolsa töö ja kolhoosi oskusliku juhtimise tulemusena on kolhoos pidevalt saavutanud üha suuremat edu.

Kolhoosis on tootmise põhivahendid aastast aastasse kasvanud.[1] Need olid:

1953. aastal 355.000 rubla
1954. " 394.000 "
1955. " 431.300 "
1956. " 667.200 "
1957. " 902.300 "

Samution kasvanud kolhoosi jagamatud fondid,[2] mis moodustasid:

1953. aastal 373.900 rubla
1954. " 459.300 "
1955. " 451.800 "
1956. " 721.200 "
1957. " 953.500 "

Kolhoosi jõukuse kasvu iseloomustab kõige paremini rahaliste sissetulekute pidev suurenemine.[3] Rahalised tulud kolhoosis olid:

1953. aastal 315.200 rubla
1954. " 706.300 "
1955. " 1.064.900 "
1956. " 1.325.700 "
1957. " 1.840.300 "

Siit näeme, et 1955. aastal sai kolhoos juba üle miljoni rubla tulu. Praegu lähenevad kolhoosi sissetulekud kahele miljonile. 1957. aastal moodustasid kolhoosi tulud ainult looma-

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1953-1957.
2 Samas.
3 Samas

kasvatusest ligi 1,6 miljonit.

Kolhoosi jõukuse kasv on võimaldanud suurendada ka kolhoosnikute normipäeva tasu.

Iga normipäeva eest maksti kolhoosnikutele:

1953. aastal 64 kopikat

1954. " 5 rubla

1955. " 5 " 52 kopikat

1956. " 7 " 34 "[1]

Peale selle anti kolhoosnikutele veel normipäevadele vilja ja kartuleid. Et kolhoosis on puudus heinamaadest, siis läheb kuni 15 protsenti koristatud heinast jaotamisele kolhoosnikutele.

1957. aastal suurenesid veelgi kolhoosnikute sissetulekud. Kolhoosnikutele jagati normipäevadele 723.600 rubla, ühe normipäeva kohta 8.73 rubla. Teravilja anti kolhoosnikutele 2011 tsentnerit, ühe normipäeva kohta 2,55 kg, mis teeb riiklikes jaehindades 4.66 rubla. Peale selle anti kolhoosnikutele kartuleid 706,5 tsentnerit, ühe normipäeva kohta 0,9 kg ja heina 1488,4 kg, ühe normipäeva kohta 1,9 kg, mis teeb rahaliselt normipäeva kohta 1.18 rubla. Nii moodustas kolhoosnikute normipäeva tasu rahalises ümberarvestuses 14.57 rubla.[2]

Kui võtta aluseks, et kolhoosis 1957. aastal töötati ühe töövõimelise kolhoosniku poolt välja keskmiselt 476 normipäeva, siis kolhoosniku keskmine töötasu on 6935,32 rubla. Keskmine aastane sissetulek, arvestades ümber turuhindadele, ühe kolhoosipere kohta väljatöötatud normipäeva eest kõigub 8.000 -12.000 rubla piirides.

---

1 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1953-1956.

2 Kolhoosi "Avangard" aastaaruanne 1957.

Kolhoosnikute heaolu kasvust annab tunnistust ka see asjaolu, et hea normipäevatasu ja lisaks veel preemiad, meelitavad kolhoosi juurde uusi liikmeid. Peaaegu igal kolhoosi üldkoosolekul võetakse vastu uusi liikmeid. 1957. aastal näiteks võeti vastu 21 kolhoosi liiget. Kolhoosi liikmeks vastuvõtmine toimub valikuga, kusjuures eesõigus on neil, kes on kolhoosis juba mõningat aega töötanud ja näidanud end heast küljest.

4. veebruaril 1958.aastal võeti kolhoosi liikmeteks vastu perekonnad Kivimaa, Puustus, Viirmaa jmt. Nende suhtes aga, kes hoiavad rohkem oma isikliku õue-aiamaa poole ja ei teeni välja kohustuslikku miinimumi normipäevi, võetakse kaalumisele liikmeks olemise küsimus.Nimetatud üldkoosolekul, näiteks, heideti kolhoosi kollektiivist välja põllundusbrigaadi liikmed L.Leib ja P.Kopp.[1] Kolhoos "Avangard" on üks neist kolhoosidest, kus ei tunta puudust töökätest ja kus isegi niisugusel kiirel tööperioodil, nagu viljakoristus, saadakse hakkama oma inimestega, vajamata abi väljastpoolt.

Kolhoosi majanduslik edu sõltub suurel määral töö tasustamise organiseerimisest, kolhoosnikute materiaalsest huvitatusest ühismajandis tehtava töö vastu. Kolhoosis "Avangard" avansseeriti kolhoosnikuid 1956. ja 1957. aastal iga kuu avansina kuni 25 protsendi ulatuses ühismajandi kõigist tootmisharudest laekunud rahalistest sissetulekutest. Praegu on see süsteem aga juba osutunud mitteküllaldaseks. Et tagada kõigi kolhoosnikute võrdne materiaalne huvi kõigi tootmisharude arendamise vastu, on tekkinud vajadus üle minna täiusli-

---

1 Jaagura,K., Kuidas elatakse Saadjärve äärres, ajaleht "Edasi" nr. 33, 15.veebruar 1958.

kumale töö tasustamise süsteemile. Nagu näitab NSV Liidu eesrindlikumate kolhooside praktika, on niisuguseks tasustamisvormiks kindla ehk garanteeritud töötasu maksmine. Garanteeritud normipäevatasu all tuleb mõista kolhoosi planeeritud normipäevatasu suurust, mida makstakse kolhoosnikule normipäeva eest antud aastal.

Garanteeritud töötasu maksmiseks on kolhoosis "Avangard" olemas kõik võimalused.

Uuel töötasusüsteemil on järgmised paremused:

1. Kolhoosnik teab eelnevalt oma töö eest saadava tasu täpset suurust.

2. Kindel tasu kujutab endast garantiimiinimumi, s.t. piiri, millest allapoole ei saa normipäevatasu mitte ühelgi juhul langeda kui täidetakse tootmisplaan.

3. Tasu väljamaksmine ei toimu enam osiiti ja perioodiliselt, pahatihti isegi juhuslikult, vaid täies ulatuses aasta algusest peale /erandiks on kasumi jaotamine, mis toimub tootmisaasta lõpul/.

4. Uus tasustamissüsteem nõuab hästi organiseeritud arvestust ja kontrolli nii töö kui ka tarbimise määra üle.

5. Uus töötasustamise kord on lihtne ja sellepärast ülevaatlik ning arusaadav igale kolhoosnikule.

6. Kindla töötasu kasutuselevõtmine võimaldab lahendada rea olulisi kolhoositootmise ökonoomika sõlmküsimusi, nagu toodangu omahind ja rentaablus, puhastulu saamine ja selle kasutamine.[1]

1958. aasta aprilli alguses toimus EKP Tartu rajooniko-

---

[1] Kaaramaa,L., Kindla töötasu rakendamisest kolhoosides, ajaleht "Edasi" nr. 35, 18. veebruar 1958.

mitees kolhooside esimeeste, põllumajanduse spetsialistide, masina-traktorijaamade juhtide ja kolhooside parteialgorganisatsioonide sekretäride seminar-nõupidamine kolhoosides töö organiseerimise ja tasustamise küsimustes. Nõupidamisel ütles kolhoosi "Avangard" esimees Edgar Beek, et töö normeerimise osas on "Avangard" taotlenud seda, et üks füüsiline tööpäev vastaks ühele normipäevale. Vastasel korral, näiteks kui ühe tegelikult tööl oldud päeva jooksul teenitakse 2-3 normipäeva, ei näe me tööviljakuse tegelikku pilti. Mitmete tööde puhul ongi kolhoosis "Avangard" ette nähtud jõukohase töö hulga eest tublilt töötamise korral üks normipäev. Keerukamate tööde puhul peab töötasu muidugi olema vastavalt kõrgem. Taime- ja loomakasvatuses töötajate töö normeerimises on suhe kolhoosis "Avangard" järgmine: kui põllunduses töötaja saab päevas keskmiselt ühe normipäeva, siis karjatalitaja saab mitte üle 1,25-1,3 normipäeva. On vaja otsida teid, kuidas võiksid kolhoosnikute loovad jõud paremini mõjule pääseda, kuidas nende initsiatiivi veelgi enam õhutada, seda efektiivsemalt suunata.

Arvestades kindla töötasusüsteemi paremusi võrreldes senise töötasusüsteemiga ja eesmärgil tõsta kolhoosnikute materiaalset huvitatust ühismajandi töö vastu, kaalub kolhoosi "Avangard" juhtkond võimalusi üle minna uuele töötasusüsteemile juba järgmisel aastal.

Kolhoosi "Avangard" peamise tootmisharu - loomakasvatuse - järjekindel arendamine on pidevalt suurendanud kolhoosi tulusid. See on võimaldanud igal aastal teha üha suurenevaid kulutusi kõrgeväärtuslike tõuloomade ostmiseks, tootmishoonete

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 73, 12. aprill 1958.

ja elamute ehitamiseks ning tehnika muretsemiseks kolhoosile.

1957. aastal teenendas kolhoosi Tartu masina-traktorijaama brigaad viie traktoriga, neist kaks DT-54, üks KD-35, üks "Beloruss" ja üks "Universaal". Osa töödest teostasid kolhoosi enda traktorid DT-14, milliseid kolhoosil oli kaks. Üks neist osteti 1956. aastal, teine 1957. aasta kevadel. Neid väikesi traktoreid kasutas kolhoos vaheltharimistöödel, vilja- ja heinaniitmisel, koormate veol jne.

N.S.Hruštšov, analüüsides kolhoosikorra edasiarendamise võimalusi ja rõhutades masina-traktorijaamade senise töö suurt tähtsust sotsialistlikus põllumajanduses, tõstatas masina-traktorijaamade reorganiseerimise küsimuse. N.S.Hruštšov märkis, et praegu teevad masina-traktorijaamad kolhoosides suurema osa põllutöödest. Selle tõttu jääb põllumajanduses põhiline tootlik jõud - kolhooside tööjõud - justkui kõrvale peamistest tootmisriistadest - traktoritest ja muudest masinatest. See takistab tööjõu ja tehnika efektiivsemat kasutamist. Kuna keeruline tehnika on masina-traktorijaamade käes, ei saa kolhoosid seda vahetult kasutada.

On välja kujunenud kaks juhtimisaparaati: üks neist on kolhoosides - juhatus, brigadirid ja teised töötajad - ning paralleelne juhtimisaparaat masina-traktorijaamades, kus samuti on brigadirid, agronoomid ja teised spetsialistid.

Ühel ja samal maal on kaks peremeest - kolhoosid ja masina-traktorijaamad. Seal aga, kus on kaks peremeest, ei saa olla head korda. Tänapäeva majapidamises sõltub kõik traktorite ja kombainide tööst. Kuid kolhoosil tuleb kooskõlastada ja sobitada isegi sellist küsimust, kuhu traktor suunata.

See kõik põhjustab tehnika ebaratsionaalset kasutamist ning tekitab kahju riigi ja kolhoosi huvidele.[1]

Üldrahvalik võitlus kommunistliku partei poolt väljatöötatud järsu tõusu saavutamise programmi elluviimise eest põllumajanduses, mis algas pärast NLKP Keskkomitee septembripleenumit, tähistas kolhoosikorra arengu uue etapi algust. Seda etappi iseloomustavad järgmised jooned.

Esiteks on kolhoosid praegu oma enamikus muutunud suurteks, majanduslikult tugevateks majanditeks, kes organiseerivad tootmist tänapäeva tehnika, teaduse saavutuste ja eesrindlike kogemuste laialdase rakendamise alusel.

Teiseks on praegused ühendatud kolhoosid tehniliselt hulga paremini varustatud.

Kolmandaks on nüüd kolhoosidel kasvanud arvukas kvalifitseeritud põlluharijate, loomakasvatajate ja mehhanisaatorite-traktoristide, kombainerite, masinistide, elektrikute, autojuhtide ja ehitustöö spetsialistide, kolhoositootmise juhtide ja organiseerijate kaader, kes on võimaline oskuslikult kasutama tänapäeva tehnikat ja teaduse saavutusi.

Neljandaks on tänu partei abinõudele kolhoosimajanduse arendamise alal järsult kasvanud kolhooside sissetulekud ja tõusnud kolhoosnikute aineline heaolu.[2]

Sotsialistliku põllumajanduse ülesehitamise ja kolhoosside tugevdamise käigus on sotsiaalne ja majanduslik olukord külas põhjalikult muutunud. Praegused kolhoosid oma enamikus on nüüd arenenud sotsialistlikud ettevõtted ja ei vaja enam

---

1 Hruštšov,N,S., Kõne Valgevene NSV põllumajanduse eesrindlaste nõupidamisel 22. jaanuaril 1958, ajaleht "Rahva Hääl" nr. 22, 26. jaanuar 1958.

2 Hruštšov,N.S., Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest, ajaleht "Edasi" nr.44, 2. märts 1958.

juhtimist masina-traktorijaamade poolt. Sellest lähtudes võttis NLKP KK pleenum 1958. aastal vastu otsuse "Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masinatraktorijaamade reorganiseerimisest". Nüüd on kolhoosidel võimalus osta traktoreid, kombaine ja muid põllutöömasinaid. Selle tähtsa abinõu teostamine annab kolhoosidele kätte ajakohase tehnika, mis võimaldab neil produktiivsemalt kasutada kolhoosidele põliseks kasutamiseks kinnistatud maad, tagada tööviljakuse edasine tõus ja põllumajandussaaduste omahinna alandamine.

Nagu teatas kolhoosi "Avangard" esimees E. Beek juba 1957. aasta jaanuaris toimunud Tartu rajooni põllumajanduse alal töötajate koosolekul, on mehhanisaatorite töönormid ja -tasud ebaõiglased. "Avangardi" esimees ütles, et "Belorussiga" näiteks kaht normi päevas välja töötada ei ole tublile mehele eriti raske. Kuna normi täitmise eest on ette nähtud 5 normipäeva, töötab traktorist seega päeva jooksul välja 10 normipäeva. Kui normipäeva tasuks saadakse 7 rubla raha ja 3 kg vilja, nagu see kolhoosis "Avangard" oli 1956. aastal /praegu aga tunduvalt rohkem, G.P./, siis saab see traktorist kokku 70 rubla raha ja 30 kg vilja tööpäeva eest. Kui arvestada vilja kilogrammi hinnaks keskmiselt 2 rubla, moodustab mehhanisaatori päevane töötasu kokku 130 rubla. Seda on liiga palju.[1]

Kõike seda arvestades otsustas kolhoosi "Avangard" üldkoosolek osta kolhoosile traktoreid koos mullaharimisriistadega. 1958. aasta märtsis võttiski kolhoos Tartu masina-traktorijaamalt akti alusel vastu neli traktorit: kaks DT-54 ja

---

[1] Ajaleht "Edasi" nr. 10, 15. jaanuar 1957.

kaks "Belorussi".[1]

Esialgu ei ole võimalik täpselt kindlaks määrata, millist kokkuhoidu annab kolhoosile traktorite ja muu tehnika soetamine, sest pole veel teada traktorite, põllumajandusmasinate, kütuse jms. hinnad. Küll aga on võimalik teha esialgseid kalkulatsioone, võttes aluseks masina-traktorijaamadele antava kütuse hinnad, sovhoosides rakendatud amortisatsiooninormid jne.

Kolhoosi "Avangard" teenindav Tartu masina-traktorijaam tegi 1957. aastal kolhoosis traktoritöid ümmarguselt 2500 pehmekünnihektari ulatuses. Selle töö eest maksis kolhoos rahalist ja naturaaltasu seni kehtivate määrade alusel umbes 97.000 rubla. Kui traktorid ja põllutööriistad oleksid kuulunud kolhoosile, siis oleks kolhoosil tulnud sama töömahu täitmiseks teha täiendavalt kulusid 62.000 rubla suuruses summas. Nende kulude hulka on võetud kolhoosi teenindava traktoribrigaadi tegelikud kütuse ja määrdeainete kulud masina-traktorijaama hindade alusel koos lisakuludega, traktorite ja põllutööriistade amortisatsioon, jooksev remont ja tehniline hooldus sovhoosides kehtestatud normatiivide alusel. Traktoribrigaadi töötajatele makstud raha ja vilja pole arvestatud, sest kolhoosis ületab normipäeva rahaline tasu traktoristide garanteeritud miinimumi. Kalkulatsiooni alusel ulatub kokkuhoid kolhoosis "Avangard" 35.000 rublani.[2]

NLKP pideval hoolitsusel on talupoja elu kolhoosikorra tingimustes muutunud sisukaks ja mitmekordselt kergemaks

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 65, 1. aprill 1958.

2 Soo, V., Traktorite kasutamine ökonoomsemaks, ajaleht "Edasi" nr. 58, 21. märts 1958.

kui üksiktalumajapidamiste ajal. Nõukogude võim austab kolhoosnikut ja hindab väärikalt tema tööd. 1958.a. märtsis avaldati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus Eesti NSV kolhoosnikute, masina-traktorijaamade ja sovhooside töötajate, põllumajanduse spetsialistide ning partei-, nõukogude ja komsomolitöötajate autasustamise kohta NSV Liidu ordenite ja medalitega. See autasustamine on järjekordseks näiteks sellest, kuidas meie maal on au sees töö ja tööinimene, kuidas meil hinnatakse inimest - mitte tema päritolu ja varandusliku tsensuse järgi, vaid selle järgi mida ta on korda saatnud oma tööpostil, teinud oma rahva hüvanguks.

Autasustatute hulgas on ka kolhoosi "Avangard" töötajaid. Lenini ordeniga autasustati kolhoosi esimeest Edgar Beeki. Tööpunalipu orden anti kolhoosi lüpsjale-karjatalitajale Elfriede Pardile. Ordeni "Austuse Märk" said kolhoosi lüpsjad -karjatalitajad Paula Nõu ja Linda Järve.[1]

Neid autasusid ei antud ilmaaegu. Need anti inimestele, kes oma tööga austust on väärinud, kes on selle austuse tõepoolest ära teeninud. Elfriede Pard, kolhoosi lüpsja-karjatalitaja, lihtne, tagasihoidlik naine, kes meelsasti ei taha, et temast kõneldakse, on suurepärane inimene oma alal. Nagu räägivad kolhoosnikud, on loomad tema hing. Elfriede Pard, Paula Nõu ja Linda Järve armastavad nendele usaldatud loomi, armastavad tööd nendega; seal aga, kus on armastus, ei jää tulemata ka edu.

Kui võrrelda praegust kolhoosnikut endise üksiktalupidajaga, siis ta on oma huvideringilt palju laiem, ta kultuuri-

---

1 Ajaleht "Edasi" nr. 47, 7. märts 1958.

line arengutase on palju kõrgem. Kolhoosi "Avangard" kultuuritöö keskuseks oli varem Lähte rahvamaja, kuid alates 1956. aastast moodustati kolhoosi klubi, mille võttis oma šefluse alla kolhoosi kommunistlike noorte organisatsioon. Kolhoosil on ettevalmistamisel uue klubi hoone ehitamine.

Kolhoosis tegutsevad isetegevusringid: rahvatantsuring, muusikaring, lauluansambel. On muretsetud terve komplekt puhkpilliinstrumente. 1957. aastal osteti pianiino "Estonia". Kolhoosis korraldatakse isetegevusõhtuid, loenguid, kinoetendusi ja teisi kultuurilisi üritusi. Organiseeritakse ühiseid külastusi linna teatrisse ja kinodesse. Areneb kolhoosi kultuurielu.

Kolhoos "Avangard" sammub tõusuteed. Tänu partei ja valitsuse pidevale hoolitsusele on kolhoosil olemas kõik võimalused ühismajandi edasiseks kiireks arendamiseks. Ostetud masinate ja traktorite õkonoomne kasutamine kahtlemata kergendab kolhoosnikute tööd, kusjuures kasvavadki kolhoosi kui ka kolhoosnikute sissetulekud. See annab võimalusi edaspidi rohkem suurendada kolhoosi jagamatut fondi. Suurendades aga jagamatut fondi, loob kolhoos seega veelgi avaramad võimalused intensiivseks majandamiseks. Kolhoos võib juba eraldada ressursse ühiskondlike hoonete: klubide, lasteaedade, koolide, vanadekodude ja ühiskondlike sööklate ehitamiseks. Kõik see tõstab kolhoosnikute elujärge ja kultuuritaset, tugevdab töölisklassi ja talurahva liitu, kogu nõukogude rahva ühtsust.

L Õ P P S Õ N A

Kolhoosi "Avangard" ajalugumpole mingisugune erand teiste Eesti NSV kolhooside hulgas. See on kõige üldisemates joontes üks osakene Eesti kolhoosiküla ajaloost. See näitab meile, kuidas tavalistes keskmistes tingimustes olev kolhoos kommunistliku partei ja valitsuse hoolitsusel kolhoosi juhtkonna oskusliku tegevuse juures võib saavutada küllaltki häid tulemusi. See näitab, kuidas kapitalistlikust orjusest vabanenud talupojad, asunud kollektiivse põllumajanduse teele, oskavad ja suudavad oma elu korraldada. See näitab, et kolhoosikord avas tootlikele jõududele põllumajanduses vaba ja avara arengutee, kõrvaldades eraomanduslikes tootmissuhetes esinevad takistused.

Kolhoosi "Avangard" arenemistee näitab, kuigi üsna väikeses lõigus, kuidas nõukogude talupoegade elu aastast aastasse muutub paremaks, kuidas nõukogude inimene, kasutades sotsialistliku tootmisviisi eeliseid võrreldes kapitalistliku süsteemiga, suudab oma elu korraldada ja juhtida.

Kolhoosi "Avangard" arengutee näitab, kuidas nõukogude korra viljastavates tingimustes võib saavutada oskusliku juhtimise juures tõhusaid tulemusi. Kolhoos "Avangard" ei saa seejuures sugugi pretendeerida juhtimise täiuslikkusele. Tõsi on see, et kolhoos oma edu eest võlgneb suurel määral tänu kolhoosi esimehele Edgar Beek'ile, kes enda ümber oskas koguda kolhoosnikute aktiivi, kelle tegevuse tulemusena ühismajand

saavutas tõusu. Kuid edu võinuks olla veelgi suurem kui kolhoosis oleks tegutsenud algatusvõimeline parteiorganisatsioon. Kolhoosi parteiorganisatsioon aga on väikesearvuline /momendil neljaliikmeline/ ja tema osa on veel kaunis tagasihoidlik. Kolhoosi kommunistlike noorte tegevus aga on piirdunud peamiselt kultuurmassiliste ürituste organiseerimise ja läbiviimisega.

Kolhoosi muutumine rajooni, võib ütelda, et isegi vabariigi üheks paremaks kolhoosiks ei toimunud äkki, vaid järkjärgult. Oma esimestel tegevusaastatel kolhoos oli teiste vabariigi kolhoosidega võrreldes mahajäänud olukorras. Kuid nõukogude ühiskond ei seisa paigal, vaid areneb pidevalt. V.I.Lenin rõhutas korduvalt, et sotsialismi eest peetava võitluse käigus tuleb eelkõige kasvatada inimesi ning vastavalt saavutatud olukorrale täiustada ja muuta juhtimise vorme, ümber korraldada juhtimise aparaat. Nõukogude Liidu Kommunistlik Parteitei, meie ühiskonna juhtiv ja suunav jõud, arvestades konkreetseid tingimusi ja juhindudes leninlikest seisukohtadest pidevalt hoolitses ja hoolitseb sotsialistliku põllumajanduse arendamise eest.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee avastas vigu ja puudusi, mis esines meie sotsialistlikus põllumajanduses ja näitas kätte teed nende puuduste kõrvaldamiseks. Meie partei ei leppinud ja ei lepi puudustega, mis takistavad nõukogude ühiskonna edasiliikumist kommunismile. Töötanud Keskkomitee pleenumitel ja NLKP XX kongressil välja põllumajanduse järsu tõusu ulatusliku programmi, teostas partei terve rea suuri riiklikke üritusi, mis on suunatud selle üldrahvaliku ülesande täitmisele. Partei pidas ja peab vajalikuks, et võim-

sa sotsialistliku suurtööstuse kõrval oleks olemas igakülgselt arenenud sotsialistlik põllumajandus, mis on võimaline tootma nii suurel hulgal toiduaineid ja toorainet, nagu seda on tarvis elanikkonna täielikuks varustamiseks ning riigi kõigi teiste vajaduste rahuldamiseks.

Kommunistliku partei jõud seisab selles, et juhindudes marksistlik-leninlikust teooriast, partei oskab igal uuel ajaloolisel arenguetapil leida selle peamise lüli, millest kinni haarates on võimalik edukalt lahendada meie maa kommunismile liikumise kõige tähtsamaid ülesandeid. Marksism-leninism õpetab, et inimeste suhted tootmisprotsessis peavad vastama tootlike jõudude arengu tasemele, et nende suhete vormid peavad muutuma olenevalt tootlike jõudude seisukorrast. Praegu on kätte jõudnud aeg, kus riigi ja kolhooside vahelistes suhetes on tekkinud võimalus toime tulla ilma sellise vahelülita nagu seda on masina-traktorijaamad. See tähendab, et oleme jõudnud kolhoosikorra arengu uude etappi. Tähtsaima ja pakilisema rahvamajandusliku ülesandena onnesiplaanile nihkunud kolhoosikorra edasiarendamise ja masina-traktorijaamade reorganiseerimise küsimused, mis on pärast leninliku kollektiviseerimispoliitika võitu kõige suuremaks ja tähtsamaks sündmuseks sotsialistliku põllumajanduse ülesehitamisel. Selle ülesande on tungivalt üles seadnud kolhoositöö praktika, vajadus anda veelgi suurem avarus põllumajanduse tootlike jõudude arenemisele, luua meie maal põllumajandussaaduste küllus. Sisepoliitika põhiprobleemiks on võitlus tööviljakuse tõstmise eest.

"Tööviljakus on lõpuks uue ühiskonnakorra võiduks kõige tähtsam, kõige peamine." kirjutas V.I.Lenin. "Kapitalism lõi tööviljakuse, mis oli feodalismi ajal ennenägematu. Kapitalismi saab lõplikult võita ja ta võidetakse lõplikult sellega,

et sotsialism loob uue, palju kõrgema tööviljakuse."[1] Selles suunas Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei otsibki rahva heaolu edasise tõstmise ülesande lahendust.

Kolhoosi "Avangard" senine ajalugu on väike näide sellest, millise suure arengutee on lühikese ajaga läbi teinud meie talurahvas. Põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine leninliku kooperatsiooniplaani alusel tagas tööviljakuse tunduva kasvu põllumajanduses, mille tulemusena eriti viimastel aastatel on tugevasti kasvanud meie maa põllumajanduse kaubatoodang. Kolhooside ühistootmise kasvu alusel on tunduvalt tõusnud kolhoositalurahva elujärg.

Arendades põllumajanduse tootlikke jõude ja kindlustades maksimaalse hulga saaduste tootmise, demonstreerib kolhoosikord oma paremust mitte ainult väikekaubatootliku talumajapidamisega võrreldes, vaid ka kapitalistliku suurpõllundusega võrreldes.

Tänu kommunistlikule parteile tõus sotsialistlikus põllumajanduses jätkub - ja mitte ainult ei jätku, vaid läheb edasi üha kasvavas tempos. Alates 1. jaanuarist 1958.a. vabastati kolhoosnikute majapidamised täielikult põllumajandussaaduste müügikohustustest. Põllumajanduse planeerimise uue korra kehtestamine ja kolhoosidele õiguse andmine teha põllumajandusliku artelli põhikirjas vajalikke muudatusi vastavalt kohalikele oludele, võimaldavad kolhoosnikutel ilmutada initsiatiivi olemasolevate võimaluste parema ärakasutamise eest. Masina-traktorijaamade reorganiseerimise alal kavandatud abinõud tagavad kolhoosliku omanduse laienemist ja tema lähene-

---

1 Lenin,V,I., Teosed, 29. kd., lk. 384.

mist üldrahvalikule omandusele, tugevdavad tööliisklassi ja talurahva liitu. See on edasiliikumine kommunistliku ühiskonna poole.

KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKMATERJALID

1. Lenin,V.I., Agraarküsimus ja "MarXi arvustajad". Teosed, 5.kd., lk. 33-193.

2. Lenin,V.I., I Ülevenemaaline talupoegade saadikute kongress, 4.-28. mail /17.maist 10. juunini/1917. Teosed, 24.kd., lk. 443-465.

3. Lenin,V.I., M.I.Kalinini kandidatuurist Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee esimehe kohale. Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee XII istungil 30. märtsil 1918 peetud kõne. Teosed, 29.kd., lk.209-212.

4. Lenin,V.I., Suur algatus. Teosed, 29.kd., lk. 377-400.

5. Lenin,V.I., Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul. Teosed, 30.kd., lk. 84-95.

6. Lenin,V.I., Kõne maal tehtava parteitöö arutamiseks kokkukutsutud I Ülevenemaalisel nõupidamisel 18. novembril 1919. Teosed, 30.kd., lk. 120-127.

7. Lenin,V.I., Kõne põllutöökommuunide ja põllumajanduslike artellide I kongressil 4. detsembril 1919. Teosed, 30.kd., lk. 171-180.

8. Lenin,V.I., Kõne Moskva tööliste ja punaarmeelaste saadikute Nõukogu istungil 6. märtsil 1920. Teosed, 30. kd., lk. 380-386.

9. Lenin,V.I., Kommunistliku Internatsionaali III kongress 22. juunil - 12. juulil 1921. Teosed, 32.kd., lk. 427-470.

10. Lenin,V.I., Kooperatsioonist. Teosed, 33.kd., lk.427-435.

X X

X

11. Hruštšov,N.S., Loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisest. Tallinn, 1955.

12. Hruštšov,N.S., Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne Partei XX kongressile. Tallinn, 1956.

13. Hruštšov,N.S., Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest. Tallinn, 1958.

14. Hrustsov,N.S., Kõne Valge-Vene põllumajanduse eesrindlaste nõupidamisel 22. jaanuaril 1958.Ajaleht "Rahva Hääl" nr. 22, 26. jaanuar 1958.

15. Stalin,J.V., Suure murrangu aasta. Teosed, 12.kd., lk. 116-131.

16. Stalin,J.V., NSV Liidu agraarpoliitika küsimustest, 27.

detsembril 1929 agraarlaste-marksistide konverentsil peetud kõne. Teosed, 12.kd., lk. 137-166.

17. Stalin,J.V., Kulakluse kui klassi likvideerimise poliitika küsimustest. Teosed, 12. kd., lk.172-177.

18. Stalin,J.V., Esimese viisaastaku tulemused;Ettekanne 7. jaanuaril 1933. Teosed, 13. kd., lk. 157-209.

19. Stalin,J.V., Tööst maal, 11.jaanuaril 1933 peetud kõne. Teosed, 13.kd., lk. 210-227.

20. ÜK/b/P viieteistkümnes kongress. Moskva. 2.-19. detsembril 1927. NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 422-479.

21. NLKP üheksateistkümnes kongress. Moskva. 5.-14. oktoobril 1952. NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa,Tallinn, 1957, lk. 546-588.

22. NLKP XX kongressi resolutsioonid. Tallinn, 1956.

23. NLKP Keskkomitee ja NSVL Ministrite Nõukogu määrus 9. märtsist 1955."Põllumajanduse planeerimise praktika muutmisest". Tallinn, 1955.

24. NLKP Keskkomitee pleenum 14.märtsil, 1953. NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn, 1957, lk.599-640.

25. Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühisloomakasvatuse kolme aasta plaan /1949-1951/. Tallinn, 1949.

26. "Riigi Teataja", 1940.a.

27. "Eesti NSV Teataja", 1944-1950.

28. Eesti NSV ajalugu. Tallinn, 1957.

29. Eesti NSV majandusgeograafiline ülevaade. Tallinn, 1956.

30. Sotsialistlike põllumajandusettevõtete ökonoomika. Tallinn, 1957.

31. "Eesti Kommunist" № 1, jaanuar 1958, Juhtkiri.

32. "Eesti Bolševik" № 12, 15. juuni 1949, Juhtkiri.

X X

X

33. Antons,R., Agraarsuhted kodanlikus Eestis. Tallinn,1957.

34. Arandi,P., Laboratoorse uurimistöö tulemused tõestavad. Ajaleht "Rahva Hääl" nr.162, 13.juuli 1957.

35. Eichfeld,J., Kultuurkarjamaa on haljaskonveieri põhilüli. NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi teaduslik-tehnilises nõukogus 9.detsembril 1954. aastal peetud ettekanne. Ajakiri "Sotsialistlik põllumajandus" nr.1, jaanuar 1955.

36. Eichfeld,J., Kultuurkarjamaade rajamine on loomakasvatuse söödabaasi kindlustamise tähtsamaid tingimusi. Ajakiri "Eesti Kommunist" nr. 1, jaanuar,1955.

37. Gorbunov,G., Muudatused põllumajanduse planeerimise alal. Ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr.5, mai 1955.

38. Idarand,H., Veiste tõuaretustöö organiseerimisest Miina Härma nimelises kolhoosis. Ajaleht "Edasi" nr. 40, 26. veebruar 1957.

39. Idarand,H., Maidla,R., Suurendame produktiivloomade arvu. Ajaleht "Edasi" nr.20, 28. jaanuar 1958.

40. Ilus,A., Veiste piimarasvasuse tõstmise võimalusi valiku ja paaride valiku teel. Ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 1, jaanuar 1955.

41. Jaagura,K., Kuidas elatakse Saadjärve ääres. Ajaleht "Edasi" nr. 33, 15. veebruar 1958.

42. Kaaramaa,L., Kindla töötasu rakendamisest kolhoosides. Ajaleht "Edasi" nr. 35, 18. veebruar 1958.

43. Kallasmaa,E., Lambakasvatuse tasuvuse tõstmiseks on olemas suured võimalused. Ajaleht "Rahva Hääl" nr. 173, 26. juuli 1957.

44. Kari,L., Kolhoosi haljaskonveier. Ajaleht "Rahva Hääl" nr. 121, 24. mai 1957.

45. Keer,R., Kolhooside parteilise juhtimise kogemustest Tartumaal. Ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 4, 15. veebruar 1949.

46. Keevallik,E., Kultuurkarjamaade kasutamise kogemusi Vändra katsejaamas. Ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 1, jaanuar 1955.

47. Kiik,H., Kuidas "Avangardis" saavutati edu. Ajaleht "Edasi" nr. 5, 8. jaanuar 1957.

48. Kiik,H., Tartu rajooni "Avangardi" kolhoos tõstab piimatoodangut. Ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 3, märts 1957.

49. Köörna,A., Tartu rajooni Miina Härma nimelise kolhoosi areng. Diplomitöö, TRÜ, Tartu, 1955.

50. Maide,H., Paljuharulise kolhoositootmise väljaarendamise küsimusi. Ajakiri "Eesti Kommunist" nr. 7, juuli 1954.

51. Matin,V., Kolhoosikorra võit Eestis. Tallinn, 1955.

52. Matin,V., Põllumajanduse kollektiviseerimise iseärasustest Eesti NSV-s. EPA teaduslike tööde kogumik nr. 2, Tallinn, 1956, lk. 16-17.

53. Polna,H., Mahlakad söödad suurendavad piimakarja majanduslikku tasuvust. Ajaleht "Rahva Hääl" nr. 36, 12. veebruar 1957.

54. Polna,H., Silokonveier igasse majandisse. Ajaleht "Edasi" nr. 96, 17. mai 1957.

55. Raag,H., Farmitöötaja ja tema sotsialistlik kohustus. Ajaleht "Edasi" nr. 151, 12. august 1957.

56. Raag,H., Tartu rajooni kolhooside saavutusi 1956. aastal loomakasvatuse alal. Ajaleht "Edasi" nr. 43, 2. märts 1957.

57. Premet,A., Põllumajanduse kaadri ettevalmistus on suure riikliku tähtsusega küsimus. Ajakiri "Eesti bolševik" nr. 11, 1. juuni 1949.

58. Ruus,C., Eesti NSV-s peetavad hanetõud ja nende produktiivomadused. Ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 11, november 1957.

59. Soo,V., Traktorite kasutamine ökonoomsemaks. Ajaleht "Edasi" nr. 58, 21. märts 1958.

60. Teitelbaum,V., Kolhooside majandusliku tugevdamise küsimusi. Ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 2 1957.

61. Terentjev,M., Põllumajanduslik kooperatsioon kodanliku Eesti ja Nõukogude Eesti tingimustes. Ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 5, märts 1947.

62. Tiido,P., Põllumajandusliku ühistegevuse poliitilisest ja organisatsioonilisest juhtimisest Tartumaal. Ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 8, aprill 1947.

63. Tõnurist,E., Kindla söödabaasi loomine on Eesti NSV loomakasvatuse arendamise tähtsamaid tingimusi. Ajakiri "Eesti Kommunist" nr. 2, veebruar 1954.

64. Vint,E., Piimakarja produktiivsuse tõstmine on ühismajandi tugevdamise põhialus. Ajakiri "Sotsialistlik Põllumajandus" nr. 12, detsember 1955.

X X
X

1. Ajaleht "Pravda", 1955.

2. Ajaleht "Rahva Hääl", 1944-1958.

3. Ajaleht "Noorte Hääl", 1957-1958.

4. Ajaleht "Postimees", 1948.

5. Ajaleht "Edasi", 1948-1958.

6. Tartu linna ja rajooni Riiklik Arhiiv /TARRA/: Tartu rajooni põllumajandusosakonna fond nr. 162;
Äksi valla TSN Täitevkomitee fond nr. 178;
Kukulinna külanõukogu fond nr. 276;
Kolhoosi "Komsomol" fond nr. 303;
Kolhoosi "Avangard" fond nr. 304.

7. Kolhoosi "Avangard" aastaaruanded 1950-1957, Tartu rajooni TSN Täitevkomitees.

8. Kolhoosi "Avangard" liikmete üldkoosoleku protokollid 1951-1957, kolhoosis "Avangard".

9. Kolhoosi "Komsomol" liikmete üldkoosoleku protokollid 1949-1950, Tartu rajooni TSN Täitevkomitees.

10. Komsomol-Avangardi kolhoosi liikmete üldkoosoleku protokoll nr. 1, 28. detsembril 1950.a., Tartu rajooni TSN Täitevkomitees.

11. Tartu rajooni TSN Täitevkomitee kolhoosi põhikirjade registreerimise raamat, Tartu rajooni TSN Täitevkomitees.

S I S U K O R D

Lk.

SISSEJUHATUS 2

I peatükk. PÕLLUMAJANDUSE KOLLEKTIVISEERIMISE TEOSTAMINE TARTU MAAKONNAS, KOLHOOSI "AVANGARD" LOOMINE JA SELLE ARENG KOLHOOSIDE ORGANISATSIOONILIS-MAJANDUSLIKU KINDLUSTAMISE PERIOODIL 24

1. Põllumajanduse kollektiviseerimise ettevalmistamine ja läbiviimine Tartu maakonnas 24

2. Põllumajanduse kollektiviseerimise teostamine Äksi vallas. Kolhoosi "Avangard moodustamine" 46

3. Kolhooside "Avangard" ja "Komsomol" ühinemine. Ühinenud kolhoos "Avangard" võitluses organiseerimisperioodi raskustega /aastad 1951-1952/ 66

II peatükk. KOLHOOS "AVANGARD" VÕITLUSES PARTEI JA NÕUKOGUDE VALITSUSE OTSUSTE ELLUVIIMISEL PÕLLUMAJANDUSE KIIRE TÕUSU SAAVUTAMISEKS /aastad 1953-1957/ 85

1. Söödabaasi laiendamine kolhoosis "Avangard" on loomakasvatuse edu aluseks. 89

2. Kolhoos võitluses piimakarjakasvatuse ja seakasvatuse kui kõrge produktiivsusega loomakasvatusharude arendamise eest 106

3. Kolhoosi jõukuse kasv ja arenguperspektiivid . . . 124

LÕPPSÕNA 135

KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKMATERJALID 140